

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**VIDEO YARDIMCI HAKEM (VAR) TEKNOLOJİSİNİN
PROFESYONEL FUTBOL DİSİPLİN KURULU KARARLARINA
ETKİSİ VE HAKEMLERİN VAR'A DAİR ALGILARI**

Fahri ERYILMAZ

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

DANIŞMANI
Doç. Dr. F. Pervin BİLİR

ADANA - 2021

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

**VIDEO YARDIMCI HAKEM (VAR) TEKNOLOJİSİNİN
PROFESYONEL FUTBOL DİSİPLİN KURULU KARARLARINA
ETKİSİ VE HAKEMLERİN VAR'A DAİR ALGILARI**

Fahri ERYILMAZ

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMANI
Doç. Dr. F. Pervin BİLİR**

Bu tez, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından
TYL-2020-12546 Nolu Proje ile desteklenmiştir.

ADANA - 2021

KABUL VE ONAY

TEŞEKKÜR

Tez döneminde bilgi ve deneyimi ile her zaman desteğini yanımda hissettiğim, özverili davranarak zamanını bana ayıran çok değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Fatma Pervin BİLİR'e teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim sırasında akademik anlamda sunduklarının yanı sıra bilim insanı olmanın ne demek olduğunu da öğreten Prof. Dr. Zeynep Filiz DİNÇ ve Doç. Dr. Yeliz ERATLI ŞİRİN'e teşekkürlerimi sunarım. Hem hocam hem de sınıf arkadaşım olan Öğr. Gör. L. Tolga ÇELİK'e, yüklerinden kurtulan Öğr. Gör. Harun TOSUN'a ve kazanamayacağı ama çok haklı olduğu savaşını büyük bir kararlılıkla sürdüren Doç. Dr. İrem KAVASOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın büyük kısmında yanımda olan, her zaman bedenen yanımda olamasalar da ruhen iyi ve kötü günümde yanımda olmaya çalışan kıymetli dostlarım Aslı ÇAY, Murat Törel KEÇECİ, Elmas Selin YENER ve Emin ARSLAN'a teşekkürlerimi sunarım

Bugünlere gelmemi sağlayan ve her zaman desteklerini hissettiğim anneme, babama, kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Fahri ERYILMAZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Spor ve Teknoloji İlişkisi: Teorik Çerçeve	5
2.2. Sporda Teknolojik Uygulamalar	12
2.3. Spor ve Hukuk İlişkisi: Genel Teoriler	18
2.4. Sporda Disiplin Hukuku.....	29
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Yaklaşımı ve Durum Çalışması	40
3.2. Araştırma Soruları	44
3.3. Analiz Birimi.....	44
3.4. Veri Toplama ve Veri İşleme Süreci.....	45
3.5. Verilerin Analizi.....	53
3.6. Geçerlik-Güvenilirlik	54
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	55
4. BULGULAR.....	56
5. TARTIŞMA.....	97
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	118
6.1. Sonuçlar.....	118
6.2. Öneriler	122
KAYNAKLAR	125
EKLER	136
EK-1 Çukurova Üniversitesi Üzerinden TFF’ye Gönderilen İzin Belgesi.....	136
EK-2 TFF Yetkilileri İle Mail Yoluyla Yapılan Yazışmalar	137

EK-3 TFF'ye Gönderilen Bireysel Başvuru Dilekçesi	138
EK-4 TFF Tarafından Alınan Karar	139
EK-5 TFF Tarafından Alınan Kararın Mail Yoluyla Şahsıma İletilmesi	140
EK-6 Etik Kurul Kararı	141
EK-7 Tez Çalışmasının Turnitin Dökümü.....	142
ÖZGEÇMİŞ	143

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2. 1. Spor Teknolojilerini Kullanım Alanlarına Göre Sınıflandırılması (Şimşek ve Devecioğlu, 2018).....	7
Şekil 2. 2. Futbol Ekonomisini Teknoloji ve Verilerle Yeniden Bağlamsallaştırmak (Cortsen & Rascher, 2018)	8
Şekil 2. 3. Teknolojik Hakemlik Desteklerinin Kategorizasyonu (Kolbinger & Lames, 2017)	12
Şekil 2. 4. Uluslararası Spor Hukuku'na dair temel ilkeler.....	23
Şekil 2. 5. Spor hukukunun genel çerçevesinde bulunan bağlamlar ile rekabet süreci arasındaki ilişki	23
Şekil 2. 6. van Kleef'e göre spor organizasyonlarının piramit yapısı	31
Şekil 2. 7. Türkiye özelinde spor disiplin hukukunun işleyişi ve bu işleyişte yer alan gerçek ve tüzel kişiler	35
Şekil 2. 9. VAR teknolojisinin müsabaka sürecindeki disiplin işlemleri ile ilişkisi	38
Şekil 3. 1. Araştırmacı tarafından benimsenen bilimsel yaklaşım	41
Şekil 4. 1. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	56
Şekil 4. 2. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre haftalık bazda dağılımı	57
Şekil 4. 3. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda verilen disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	72
Şekil 4. 4. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre haftalık bazda dağılımı	73
Şekil 4. 5. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde ciddi faul ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	83
Şekil 4. 6. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde ciddi faul ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	84
Şekil 4. 7. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	85
Şekil 4. 8. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri.....	86
Şekil 4. 9. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	87
Şekil 4. 10. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	88
Şekil 4. 11. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	89

Şekil 4. 12. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	90
Şekil 4. 13. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	91
Şekil 4. 14. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	91
Şekil 4. 15. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	92
Şekil 4. 16. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	93
Şekil 4. 17. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	94
Şekil 4. 18. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	94
Şekil 4. 19. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri	95
Şekil 4. 20. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri	96

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2. 1. FDT kapsamında yer alan disiplin ihlalleri ve eşleştiği disiplin normları	36
Çizelge 2. 2. IFAB tarafından belirlenmiş disiplin ihlalleri ve VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanması ile meydana gelen değişiklikler	37
Çizelge 3. 1. Doğrudan ihraç kararına neden olan her bir ihlale karşılık gelen katsayılar	48
Çizelge 3. 2. Doğrudan ihraç kararı gerekçesi ile verilen her bir ihlalin her bir düzenlenmiş ve verilmiş müsabakadan men cezasına karşılık gelen katsayılar	50
Çizelge 3. 3. Doğrudan ihraç kararı gerekçesi ile verilen her bir ihlale dair verilmiş para cezasına karşılık gelen katsayılar	51
Çizelge 3. 4. DCP ve Caydırıcılık oranı hesaplamalarında kullanılacak olan denklemler	53
Çizelge 4. 1. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre kulüp bazında dağılımı	58
Çizelge 4. 2. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre ceza alanlar bazında dağılımı	60
Çizelge 4. 3. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	61
Çizelge 4. 4. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı açıklamalar ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	62
Çizelge 4. 5. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakem soyunma odasının ve koridorların güvenliği ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	63
Çizelge 4. 6. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde takım halinde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	63
Çizelge 4. 7. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde kişilik haklarına saldırı, hakaret, tehdit ve tükürme ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	64
Çizelge 4. 8. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde kural dışı hareketler ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	64
Çizelge 4. 9. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	65
Çizelge 4. 10. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde talimatlara aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	66
Çizelge 4. 11. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde usulsüz seyirci alma ve merdiven boşluklarının boş bırakılmaması ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	67

Çizelge 4. 12. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde cezaya ve tedbire uyulmaması ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	67
Çizelge 4. 13. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saha olayları ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	68
Çizelge 4. 14. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde çirkin ve kötü tezahürat ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	69
Çizelge 4. 15. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde yayın ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	70
Çizelge 4. 16. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde cezaların birleştirilmesi özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	71
Çizelge 4. 17. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre kulüp bazında dağılımı	74
Çizelge 4. 18. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre ihlalin kime yönelik işlendiğine dair dağılımı	75
Çizelge 4. 19. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde ciddi faul ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	76
Çizelge 4. 20. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	77
Çizelge 4. 21. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	78
Çizelge 4. 22. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	79
Çizelge 4. 23. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	80
Çizelge 4. 24. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	81
Çizelge 4. 25. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	82
Çizelge 4. 26. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı	82
Çizelge 6. 1. Taraftarların yer aldığı disiplin cezalarına dair şahsileştirme önerisi	123

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AVAR	: Video Yardımcı Hakem Asistanı
CAS	: Spor Tahkim Mahkemesi
DCP	: Disiplin Cezası Puanı
FDT	: Futbol Disiplin Talimatı
FIBA	: Uluslararası Basketbol Federasyonu
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
FK	: Futbol Kulübü
IAAF	: Dünya Atletizm Birliği
IFAB	: Uluslararası Futbol Birliği Kurulu
IOC	: Uluslararası Olimpiyat Komitesi
MHK	: Merkez Hakem Kurulu
NBA	: National Basketball Association (Ulusal Basketbol Birliği)
PC	: Para Cezası
PFDK	: Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TDC	: Temel Disiplin Cezası
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	: Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
VAR	: Video Yardımcı Hakem (Video Assistant Referee)
VO	: Video Operatörü
VOR	: Video Operasyon Odası
WADA	: Dünya Anti-Doping Ajansı

ÖZET

Video Yardımcı Hakem (VAR) Teknolojisinin Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK) Kararlarına Etkisi ve Hakemlerin VAR'a Dair Algıları

Bu tez çalışmasının amacı, Video Yardımcı Hakem (VAR) teknolojisinin Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK) kararlarına nasıl yansıdığını anlamak, bu teknolojinin herhangi bir değişim yaratıp yaratmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, Süper lig müsabakalarında saptanan disiplin ihlallerinin genel olarak ve doğrudan ihraç kararları olarak PFDK kararlarına yansımalarının karşılaştırılması, VAR teknolojisinin Süper Lig'de kullanıldığı ilk iki sezon olan 2018-2019 ve 2019-2020 sezonları ile VAR teknolojisinin kullanılmadığı son iki sezon olan 2016-2017 ve 2017-2018 sezonları kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma tasarımlarından iç içe geçmiş çoklu olay deseni şeklinde tasarlanan çalışma, söz konusu dört sezona ait toplam 1575 PFDK kararın doküman analizi ile toplanması, kategorize edilen kararların içerik analizi ile bu çalışma kapsamında literatürden faydalanılarak oluşturulan Disiplin Cezası Puanı ve Caydırıcılık Oranı denklemlerinin yardımıyla analiz edilerek yapılmıştır.

Çalışma sonucunda, VAR teknolojisinin kullanılma protokolleri çerçevesinde ihlallerin yakalanmasında etkili ve verimli kullanımı ile PFDK açısından önemli bir delil aracına dönüştüğü, hakemlerin ligin gergin dönemlerinde daha net kararlar almasına yardımcı olduğu bulunmuştur. Türk futbolu açısından şiddet ve saldırganlığın önüne geçilemediği, taraftarlar dışındaki futbolun diğer paydaşlarının etkisinin bu bağlamda göz ardı edildiği, futbol federasyonu ve spor hukuku açısından idari ve hukuki yapıların düzeltilmesi gerektiği, spor kültürünün yerleşmesi ve sporun yaygınlaşması için uygulanan politikaların yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK), Spor Hukuku, Spor Teknolojisi, Video Yardımcı Hakem (VAR) Teknolojisi.

ABSTRACT

The Effect of Video Assistant Referee (VAR) Technology On The Decisions Of The Professional Football Discipline Board (PFDK) and The Referee's Perception Of The VAR

The aim of this thesis is to understand how the Video Assistant Referee (VAR) technology is reflected in the decisions of the Professional Football Disciplinary Board (PFDK) and to examine whether this technology creates any change. In accordance with this purpose, comparison of disciplinary violations detected in Super League competitions in general and direct send-off decisions to PFDK decisions was carried out within the scope of the 2018-2019 and 2019-2020 seasons, the first two seasons where VAR technology was used in the Super League, and the 2016-2017 and 2017-2018 seasons, the last two seasons where VAR technology was not used.

In the study, which was designed as multiple case-embedded design, one of the qualitative research designs, PFDK decisions for the four seasons between 2016-2020 were collected by document analysis. After categorizing the collected data, it was analysed with the help of content analysis and the Disciplinary Punishment Score and Deterrence Rate equations created by using the literature within the scope of this study.

As a result of the study, it has been found that VAR technology has turned into an important evidence tool for PFDK with its effective and efficient use in catching violations within the framework of usage protocols, helping the referees to make clearer decisions during the tense periods of the league. It has been determined that violence and aggression cannot be prevented in terms of Turkish football, and the effects of other stakeholders in football, except the fans, are ignored in this context. It has been concluded that the administrative and legal structures need to be corrected in terms of football federation and sports law, and the policies implemented for the establishment of sports culture and the spread of sports are insufficient.

Keywords: Professional Football Disciplinary Board (PFDK), Sports Law, Sports Technology, Video Assistant Referee (VAR) Technology.

1. GİRİŞ

Sporun temel özelliklerinden olan kurallı bir yarışma olma özelliği ve bu kuralların bir hakem, bir yetkili, bir yarış komiseri veya bir hakem heyeti tarafından yönetiliyor olması, hakemlerin varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk nedeni ile uluslararası ve ulusal alanda yapılan bütün spor yarışma ve müsabakalarında, ilgili spor branşının federasyonunu temsil eden ve kurallarına uygun bir şekilde yarışılmasını sağlayan bir veya birden fazla hakem bulunmaktadır. Hakemler, müsabaka sürecinde aldığı kararlarda kesin bir otoriteye sahiptirler. Bu yetkiyi bir örnek ile açıklarsak, demokratik ülkelerde üst düzey hükümet yetkilileri, kuvvetler ayrılığı neticesinde yasama, yürütme veya yargı erklerinden sadece birinde yetki, görev ve sorumluluğa sahipken, hakem müsabaka esnasında hem yürütme hem de yargı işlevini gerçekleştirmektedir, yani hem savcı hem yargıç hem de cellattır. Bu kadar geniş bir yetkiye sahip hakemlerin kararlarının, geçmişe oranla daha düşük oranlarda kesin ve doğru olarak algılanması ve spor kamuoyu tarafından büyük bir iştahla eleştirilmesi hem akademik dünyada hem de sosyal hayatta sıklıkla karşılaşılan bir olaydır. Bu nedenle hakemlerin oyun alanı içerisinde alabilecekleri bütün yardımı almaları, hem müsabakanın adaletli bir şekilde yönetilebilmesi açısından hem de mesleki saygınlıklarını yeniden arttırabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda hakemlere yardımcı olacak farklı yöntemler branşa uygun olarak müsabaka içerisine entegre edilmeye çalışılmaktadır. Futbol branşında bir dönem denenilen ve şu an aktif olarak kullanılmayan çizgi hakemi uygulaması bu denemelerden biridir. Atletizm veya at yarışlarında fotofiniş teknolojisi, teniste şahin gözü (hawkeye) teknolojisi sporseverler tarafından aşına olunan ve hakemlerin müsabaka sonucunu etkileyecek durumlarda karar vermelerinde yardımcı olan ve halen başarı ile uygulanan yöntemlerden bazılarıdır. Bu yöntemlerin başarılı ve başarısız olmasından daha önemli bir konu; sporda adaleti sağlama arayışının devam etmesi ve tüm paydaşların odağının bu konu üzerinde düşünmeleri gerektiğidir. Söz konusu bu adalet arayışından, dünyanın en çok izlenen spor branşı olan futbolda nasibini almaktadır.

Küresel anlamda bir endüstri haline gelmiş olan futbol; sporcusu, antrenörü, yöneticisi ve taraftarları ile artık sadece bir oyun olmanın ötesinde önemli bir olgudur. Bilgi Çağı'nın getirdiği teknolojik avantajlar ile futbol olgusu, hem büyük kitleler tarafından daha kolay erişebilir hale gelmiş hem de futbola bir şekilde erişimi olan

herkesin, futbol hakkında tartişıp, yorum yapabilmesine olanak sağlayacak bir farkındalığa ulaşmıştır. Ancak bu farkındalık, uzman olmayan, eksik bilgi sahibi olan, sübjektif görüşleri de içerdiği için futbol hakkında bir bilgi kirliliğinin oluşması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu nedenle futbol üstüne en çok konuşulan fakat en az uzmanlaşılan spor branşı olarak gelişimini sürdürmektedir. Uzmanlaşmanın giderek değersizleştiği, bilginin göz ardı edildiği futbolun mevcut gelişimi sonucunda da futbolun idari, mali, teknik ve taktik boyutlarının arka plana atılarak belli figrlar üzerinde bir kamuoyu tartişmasının n açılmaktadır, ki bunlardan belki de en dikkat çekeni hakem tartişmalarıdır.

Hakem tartişmaları futbol oyununun tüm paydaşları açısından önemli bir çıkış noktası yaratmaktadır. Çünkü hakemler anında karar vermesi gereken, bu anlık kararlarda da zaman zaman yanlış kararlar verebilen, bunun neticesinde de meşruiyetini aldığı kurumlar tarafından kamuoyundan gelen saldırılara karşı zayıf bir koruma alması nedeniyle, sahipsiz olarak algılanan bir spor alanı yetkilisidir. Bu sağlıksız ortamın düzeltilmesi adına, uluslararası ve ulusal federasyonlar bazı düzenlemeler veya teknolojileri hakemlerin yardımına sunmaktadırlar. VAR teknolojisi de bu yardımlardan biri olarak nitelendirilebilir.

VAR teknolojisi futbolun hem teknolojik hem de hukuki boyutları ile ilişkili olan, hakemler tarafından kullanılan bir müsabaka sırası kritik karar alma danışmanı olarak açıklanabilir. Temelinde, hali hazırda olmuş bir pozisyonu video görüntülerden tekrar izleyerek, net görülemeyen pozisyonlarda hakemin doğru karar almasına yardımcı olma anlayışı vardır. Buna benzer örnekler diğer spor dallarında da görülmektedir. Bu uygulamaların bazılarının hakemlerin karar alma süreçlerine yardımcı olduğu, bazılarının hakemlerin yerine karar aldığı, bazılarının da hakemlerin kuralları uygulamasına yardımcı olması dikkat çekmektedir (1). VAR teknolojisi, hakemin karar alma sürecine yardımcı olurken, kuralları uygulamasına da yardımcı olduğu, bu nedenle de çok işlevli bir teknolojik boyuta sahip olduğu görülmektedir. VAR teknolojisine hukuki açıdan bakıldığında ise futbol disiplin hukukunun çarkları içerisinde yer aldığı açık bir şekilde görülmektedir. Bununla beraber teknik kararlarda da hakemlere yardımcı olduğu saptanabilmektedir. Dolayısıyla, bütüncül bir şekilde incelendiğinde VAR teknolojisi çok fonksiyonlu bir İsviçre akısı gibidir. Ancak uygulama ile teori her zaman aynı sonucu vermemektedir. Bu bağlamda yapılan bu tez çalışmasının amacı, VAR teknolojisi

özelinde çok fonksiyonlu bir teknolojinin PFDK kararlarına nasıl yansdığını anlamak, bu teknolojinin herhangi bir değişim yaratıp yaratmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, futbolda uygulanmaya başlayan VAR (video assistant referee – video yardımcı hakem) teknolojisinin kullanıldığı ilk iki sezon olan 2018-2019 ve 2019-2020 futbol sezonlarında Süper lig müsabakaları sürecinde verilen hakem kararlarının, PFDK (Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu) kararlarına nasıl yansdığı, bu teknolojinin kullanılmadığı son iki sezon olan 2016-2017 ve 2017-2018 futbol sezonları ile karşılaştırılarak incelenecektir.

Türk futbolunda en çok tartışılan konular arasında olan hakem kararları ve PFDK kararlarının VAR teknolojisi ile nasıl değiştiğinin saptanması, meydana gelen değişimin olumlu ya da olumsuz taraflarının ortaya konmasının sağlanması ve bu bulgular ışığında Türkiye’deki futbol kültüründe önemli bir yer alan hakem ve federasyon tartışmalarının yanına eklenen VAR teknolojisi tartışmalarına bütüncül ve yeni bir bakış açısının kazandırılması hedeflenmektedir. PFDK kararlarının VAR teknolojisinin uygulanması öncesi ve sonrası değişiminin ölçülmesi ile PFDK’nın futbol disiplin hukuku içinde yerine getirmeye çalıştığı işlevlerin ne derece başarıyla gerçekleştirildiğinin ölçülmesi ile futbol federasyonu ve kulüplerce maliyeti karşılanan VAR teknolojisinin kullanıldığı süreç boyunca spor hukukuna nasıl katkılar sağladığı ve gelecekte eklenebilecek yeni teknolojiler veya uygulamaların futbola entegrasyonu konusunda nasıl bir yol açtığı konusunda bilgi edinilmesi açısından önemlidir.

VAR teknolojisi gibi yüksek maliyete sahip spor teknolojilerinin geliştirilmesi konusunda, spor yöneticilerinin, spor bilimcilerinin hem teori hem de uygulamaya dair bilgiler açısından yararlanabileceğı, tartışabileceğı, ilham alabileceğı bir kaynak oluşturmak, bu çalışma için büyük bir önem arz etmektedir. VAR teknolojisi yeni kullanılan bir teknoloji olmasına rağmen, bilimsel araştırmalar açısından oldukça büyük bir ilgi görmektedir. VAR teknolojisinin kullanıldığı liglerde saha içinde yarattığı değişimleri inceleyen çalışmaların (2-8) yanı sıra, futbolun paydaşları tarafından nasıl algılandığını anlama amacı taşıyan çalışmaların (9-16) da bulunduğu görülmüştür. Bunların dışında VAR teknolojisini Weber’in otorite tipler ve rasyonelite sistemi açısından inceleyen ve hakem ile seyirciler arasında rasyonellik açısından bir çelişki olduğunu, bu nedenle VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanmasının kaçınılmaz olduğunu, bunun da futbolda denetimi ve hakemlerin izlenirliğine yönelik etkileri olduğu

ileri süren, VAR teknolojisine felsefi açıdan yaklaşan bir çalışma (17) mevcuttur. Hatta VAR teknolojisinin nanorobotlar ile zihin kontrolü sağlanmasında bir araç olduğunu iddia eden bir çalışma (18) bile mevcuttur. Bu çalışmaların büyük bir kısmı VAR teknolojisi ile ilgili olumlu görüşler bildirirken VAR teknolojisi ile ilgili olumsuz görüşlerin olduğu çalışmalar da mevcuttur. Olumlu görüşler arasında özellikle henüz kendi liginde VAR teknolojisi kullanılmayan ülkelerdeki araştırmacıların yaptığı ve kendi ülkelerinde de bu teknolojinin kullanılmasını öneren çalışmalar dikkat çekicidir (2,9). Olumsuz görüşler arasında VAR teknolojisinin futbol oyununu Avrupa’da oynanan şekliyle dikte etmeye çalıştığını, bu nedenle futbolu Kuzey ve Güney diye ikiye böldüğünü (15), VAR teknolojisinin iyi ve güçlü takımları koruduğunu, futboldaki sonuca yönelik belirsizliği azalttığını (19), futbolcuların oyun motivasyonunu düşürdüğünü (12), oyun akışının bozulduğu, oyuna yönelik heyecanın azaldığı ve tartışmalı kararların arttığını (13) belirten çalışmalar dikkat çekmektedir. Ancak bu çalışmada olduğu gibi VAR teknolojisinin disiplin kurulu kararlarıyla olan bağlantısına yönelik bir çalışmaya rastlanmamış olmaması bu çalışmanın özgün ve literatür için gerekli bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber, VAR teknolojisinin uygulama öncesi ve sonrasında, müsabaka hakemleri ve hakemlerin uyguladıkları yaptırımlar ile disiplin kurulları ve kurullar tarafından alınan kararlara bütüncül bir bakış açısıyla bakılması sayesinde, sporda disiplin hukukuna dair bilgi havuzuna katkı sağlanabileceği düşünülmektedir. Literatürde PFDK ile ilgili Şirin ve Sevilmiş (20) tarafından yapılan tek bir çalışmaya rastlanmış olması da katkı sağlanmak istenen havuzun henüz çok derin olmadığını göstermekle birlikte yeni araştırmacılar için geniş bir hareket alanının olduğunu da göstermektedir.

2. GENEL BİLGİLER

Bu tezin konusunu oluşturan en önemli öge VAR teknolojisidir. VAR teknolojisi temelde iki boyuttan oluşmaktadır. Bu iki boyuttan ilki, teknolojinin spora entegrasyonu, ikincisi ise elde edilen çıktıların sporda disiplin hukukunu şekillendirmesi olarak ifade edilebilir. Bu iki boyut, tezin diğer önemli ögesi olan PFDK ile spor disiplin hukukunu benzetebileceğimiz makinenin birbirini takip eden dişlileri olarak görülebilir. Dolayısıyla VAR teknolojisi açıklanırken PFDK'ya dair bilgiler de verilerek, konuya dair daha bütüncül bir bakış açısının yansıtılacağı düşünülmektedir.

2.1. Spor ve Teknoloji İlişkisi: Teorik Çerçeve

Teknoloji birçok sektör için bir ilerleme fırsatı tanımaktadır. Kimi zaman sektöre dair zorluklar, teknolojik imkanlar ile aşılmakta, kimi zamanda üretimi arttırmak amacıyla teknolojik ekipmanlara başvurulmaktadır. Teknolojik gelişmeler birçok sektörde olduğu gibi, spor sektöründe etkin bir rol oynamaktadır (21). Spor ve teknoloji arasında var olan ilişki, bu iki kavramın birbirinden çok uzak bağımsız kategoriler olarak görülmesi ve sadece kısıtlı seviyede ortak çalışma alanlarının olduğu şeklinde değerlendirilmesi gibi basit kalmak yerine, çok daha geniş yelpazede değerlendirilmesi gereken bir ilişkidir (22). Bu nedenle öncelikle bu iki kavramın arasındaki ilişkinin, teorik çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir.

1980'li yıllarda doping ile ilgili yapılan çalışmalar ve Ben Johnson'ın doping olayını analiz eden Gardner (23), sporda biyoteknolojilerin zarar, baskı, yapaylık ve haksız avantaj durumlarından herhangi birini ortaya çıkarmaması koşuluyla kullanılabileceğini, ancak söz konusu materyallerin kullanımı sonucuna neden olacağı için etik bir sorun oluşturacağını da unutulmaması gerektiğinin altını çizmiştir.

Miah (24) teknolojinin spora dahil olmasını, o döneme kadar ayrı ayrı dile getirilen mevcut teorileri de toparlayarak, beş başlıkta sınıflandırmıştır.

1. Sporun uygulanmasını mümkün kılan teknolojiler,
2. Spor ortamındaki güvenliği veya hasarı etkileyen teknolojiler,
3. Belli bir becerinin tazelenmesini veya körelmesini sağlayan teknolojiler,
4. Performansı makineleştiren veya insanüstüleştirilen teknolojiler,
5. Spora katılımı veya sporun seyredilmesini arttıran teknolojiler.

Butryn (25) ise spor-teknoloji ilişkisini beş bölüme ayırmıştır:

1. Oyun alanları ve kapalı salonlar (mimari teknolojiler),
2. Sportif araç-gereçler (ekipman teknolojisi),
3. Tıbbi ve rehabilitasyon teknolojileri,
4. Hareket ve biyomekanik beceri analizi,
5. Direkt olarak insan aklı ve bedenini etkilemek için tasarlanmış teknolojiler.

Ryall (26) daha sonra, bu beş tipe ek olarak hakemlere karar vermelerinde yardımcı olan teknolojileri içeren, “kural tabanlı /yargılama teknolojileri”nin de eklenmesi gerektiğini önermiştir.

Loland (27) spor ve teknoloji arasındaki ilişkiyi, ideal-tip teoriler adını verdiği üç teori içinde anlatmıştır. Bu üç teoriden ilki ‘Relativist Teori’dir. Bu teoride spor teknolojisi konusunda net bir tavır görülmektedir. Relativist teori, felsefi açıdan araçsalci temellere dayanmakta ve eğer bir teknoloji faydalı ise, ahlaki ve etik açılardan yarattığı olumlu ya da olumsuz durumların dışında değerlendirilmesi ve kullanılması gerektiğini savunmaktadır.

İkinci teorinin adı ‘Dar Teori’dir. Dar teori, Olimpik Sloganı yani ‘Citius, Altius, Fortius’u dayanak noktası olarak almış ve sportif rekor kırma amacı ile ilerlemeyi odağına almıştır. Sportif performans sınırlarının aşılabilmesini hedef alan bu teori, aynı zamanda Coubertin’in yazılarında belirttiği sportif anlayış ile de benzerlik göstermektedir. Dar teoride, yarışma esnasında, kurallar çok serttir ve kesinlikle eşitsizliğe veya adaletsizliğe yol açacak hiçbir teknoloji kullanılamaz. Ancak yarışma dışında, doping de dahil olmak üzere her türlü performans arttırıcı kullanılabilir. Çünkü bu teoriyi destekleyenler için, yarışma dışı yasaklar, mantıksız ve gelenekselci görüşlerdir ve ilerlemenin önünde engel oluşturmaktadır. Sporcu kendi iradesi ile doping maddelerini ya da diğer performans arttırıcı teknolojik materyalleri kullanabilir. Hatta Dar teoriler, doping yasağını modern spor için anakronist bir durum olarak betimlemektedir (27).

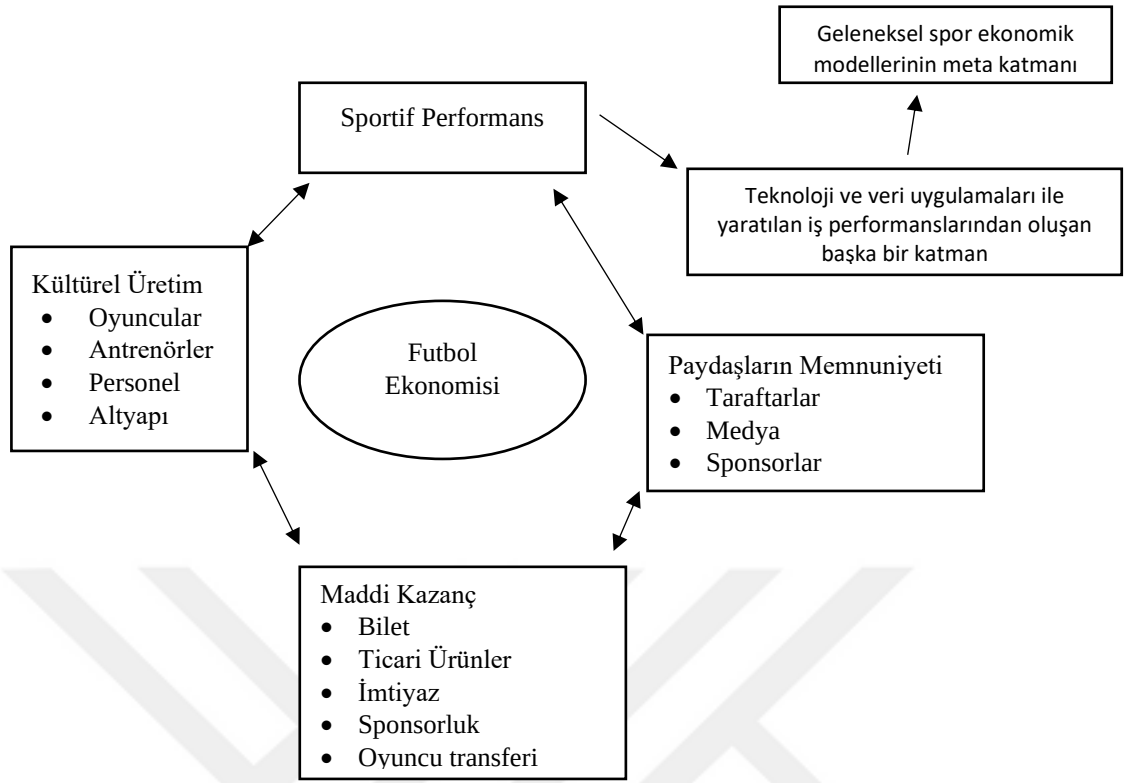
Üçüncü ve son teori ise ‘Geniş Teori’ olarak adlandırılmaktadır. Bu teoride, sporun performans ifasının ötesinde, sosyal, kültürel, ahlaki yanlarının bulunduğu belirtilmektedir. Spora özgü değer ve normlar önemsenmelidir. Sporculara eşit imkanlar sağlanmalıdır, bunun içine teknolojik imkanlar da dahildir. Geniş teori, doping gibi biyoteknolojilere karşı alınan önlemleri, Dar teorinin aksine kabul eder (27).

Şimşek ve Devecioğlu (28) spor teknolojilerini kullanım alanlarına göre Şekil 2.1’de sunulduğu gibi dört temel başlıkta sınıflandırılmışlardır.

Şekil 2. 1. Spor Teknolojilerini Kullanım Alanlarına Göre Sınıflandırılması (28).

Futbol bir endüstri haline gelmiş, ekonomik, sosyal, kültürel, yasal etkileşimleri olan profesyonel bir spor organizasyonu, amatör bir oyun olarak düşünüldüğünde, şu anki modern futbolun en çok öne çıkan özelliğinin, endüstriyelmesi olduğu söylenebilir. Futbol endüstrisinin çarklarının dönmesi için birçok faktörün birlikte çalışması gerekmektedir. Bu faktörleri Cortsen ve Rascher (29), teknoloji ve veri ışığında, Şekil 2.2’deki teorik model ile açıklamaktadır. Bu modele göre, sportif performans ile gelen ilgi paydaşlar yoluyla büyümekte ve artık kendi kendini besleyebilen bir mekanizmaya dönüşmektedir (29). Kıvılcımı ateşleyen sportif performans olsa da kıvılcımı alevleştirmeyi başaran ve belli bir düzen ile hareket edebilen her bir spor örgütü, futbol endüstrisi içinde kendi yerini sağlamlaştırabilecek mali yapıya ulaşabilecektir. Bunun için de sürekli değişen sportif rekabet ortamında, veri ve teknoloji, katalizör işlevine sahiptir (29).

Şekil 2. 2. Futbol Ekonomisini Teknoloji ve Verilerle Yeniden Bağlamsallaştırmak (29)

Teknolojik imkanların spora dahil olması konusu, bütün bu model ve teorilere rağmen hala tartışmalı bir konudur. James (30), tartışmanın iki tarafına ait argümanları spor mühendisliği çerçevesinde başlıklar altında toplamıştır. Spor mühendisliğinin lehine olan argümanlar ve aleyhine olan argümanlar aşağıda sunulmuştur;

- ✓ Spor mühendisliğinin lehine olan argümanlar;
 - Sportif performansı arttırıcı teknolojilerin yasaklanması sporun genel gelişimini perdelmektedir.
 - Sportif teknolojiler, özellikle sporcu evrimini etkinleştirmekte, durağanlıktan kaçınılmasını sağlamaktadır.
 - Geçmişte şiddetle karşı çıkılan teknolojik değişimlerin (tenis raketinin ya da futbol topunun geçirdiği değişim), şu an oldukça normal karşılanması.
 - Spor sadece profesyonelce yapılan bir etkinlik olmadığı için, amatörce oynayıp güzel vakit geçirmek isteyen çoğunluk için daha rahat kullanabilecekleri malzemeler üretilmesi ve temin edilmesi, çoğunluğun yararına olacaktır.

- ✓ Spor mühendisliğinin aleyhine olan argümanlar ise;
 - Spor teknolojilerinin kullanımı sporun ruhuna aykırıdır.
 - Teknolojinin dahil olması, en iyi atletin kazanmasına engel olmaktadır.
 - Teknolojiye ulaşabilecek maddi imkanlara sahip olanlar için, madalya veya şampiyonluklar kazanmak daha kolay olacaktır.
 - Mühendislik ürünü ekipmanlar sporcu performansındaki beceri ve yetenek faktörlerini minimize edebiliyor. Bununla beraber, kimin daha büyük sporcu olduğu gibi tartışmaların da dahil olduğu spor kültürünün etkisinin kaybolmasına neden olabiliyor (30).

Özellikle 2010 yılı sonrası, dünyanın en popüler sporu olan futbolda teknolojik sistemlerin kullanımının artması ile hakemlik ve teknoloji kavramlarının teorik bir temele oturtulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda incelenebilecek mevcut duruma uygun teoriye ulaşmamızı sağlayacak üç çalışma dikkat çekmektedir.

Collins ve Evans (31), Collins'in (32) başka bir çalışmada ürettiği terminolojinin üzerine, teknolojinin hakemliğe entegre edilmesini iki kategoride değerlendirmiştir. Öncelikle Collins'in (32), hakemler ile ilgili felsefi terminoloji oluşturma çabasına giriştiği çalışmaya dair bir parantez açmak gerekmektedir. Collins (32) bu çalışmada, biri yargılama, diğeri ise adalet olan iki temel bölümden bahsetmiş, ayrıca bu bölümleri de içlerinde farklı parçalara ayırmıştır.

Öncelikle yargılama bölümünün alt boyutlarına değinilecektir. Yargılama bölümünde, ontolojik otorite ve epistemolojik ayrıcalık olarak iki temel kavram ortaya atılmıştır. Ontolojik otorite, hakemlerin verdikleri kararın kesin hüküm olarak gerçekliğe dönüştürülmesini sağlayan ve kendilerine verilmiş olan güç. Epistemolojik ayrıcalık ise karar vericinin bir şeyi bilebilecek en iyi ortama veya görüşe sahip olması ve bunun sağladığı avantaj. Epistemolojik avantajın iki farklı kaynağı bulunmaktadır: Üstün görüş ve uzmanlık becerisi (32).

Adalet bölümünün alt boyutlarındaki kavramlar, varsayımsal adalet, şeffaf adalet, şeffaf adaletsizlik ve yalancı şeffaflık olarak ifade edilmiştir. Varsayımsal adalet, ontolojik otoriteyi kullanan hakemlerin kararlarında adaleti öncelikli olarak sağladığı varsayımında bulunan bir kavramdır. Şeffaf adalet, alınan kararların izleyiciler tarafından da doğru olduğunun görülmesi ile ontolojik otoriteyi güçlendirirken; Şeffaf adaletsizlik ise kararların yanlış olduğunun görülmesi ile ontolojik otoritenin sarsılması ile

sonuçlanmaktadır. Son olarak yalancı şeffaflık ise adaletin tecelli ettiği algısının oluştuğu, ancak adaletin oluşmadığı durumlardır (32).

Bu kavramların teknolojik gelişmelerden etkilendiğini belirten Collins, hakemlerin elinde olan ontolojik otorite ve epistemolojik ayrıcalığın, teknolojik gelişmeler yüzünden ekrandan izleyen topluluklara geçtiğini, varsayımsal adaletin teknoloji nedeniyle insanların hakemler tarafından alınan kararlara duyduğu güveni azalttığını ifade etmiştir (32).

Collins ve Evans'ın (31) temel aldığı yukarıda anlatılan felsefi terminoloji sonrası, hakemler ve teknoloji hakkındaki kurdukları yapı daha iyi anlaşılabilir. Bu yapıya geldiğimizde, “Hakemlerin karar alma sürecini etkileyen teknolojiler” ve “Bazı konularda hakemlerin yerine karar veren teknolojiler” olarak ifade edilen iki kategorili bir yapı oluşturulmuş ve bu yapıyla ilgili olarak, teknoloji kullanımının seyirci ile hakem arasındaki epistemolojik ayrıcalık farkının azalması ile sonuçlandığı, ancak saha dışındaki görevli hakemlere verilecek ve müsabakalarda kullanılabilecek teknolojik imkanlar ile hakemler aleyhine oluşan bu durumun, tersine çevrilebileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, karar almak için kullanılan teknolojilerin, istatistiki olarak hata yapma olasılığına sahip olması nedeniyle, alınan kararların meşruiyeti ve toplumun bu kararlara olan bilimsel bakışından dolayı bir belirsizlik oluşma ihtimalinin altı çizilmiştir (31).

Dyer (33) yaptığı çalışmada, teknoloji ve spor literatürü kapsamından yola çıkarak altı tema belirlemiştir. Bu temalar aşağıda verilmiştir;

- ✓ Sporda yardımcı teknolojilerin kullanımı,
- ✓ Spor ekipmanlarına eşit erişim,
- ✓ Spora güvenlik ekipmanlarının girişi,
- ✓ Yeni teknolojilerin kullanımı ile belli becerilerin tazelenmesi veya körelmesi,
- ✓ Yönetim organlarının denetim sorunları,
- ✓ Sporda insan-dışı karar verme sistemlerinin kullanılması.
 - Video tekrar izleme teknolojisi,
 - Çizgi karar teknolojisi.

Kolbinger ve Lames (1), Dyer'ın ‘Sporda insan-dışı karar verme sistemlerinin kullanılması’ temasının yeterli veya uygun olmadığını öne sürmüştür. Collins ve Evans'ın çalışmasında yer alan iki kategorinin (31), hakemlik teknolojileri için temel

oluşturabileceğini belirten Kolbinger ve Lames, bu iki kategoriye ek bir kategori daha sunmuşlar ve bu üç kategoriye ‘Teknolojik Hakemlik Destekleri’ başlığı altında toplamışlardır (Şekil 2.3). ‘Teknolojik Hakemlik Destekleri’nin içeriğindeki kategorilerin oluşturulmasında kullanılan felsefi ve hukuki altyapıyı oluşturan etmenleri, altta yatan fenomen, kullanım ve ‘başarı’ oranı, inceleme standardı, kesinlik, oyunun doğası, maliyetler ve tehditler, verilen yetkiler olarak sıralanmıştır. Bu etmenlerden ilk açıklanacak olan altta yatan fenomen kavramı, temelinde daha önceki bölümlerde anlatılan Collins’in (32) oluşturduğu felsefi terminoloji ile Nlandu (34) ve Bordner’in (35) hakem kararlarının neden olduğu adaletsizliğe dair anlayışları yer almaktadır. Kullanım ve ‘başarı’ oranı, teknolojinin hakemler, oyuncular, antrenörler tarafından ne kadar kullanıldığı ve bu kullanımın ne kadarının başarıya ulaştığı ile ilgilidir. Teniste Hawkeye teknolojisini kullanımı, NBA’da antrenörlerin itiraz hakkı veya futbolda gol çizgisi teknolojisi, VAR teknolojisinin kullanımı ve bu incelemelerde elde edilen başarı oranları bu etmene örnektir. İnceleme standardı, denetlenecek karar veya olaya dair belli bir çerçevenin belirlenmesi olarak özetlenebilir. VAR teknolojisinin sadece dört koşulda uygulanıyor olması buna örnek verilebilir. Kesinlik, kullanılan teknolojinin sahada gerçekleşen olayı ne kadar iyi simule edip, tahmin ettiği ile alakalıdır. Teniste Hawkeye teknolojisi ile topun düştüğü yerin izdüşümünün hesaplanması ve gösterilmesi, VAR teknolojisinin ofsayt çizgisini oluşturması ile ilgili verdiği ve vereceği kararlar, kesinlik durumuna örnek olarak gösterilebilir. Oyunun doğası, oldukça tartışmalı bir konudur. Sporda rekabet ve oyunun duraklaması üzerine yoğunlaşan tartışmalarda hem spor bilimcileri hem de spor topluluğu tarafından olumlu ve olumsuz yönler tartışılmıştır ve tartışılmaya da devam edecektir. Çünkü ekran karşısındaki kişilere geçen epistemolojik ayrıcalık sayesinde eskiden hakemin kararını tartışanlar, şimdi de hakemin geri kazandığı bu ayrıcalık üzerinden yeni bir tartışma yürütmektedir. Maliyetler ve tehditler, teknolojinin spor organizasyonlarına maliyeti ve teknolojinin kullanımı ile oluşan spor topluluğuna, özellikle hakemlere yönelik yalancı şeffaflık gibi tehditleri içermektedir. Verilen yetkiler olarak adlandırılan etmen ise ontolojik otorite kavramının spor teknolojileri aracılığıyla hakemlere verdiği yetkilerdir. Hawkeye teknolojisinde olduğu gibi hakemin yerine karar vermesini ya da VAR teknolojisi gibi hakemin karar vermesine yardımcı olma görevini yerine getirmesi ile bu etmen açıklanabilir (1).

Teknolojik Hakemlik Destekleri

Hakemlerin karar alma sürecini destekleyen teknolojiler

Bazı konularda hakemlerin yerine karar veren teknolojiler

Hakemlerin kuralları uygulamasına yardımcı olan teknolojiler

Şekil 2. 3. Teknolojik Hakemlik Desteklerinin Kategorizasyonu (1)

Spor-teknoloji ilişkisinin teorik altyapısı oldukça sağlam görünmekle birlikte, teknoloji ile paralel bir şekilde gelişeceği de açıktır. Gelecekte hakemlerin belki de sadece yapay zeka tarafından alınan kararların sahadaki temsilcisi olacağı günler gelecek, belki de sporculara verilecek giyilebilir nanoteknolojiler ile kural dışı kararları sporcular aralarında verecektir. Ancak bunun için Fair-Play olgusunun sporculardaki seviyesinin yükselmesi de gerekmektedir. Sonuçta geleceğin neler getireceğini bilememekle birlikte, teknolojinin spora daha fazla dahil olacağı bir gerçektir.

2.2. Sporda Teknolojik Uygulamalar

Hakemlere epistemolojik ayrıcalıklarını geri vermek ve saha içi kararlarda adaleti sağlamak amacıyla geliştirilen ve çeşitli branşlarda uygulanan hakemlik teknolojileri bu bölümde sunulacaktır.

3Play, judo branşında kullanılan ve maçı durdurmadan pozisyonları tekrar izlemelerini sağlayan ve puanlamayı daha isabetli, adilane hale getiren bir teknolojidir (36).

Zaman aktarıcısı, başlangıç, bitiş ve belli durumlarda ara zaman noktalarına yerleştirilen, birbiri ile bağlantılı olan aygıtlardır. Sporcularda bulunan sinyal göndericilerden gelen sinyalleri çözen bu aygıtlar genelde atletizm yarışlarında kazananı belirlemede önemli bir araçtır (36).

Snickometre ve Hot Spot adlı teknolojiler kriket branşında kullanılan teknolojilerdir. Snickometre kriket topunun sopa ile teması sırasındaki ses ve

görüntüsünü analiz ederek hakemlere kararlarda yardımcı olurken, Hot Spot, termal kameralardan aşına olunan teknolojiyi kullanarak sopa ile topun bulunduğu noktada oluşan ısı dalgalarını ölçmektedir (36).

Cyclops, teniste servis atışı sırasında topun içeri ya da dışarı düştüğünü işaret eden ve bu sayede çizgi hakemlerine yardımcı olan bir teknolojidir (36).

Piezoelectric Net Cord Sensor teniste servis sırasında topun fileye değmesi ile oluşan ihlalleri tespit edebilmek için kullanılan bir teknolojidir. Topun fileye teması ile oluşan kinetik enerjiyi sese çeviren bu teknoloji, teniste let kararının verilmesinde önemli bir alettir (36).

Çizgi teknolojileri farklı branşlarda farklı isimlerle anılsa da esasen topun çizgi ile ilişkisini ölçmektedir. Futbol, tenis, kriket gibi sporlarda kullanılan bu teknolojiler;

- ✓ **Hawkeye**, birden fazla kamera ile pozisyona dair saniyede 600 kare görüntü yakalayan ve bu görüntüleri bilgisayar yardımıyla üç boyutlu iz düşümü haline dönüştüren ve sonucunda branşa göre sayı veya gol kararının veren veya verilmesine yardımcı olan teknolojidir (21,28,36,37) Bu teknolojiye dair yapılan çalışmalarda, milimetre bazında hata payı olabildiği kanıtlanmıştır (38). Buna rağmen bu teknoloji kullanılmaya devam etmektedir. Çünkü kimi zaman 200 kilometre/saat hıza ulaşan bir servisi insan gözü ile görmek ya da topun izine bakmak da yanıltıcı olabilmektedir.
- ✓ **Gol Çizgisi** teknolojisi, iki farklı yaklaşıma sahiptir. İlk yaklaşımda futbol ve buz hokeyi branşlarında kullanılan topa ve paka yerleştirilen elektromanyetik çip yardımıyla gol olup olmadığının saptanması ve hakemin bileğindeki mekanizmaya gol sinyalinin ulaşması ile sona eren bir sistem bulunurken, ikinci yaklaşımda ise kale içine yerleştirilen kameralar yardımıyla gönderilen görüntüler bilgisayarlar sayesinde gerçek zamanlı analiz edilir ve sonucunda gol tespiti yapılmaktadır (36,37,39).

Anında Tekrar (Instant Replay), NBA'de kullanılmakta olan video izleme teknolojisidir. Bu teknoloji ile maçların ilk 46 dakikası ve uzatmaların ilk 3 dakikasında oluşabilecek 3 Sayı ihlalleri (3 sayı çizgisine basılıp basılmadığının kontrolü) ve 24 Saniye Hücum Süresinin İhlallerine yönelik resen bir denetleme yapılmaktadır. Bu denetleme esnasında saptanan ihlaller saha kenarı yöneticisine bildirilmek durumundadır. Burada saha kenarı yöneticisi müsabaka saha hakemlerine durumu bildirmeli ve ihlalin

düzeltilmesine yönelik kararı müsabaka saha hakemleri uygulamalıdır. Bir diğer Anında Tekrar uygulaması ise takımların koçlarının hakem kararlarına müsabaka içinde bir kez olmak şartıyla itiraz edebiliyor olmasıdır. Koç İtiraz Hakkının belli şartları bulunmaktadır:

1. Her takım, itirazın başarılı olup olmamasına bakılmaksızın, sadece bir itiraz hakkına sahiptir.
2. Takımlar itiraz hakkını aşağıda verilen üç durumda kullanabilir;
 - a. Kendi takımından bir oyuncunun aleyhine verilen faulde,
 - b. Saha dışına çıkma ile ilgili ihlallerde,
 - c. Hücum ya da savunma oyuncusunun çember üzerinde topa müdahale etmesi durumunda.
3. 2. maddenin (a) bendinde oluşan bir ihlale ilişkin, maçın herhangi bir anında itiraz edilebilir.
4. Müsabakanın normal süresinin ya da uzatmanın ilk iki dakikasında 2. Maddenin b ve c bendlerine ilişkin itirazların yapılmasına gerek yoktur. Bu sürelerde müsabaka hakemleri, herhangi bir itiraz olmadan kendileri bu durumlara bakacaktır (40).

Video Yardımcı Hakem Sistemi (VAR), hakemlerin video üzerinden inceleme yapmasını sağlayan bir teknolojidir. Ancak VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanmasından önce birtakım teknolojilerin futbol içinde yerini aldığı ve hala aktif olarak kullanıldığını belirtmek gerekir. Bu bağlamda VAR teknolojisine değinmeden önce futbolda hakemler tarafından kullanılan diğer teknolojilerden söz etmek gerekmektedir. Çünkü VAR teknolojisinin içeriğinde yer alan bazı teknolojiler, özellikle hakemler arası iletişim noktasında, daha önceki dönemlerde futbola dahil olmuşlardır. Bu teknolojilerin etkisi hakemler arası iletişime yönelik olması nedeniyle, oyuna etki bakımından küçük ölçekli olmakla birlikte, hakemlerin yönetimini kolaylaştırmakta oldukça verimli olmuşlardır. Bu bağlamda ilk olarak 2000-2001 sezonunda kullanılan **Sinyalli Bayrak** dikkati çekmektedir. Sinyalli bayrak sayesinde özellikle ofsayt pozisyonlarında yardımcı hakemler ile orta hakemler arasındaki iletişim kuvvetlenmiştir. Oldukça başarılı olan ve olumlu tepkiler alan sinyalli bayraktan sonra, **Telsiz İletişim Sistemi** adıyla yeni bir teknoloji hakemlerin arasındaki koordinasyonu güçlendirmek adına futbola dahil edilmiştir. 2003 yılında FIFA Konfederasyon Kupası'nda ilk kez

denenen bu sistem, 2004 yılında da Uluslararası Futbol Birliği'nin (IFAB) hazırladığı Futbol Oyun Kuralları Kitabına eklenmiştir (41). İngiltere ile Almanya arasında oynanan 2010 Dünya Kupası maçında verilmeyen gol sonrası, FIFA gol çizgisi sorununa çözüm bulmak için, **Gol Çizgisi Teknolojisini** gündemine almış ve 2012 yılında Japonya'da düzenlenen Kulüpler Dünya Kupası'nda bu teknolojiyi denemiştir. 2014 yılında FIFA Dünya Kupası'nda da uygulanan ve başarılı olan teknoloji, bu tarihten itibaren Futbol Oyun Kuralları Kitabında yerini almıştır (41,42).

VAR teknolojisi ilk olarak, Fransa ile İtalya erkek milli takımları arasında oynanan özel bir müsabakada, 2016 yılında denenmiştir. 2016 FIFA Dünya Kulüpler Kupası'nda ilk resmi turnuva deneyimini yaşayan bu teknoloji, 2018 FIFA Dünya Kupası'nda tüm dünyanın karşısına çıkmıştır. O günden günümüze kadar olan süreçte ise gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda düzenlenen birçok müsabaka ve turnuvada VAR teknolojisi uygulanmıştır (41).

VAR teknolojisinin kullanımında, IFAB ve FIFA'dan yazılı izin alınması gerektiği ve IFAB tarafından hazırlanan Futbol Oyun Kuralları kitabındaki protokol ve ilkeler kapsamında uygulanması gerektiğinin altı çizilmiştir (43,44). VAR teknolojisine dair ilkeler şu şekildedir:

- ✓ VAR teknolojisinin müsabaka içinde gelişebilecek dört olayda, 'açık ve bariz bir hata' veya 'gözden kaçan önemli bir olay' kriterleri göz önüne alınarak müsabaka hakemine yardımcı olmak amacıyla kullanılacağı belirtilmiştir. Sözü edilen bu dört olay;
 - Gol ile sonuçlanan pozisyonlarda gol kararının verilip verilmemesi,
 - Penaltı verilip verilmemesi kararı,
 - Direkt kırmızı kart verilip verilmemesi kararı,
 - Yanlış futbolcuya kart gösterilme durumu.
- ✓ Hakem her zaman karar vermelidir. VAR teknolojisinden yararlanarak, pozisyonu bir daha değerlendirmek adına karar verme sorumluluğundan kaçılmaz.
- ✓ İnceleme sonucu eğer 'açık ve bariz bir hata' saptanmaz ise, ilk karar aynen uygulanır.
- ✓ İnceleme müsabakanın orta hakemi tarafından başlatılabilir. Video Yardımcı Hakem ve diğer hakemler ancak inceleme tavsiyesinde bulunabilir.

- ✓ Nihai karar, müsabakanın orta hakemi tarafından verilir. Video inceleme ya da saha incelemesi sonrası sorumluluğu alarak kararını verir ve uygular.
- ✓ Kararın doğru olması, kararın hızlı alınmasından daha önemli olduğu için incelemelerde süre sınırı yoktur.
- ✓ İnceleme sürecinde herhangi bir oyuncu veya takım görevlisi hakemi etkilemek adına bir girişimde bulunmamalıdır.
- ✓ İncelemenin şeffaflığı açısından hakem, inceleme sürecini herkesçe görünecek şekilde yürütmelidir.
- ✓ İncelemeye tabi tutulan olay sonrası, olaya dair karar değişse bile, olayın dışında, itiraz gibi nedenlerle uygulanan disiplin cezaları iptal edilmez.
- ✓ Oyun durdurulmuş ve yeniden başlatılmış ise, yanlış futbolcuya kart gösterilme durumu ya da potansiyel ihraç kararına yönlendirecek saldırı, tükürme, ısırma gibi hareketler dışında, inceleme yürütülemez.
- ✓ Bir olayın öncesi ve sonrasını içine alarak incelenecek video tekrarının süresi Oyun Kuralları veya VAR protokolüne uygun şekilde belirlenir.
- ✓ Video Yardımcı Hakem (görevi dahilindeki) her pozisyonu inceleyeceği için, takım görevlileri veya oyuncular inceleme talep edemez.

Belirtilen ilkeler içinde futbol topluluğunu en çok ilgilendiren ve en iyi şekilde anlatılması gereken, VAR teknolojisinin hangi olaylarda müsabakanın yönetimine yardımcı olacağıdır. İlkelerde başlıkları verilen dört olayı ayrıntılı olarak açıklarsak;

- ✓ Gol ile sonuçlanan pozisyonlarda gol kararının verilip verilmemesi kararı, golü atan tarafça yapılacak ihlallerde iptal edilecektir.
 - Golün oluşum süreci veya gol atılırken, gol atan takım tarafından yapılan ihlaller (elle oynama, ofsayt, faul gibi)
 - Gol öncesi topun oyun alanı dışına çıkması,
 - Penaltı atışının direktten döndüğü, kalecinin kurtardığı veya dışarı çıktığı durumlarda, penaltı atışı sırasında kaleci veya oyuncuya yönelik, penaltı atışına müdahil olmayan hücum veya savunma oyuncularından bir ihlal oluşturacak davranışlarda bulunulduğunda,
 - Gol / gol değil kararı, (Burada topun kale çizgisini geçip geçmediği kastedilmektedir.)
- ✓ Penaltı verilip verilmemesi kararı,

- Penaltı olayı öncesinde, lehine penaltı kararı verilen takımın olası ihlalleri (elle oynama, ofsayt, faul gibi),
- Penaltı olayı öncesi topun oyun alanı dışına çıkması,
- Penaltı verilen pozisyonda olayın ceza alanı içinde olup olmadığının denetimi,
- Yanlış verilen penaltı kararı,
- Verilmeyen penaltı kararı,
- ✓ Direkt kırmızı kart verilip verilmemesi kararı,
 - Bariz gol şansını engelleme (Engellemenin yapıldığı yer ve diğer oyuncuların pozisyonu dikkate alınarak),
 - Ciddi faullü oynama (Dikkatsiz müdahaleler),
 - Başka bir kişiye yönelik ısırma, tükürme, şiddetli hareket,
 - Saldırgan, aşağılayıcı veya küfürlü davranışlarda bulunmak,
- ✓ Yanlış futbolcuya kart gösterilme durumu.
 - Hakemin bir ihlali tespit edip, cezalandırması sonrası, ihlal sonucu cezalandırılacak kişi/kişiler yerine başka kişiyi/kişileri cezalandırması incelenir, ihlale neden olan olay incelenmez.

VAR protokolünün uygulama ile ilgili esasları aşağıda sunulmuştur;

- ✓ Video Yardımcı Hakem, Video Yardımcı Hakem Asistanı (AVAR) ve Video Operatörü (RO) ile birlikte Video Operasyon Odası'nda (VOR) müsabakayı takip eder.
- ✓ Kamera açılarının sayısına göre (diğer değişkenlerde hesaba katılarak), birden fazla AVAR veya RO olabilir.
- ✓ Müsabaka esnasında, VOR'a sadece yetkili kişiler girebilir ve sadece yetkili kişiler VAR/AVAR/RO ile iletişim kurabilir.
- ✓ VAR, televizyon yayınına verilen görüntülere bağımsız olarak erişebilir ve bu görüntüler üzerinden kontrol gerçekleştirebilir.
- ✓ VAR, hakemler arası iletişimi sağlayan 'Telsiz İletişim Sistemi'ne bağlıdır ve saha hakemlerinin aralarındaki konuşmaları duyabilir. Eğer VAR saha hakemleri ile iletişim kurmak isterse, bir düğmeye basarak konuşmalıdır. Bunun nedeni, VOR'da yapılan konuşmaların saha hakemlerinin dikkatini dağıtmamasıdır.

- ✓ Eğer VAR bir ‘kontrol’ veya ‘inceleme’ ile meşgul ise, AVAR özellikle oyunun durması veya başlamamasını sağlamak için hakem ile iletişim kurabilir.
- ✓ Müsabaka Hakemi görüntüleri izleme yönünde bir karar verirse, VOR odasından hazırlanacak görüntüler pozisyon için en iyi açı ve oynatma hızına göre ayarlanacaktır. Ancak hakemin diğer açı veya hızlarda izleme hakkı da bulunmaktadır.

2.3. Spor ve Hukuk İlişkisi: Genel Teoriler

Profesyonel sporda, kurallar önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan oyun içi ve oyun dışı ihlaller, Fair Play anlayışı doğrultusunda müsabaka hakemleri, ulusal federasyonların ilgili kurulları veya uluslararası federasyonların ilgili kurulları tarafından değerlendirilmekte ve karara bağlanmaktadır. Oyun dışı ihlaller sporda şiddet, doping, şike, teşvik primi olarak nitelendirilebilirken, oyun içi ihlaller branşa göre değişim göstermektedir. Çünkü her branşın kendine özgü kuralları ve standartları bulunmakta ve branşlar bu kural ve standartları kendi içlerinde gerek uluslararası gerekse ulusal federasyonlar aracılığıyla düzenlemektedir. Örneğin, Amerika’da (NBA) ve Avrupa’da dörder çeyrek oynanan basketbol müsabakalarında, Amerika’da her bir çeyrek 12 dakika sürerken, bu süre Avrupa’da 10 dakikadır. Yine basketboldan bir örnek, Amerika’da top çember üzerinde olduğu sürece müdahale kesinlikle yasaklanmış iken, Avrupa’da belli şartlar dahilinde bu müdahaleye izin verilmektedir (40,45). Takım sporlarında yabancı oyuncu kısıtlamaları ve bu kısıtlamaya dair kriterler, ülkeden ülkeye, branştan branşa değişmektedir. Bütün bu farklı türden kurallar spor hukukunun içinde yer almaktadır.

1700’lerin başlarından itibaren İngiltere’de yapılan sportif aktivitelerde yazılı kuralların olduğu saptanmıştır. Bu kurallar farklı aşamalardan geçerek zaman içinde gelişmekte ve şu anki sportif kuralların temelini oluşturmaktadır. Vamplew (46) kuralların oluşum sürecinde yedi aşamanın olduğunu ileri sürmüştür:

1. Tek seferlik kurallar, birebir (takım veya bireysel branş olabilir) mücadelelerde tarafların aralarında anlaşıp koyduğu ve uyguladığı kurallar,
2. Ortak özellikleri bulunan birebir mücadeleler ve çoklu katılımın olduğu yarışmalar için kuralların düzenlenmesi,
3. Standartlandırılmış kuralların oluşturduğu yarışma kuralları,
4. Ulusal otoriteler tarafından kuralların yasallaştırılması,

5. Ulusal anlamda kanunlaştırılan kuralların kabulünün sağlanması için geliştirilen kurallar,
6. Uluslararası otoriteler tarafından kuralların yasallaştırılması,
7. Uluslararası anlamda kanunlaştırılan kuralların kabulünün sağlanması için geliştirilen kurallar.

Vamplew (46), sporun uygulaması içinde kuralların büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmiş ve bu kuralları üç başlık altında toplamıştır:

1. Temel kurallar, emredici ve yasaklayıcı nitelikte olup, branşa özel ekipman ve tesislerin özelliklerini net bir çerçevede ifade ettiği gibi, branşın özgü resmi oyun kurallarını da içermektedir.
2. Yardımcı kurallar, branşa özgü nitelikleri ayrıntılı bir şekilde açıklamakta ve denetlemektedir.
3. Düzenleyici kurallar, sporun kendisinden bağımsız olarak davranışlara kısıtlamalar getirmektedir.

Wamplew tarafından yapılmış sınıflandırmaların yanı sıra, spora özgü kuralların temelini oluşturduğu, spor hukukuna yönelik tartışmalar içinde, spor hukukuna dair terminolojinin tam olarak kesinleşmediği ifade edilebilir. Geleneksel yaklaşımda, ‘sporda hukuk’, ‘spor ve hukuk’ ifadeleri kullanılmaktadır. Geleneksel yaklaşım, çok katmanlı dikey bir hukuk sistemi yerine, devletler tarafından yaratılan hukuka dayanan ve bu hukukun yatay olarak uygulanmasını içeren yasal pozitivizm ilkesine dayanan bir sistemin ‘spor ve hukuk’ bağlamı açısından daha etkili olacağını dile getirmektedir. Modern yaklaşım ise geleneksel yaklaşımın aksine, sadece devletlerin yarattığı hukuku değil uluslararası spor organizasyonları tarafından yaratılmış hukuku da spor hukukunun içine dahil etmektedir. Modern yaklaşım içinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüş ayrılıklarının nedeni ise spor hukukuna dahil olan farklı tipteki kuralların kapsamı ve süresi ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir (47).

Modern yaklaşım içinde ‘lex sportiva’, ‘lex ludica’, ‘uluslararası kamusal spor hukuku’ (public international sports law), ‘Avrupa spor hukuku’ (European sports law), ‘uluslararası spor hukuku’ (transnational sports law) ve küresel spor hukuku (global sports law) kavramları üzerinden spor hukuku teorilerinin üretilmesi veya tartışılması devam etmektedir (47). Bu noktadan itibaren bu kavramlar üzerinden spor hukuku teorilerine değinilecektir.

Lex sportiva kavramı, yukarıda adı geçen kavramlar arasında en tartışmalı olanıdır. Latince kökenli hukuk terimleri, Roma Hukuku'nun güçlü bir iz bırakması nedeniyle günümüzde bile kullanılmaktadır. 'Lex' Latince bir kelime olup kanun anlamına gelmektedir. Lex kelimesinden sonra gelen kelime ise kanunun hangi alanda yer aldığını belirtmektedir. 'Lex Sportiva' kalıbının ikinci kelimesi 'sportiva'nın Latince bir kökeni bulunmamaktadır. Dolayısıyla modern dönemde oluşturulmuş olan bu kalıp, ilk olarak da 1990'lı yıllarda kullanılmıştır (47).

Lex sportivanın açıklanmasında literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan biri, lex sportivanın CAS tarafından verilen hükümler ve kararlar ile oluşan hukuk olduğu yönündedir (48,49). Diğer bir görüş, lex sportivanın kapsamını, CAS tarafından üretilen hukukun yanı sıra sportif örgütler tarafından oluşturulan normlar, kurallar, düzenlemeleri de içerecek şekilde genişletilerek açıklanmasına yöneliktir. Bu görüşün içerisinde CAS'ın tahkim görevi dışında, ortak yasal ilkelerin geliştirilmesi, spor hukukunu yorumlamak ve kural koyucuları yönlendirmek, küresel normlar ile yargı süreci arasındaki uyumu sağlamak görevlerini de yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir (50). Valero lex sportivaya dair bu görüşlerin sırasıyla uygunsuz ve belirsiz olarak nitelemiş, lex sportivayı 'spor topluluğu tarafından paylaşılan spor düzenlemelerinin genel ilkeleri' olarak tanımlamıştır. Ayrıca lex sportivanın spor hukukunun içinde özel bir dal olarak lex specialis kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ve lex sportivanın meşruluk açısından önemli teorik bileşenlerden biri olduğunu belirtmiştir (51). Foster lex sportivaya dair yaklaşımları üçe ayırmıştır:

1. Spor alanında meşru otorite sahibi organizasyonların düzenlediği kuralların, bir iç düzenleme olarak ele alınmasını öngören yaklaşım.
2. CAS kararları ve CAS kararlarını veren hakemler tarafından uygulandığı varsayılan ilkelerin toplamının oluşturduğu, dış etkilere kapalı bir iç düzeni tarif eden yaklaşım.
3. CAS ile ilgili düzenleme, karar ve ilkeler ile spor federasyonlarının oluşturduğu düzenlemelere ek olarak farklı hukuk dallarına dair ilkelerin de dahil edilmesiyle spor hukukunun tamamını normatif şekilde kapsayan yaklaşım (52).

Bu yaklaşımları kategorize eden Foster, özellikle lex sportivanın üçüncü yaklaşımını, ilerleyen bölümlerde açıklanacak olan, kendisinin öne sürdüğü 'küresel spor

hukuku' kavramı ile eşdeğer nitelikte olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumu, küresel spor hukukunun söylem olarak uluslar üstü bir kavramı ifade etmesi doğrultusunda, uluslararası ve ulusal hukuk sistemlerine karşı daha özerk bir meşruiyete sahip olacağı varsayımıyla, bu sistemlere karşı daha korunaklı bir pozisyonda olacağı şeklinde gerekçelendirmiştir (52,53,54).

Duval (55) lex sportivanın uluslararası spor hukukunu temsil ettiği görüşünü desteklemektedir. Uluslararası hukukun karmaşıklığı nedeniyle, bazı sorunların ortaya çıkması ihtimali olduğunu ve Avrupa Birliği (AB) hukuku ile lex sportiva arasında hem çatışma hem de iş birliği olduğunu belirtmiştir. Bu durumu açıklamak için; lex sportivanın, uluslararası spor hukukunu temsil ettiği varsayımında bulunmuş ve Hart'ın birincil ve ikincil kuralların birliğine dayanan hukuk anlayışı ile arasında bağlantı olduğu fikrini dayanak olarak belirlemiştir (55). Hart'ın birincil kuralları, insan eylemlerini yönlendiren kurallar olarak dikkat çekerken, ikincil kurallar ise yeni kuralların geliştirilmesi, eski kuralların kaldırılması veya yenilenmesi olarak ifade edilebilir (56). Daha sonraki yıllarda, Duval (57) lex sportivanın Teubner'in (58) 'devletsiz hukuk' (a law without a state) anlayışı ile temel kazandığını belirtmiştir. Teubner'in bu anlayışında iki temel taş bulunmaktadır. Birincisi, bireysel farklılaşmalar sonucu oluşacak ulusötesi yapıların düzenlediği özel anayasalar ile yönetilecek bir toplum olma yolunda ilerlememiz; ikincisi ise, dar vizyona sahip rejimler tarafından gelecek her türden olumsuzluklara karşı dünyayı yok olmaktan kurtarma sorumluluğumuz (58). Bu iki temel taş etrafında şekillenen Teubner'in teorisini lex sportivanın gerçekleştirebilme ihtimalini ise Olimpizm ve Olimpik Şart'a bağlamaktadır (57).

Lex ludica, lex sportiva gibi spor hukuku teorisi tasarlama sürecinde türetilmiş bir kalıptır. 1990'lı yıllarda gündeme gelen lex ludica, Latince'de ludicanın karşılığının olmaması sebebiyle, dil bilimi bakımından lex sportivaya benzemektedir. Latince 'Ludus' yani oyun veya eğlence anlamlarına gelen (47) kelimeye yakınlığı nedeniyle, lex ludica kısaca oyun kanunları olarak ifade edilebilir (59). Literatürde lex ludicanın tanımı incelendiğinde, spor müsabaka ve yarışmalarında uygulanacak ve branşın hakemleri tarafından uygulanacak saha içi kurallar olarak ifade edildiği gözlemlenmiştir (47,54,60,61). Buna rağmen hem Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) (62) hem de bilim insanları (61) tarafından lex ludicanın spor hukukunu kapsayacak nitelikte kullanıldığı görülmüştür. Daha sonraki araştırmalardaki genel görüş ise spor hukukuna dair teorik

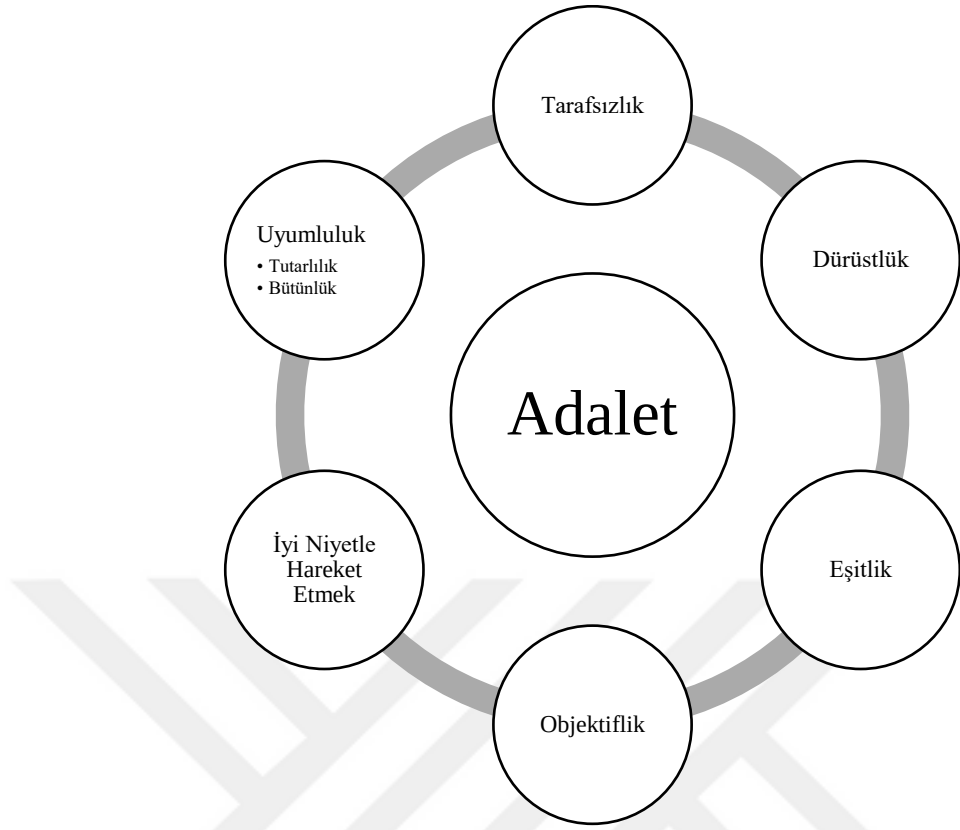
altyapıya hizmet edecek bir genişliğe sahip olmayan lex ludicanın, spor hukukunu geniş kapsamlı olarak tasvir ve temsil etmesinin mümkün görünmediği yönündedir (47,51,53).

Wax tarafından öne sürülen ‘uluslararası kamusal spor hukuku’ kavramı, sporla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yer alan bütün yasal normlar olarak tasvir edilmiştir. Wax kavramın kapsamını beş başlığa ayırmıştır:

1. Sporda ayrımcılık, ırkçılık,
2. Futbol holiganizmini önleme ve Olimpiyat Oyunları sürecinde huzurun sağlanması,
3. Sporda seyirci şiddeti ile mücadele,
4. Sporda doping kullanımını önleme,
5. ‘Spor Hakkı’nın bir insan hakkı olarak tanınması sorunu (63).

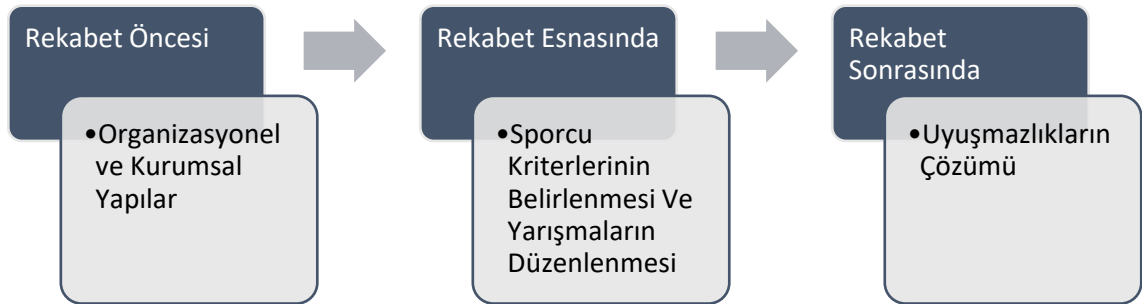
Bosman Kararı’nın (64) başlattığı süreç, Avrupa Birliği’nin (AB) spor hukukuna dahil olma düzeyini arttırmıştır. Bu dahiliyetin sonucunda ‘Avrupa Spor Hukuku’ (European sports law) kavramı ortaya çıkmıştır. AB, bölgesel bazlı yürüttüğü çalışmalar ile bir yapı oluşturmak istemektedir, ancak yaratılan hukukun evrenselliği düşünüldüğünde, yeterli derecede etki alanına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası spor kuruluşlarının da bu tip bölgesel yapılardaki etkinliğinin azalması sporun evrensel yapısına zarar vermektedir. Amerika’da NBA’in sahip olduğu gücün ve etkinin, Uluslararası Basketbol Federasyonu’ndan (FIBA) fazla olması da bu duruma örnektir (47).

‘Uluslararası Spor Hukuku’ Nafzinger ve Ross (60) tarafından tasarlandığı haliyle, spor hukuku teorileri içinde kapsamlı ve detaylı olması ile dikkat çekmektedir. Söz konusu teori odağına adaleti almaktadır. Adaleti merkezine alan tarafsızlık, dürüstlük, eşitlik, objektiflik, iyi niyetle hareket etmek, tutarlılık ile bütünlük değerlerini kapsayan uyumluluk ilkeleri Şekil 2.4’te sunulmuştur.

Şekil 2. 4. Uluslararası Spor Hukuku'na dair temel ilkeler

Uluslararası Spor Hukuku'nun temel ilkelerinin belirlenmesinden sonra, hukukun çerçevesinin çizilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu gereklilik doğrultusunda Nafzinger ve Ross (60), üç bağlam belirlemiş ve ayrıca bağlamların rekabet süreci ile paralel ilerlediğini öne sürmüştür (Şekil 2.5).

Şekil 2. 5. Spor hukukunun genel çerçevesinde bulunan bağlamlar ile rekabet süreci arasındaki ilişki

Şekil 2.5'te verilen üç bağlama yönelik adaletin sağlanmasında dolaylı veya doğrudan engel oluşturacak birtakım kriterler belirlemiştir. Organizasyonel ve kurumsal yapılar içinde adaletin sağlanması için, şike, teşvik primi, bahis gibi durumlara dikkat edilmesi gerektiği, olimpiyatlar gibi çok branşlı turnuvalarda temsil edilecek spor branşlarının seçimi ve tekil veya çoklu branştan oluşan uluslararası turnuvaları düzenleyecek ülkelerin seçiminde adalet ilkelerine dikkat edilmesi gerektiği, spor branşları arasında maddi ve aynı kaynak aktarımının sağlanması gerektiği, rekabetin düzenlenmesinde liderlik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sporcu kriterlerinin belirlenmesi ve yarışmaların düzenlenmesinde adaletin sağlanması için, doping ve her türden ayrımcılığa dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü bağlamında, CAS'ın standartlarını belirlediği şekliyle, adalet ilkelerine uygunluğa dikkat edilerek adaletin sağlanabileceği belirtilmiştir (60).

Uluslararası spor hukuku teorisinin, uluslararası hukukun bir dalı olarak düşünülerek tasarlandığını ileri süren, lex sportivanın teorik kapsamının dar olduğunu ifade eden Foster, 'Küresel Spor Hukuku' kavramını ileri sürmüştür. Bu kavramın temelinde, Teubner'in (58) 'devletsiz hukuk' (a law without a state) önermesi yer almaktadır. Uluslararası hukukun devletler tarafından alınan, devletler arası ilişkilere odaklanan yapısı ile beslenen uluslararası spor hukukuna karşın, spor hukuku içerisinde, devletlerin yönetimi ve denetimi dışında örgütler tarafından oluşturulan hukukun da bulunması nedeniyle küresel teriminin kullanılması gerektiğini belirtilmiştir. Bununla birlikte, spor hukukunun özerk bir yapısının olması sayesinde, devletlerin yasal düzeni dışında bir kontrol alanı oluşturabilecekleri düşünülmektedir. Sportif kurallar hem devletler hem ulusal spor federasyonları hem de uluslar üstü olarak nitelenebilecek sportif organizasyon ve federasyonlar (WADA, IOC, FIFA, IAAF, FIBA vb.) tarafından düzenlendiği için 'küresel spor hukuku' kavramı, gereken kapsayıcılığı sağlamaktadır (52,53,54).

Foster, sportif organizasyonlar tarafından oluşturulan sportif kuralları dört kategoriye ayırmıştır:

1. Oyunun Kuralları: Her bir spor branşının sahip olduğu özel teknik kuralların yer aldığı bu kategoride kurallar, uluslararası spor federasyonları tarafından oluşturulmaktadır. İtiraz edilemez nitelikteki bu kurallar, söz konusu branşın asli kurallarıdır ve lex ludica olarak da ifade edilebilir (53,54).

2. Sporun Etik İlkeleri: Sporun ruhu olarak ifade edilen, teknik veya resmi bir niteliği olmamasına rağmen spor için büyük önem taşıyan ilkelerdir.
 - a. Spordaki rekabeti, sonuçların belirsizliğini içeren adalet ilkesi,
 - b. Spora dahil olan tarafların bahis, doping gibi yasal olmayan veya haksız avantaj sağlayıcı davranışlarda bulunmayacağını ifade eden dürüstlük ve bütünlük ilkesi,
 - c. Sporu icra eden kişilerin anlayıp tanımlayabileceği, Fair Play kavramı ile benzerlik taşıyan, sporcuların kendi aralarında oluşturabileceği kural ve ilkeler olarak adlandırılacak sportmenlik ilkesi,
 - d. Branşın içerisinde yer alan kendine özgü tarzları, kalıpları, oyuna yaklaşım gibi detayları bozmayacak şekilde kuralların düzenlenmesi, eklenmesi veya değiştirilmesini ifade eden sporun karakteri ilkesi (53).
3. Uluslararası Spor Hukuku: Sporun, hukukun temel ilkeleri ile kesiştiği, temel ilkeleri sporun hukukuna entegre ederek, sporda 'hukukun üstünlüğü'nün sağlanmasına yardımcı olan kural ve ilkelerdir. Böylece spor hukukunun özerkliği sınırlandırılmaktadır (53).
4. Küresel Spor Hukuku: Küresel spor hukuku, lex sportivanın olmaya çalıştığı, spor hukuku teorisini tümüyle kapsayacak kavram olarak öne sürülmüştür. Bu bağlamda, küresel spor hukukunun spor organizasyonlarının düzenleyici rejimlerinin ürünü olarak kendi yasal düzeni olan, uluslar üstü, özerk bir yapıya sahip olması gerektiği, bu gerekliliğin sağlanması amacıyla bazı temel faktörlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bunlar yasama faktörü, yargı faktörü, idari faktör ve ceza ile infaz faktörü olmak üzere dört tanedir (52,53).
 - a. Yasama faktörü, spor organizasyonlarının düzenleyici kurallar oluşturan tarafını yansıtmaktadır. Oluşturulan bu kuralların sporun tüm paydaşları tarafından gönüllü olarak kabul edildiği varsayılmaktadır (52).
 - b. Yargı faktörü, özellikle tahkim boyutunda spor paydaşlarının, sporla ilgili kurulmuş mahkemelere yönlendirilmesi ile oluşan, ancak her bir uluslararası spor federasyonun sahip olduğu özel kurumları da içeren, lex sportivanın temel prensipler oluşturmaları ile spor yargısının küresel boyuta ulaşabileceğini ifade eden faktör olarak açıklanabilir (52).

- c. İdari faktör, spor organizasyonlarının meşruiyetlerini ispat etmesi gerektiği bir alandır. Çünkü ancak bu sayede kendi normlarını oluşturma, kendi normlarını uygulama ayrıcalığına sahip olabileceklerdir (52). Bunu gerçekleştirdiği düşünülen spor organizasyonuna bir örnek vermek gerektiğinde, Dünya Doping Ajansı (WADA) uluslararası alandaki faaliyetlerini yerele uyarlamadaki başarısı ile dikkat çekmektedir (65).
- d. Ceza ile infaz faktörü, spor organizasyonları tarafından uygulanan düzenlemelere aykırı hareketlerin saptanması halinde verilen ve uygulanan cezayı ifade eder. Bu tip cezalar sadece spor organizasyonları tarafından verilmesi nedeniyle, kamu hukukuna karşı bir özerklik ve bu özerkliğe bağlı olarak dokunulmazlık iddiası taşımaktadırlar. Dolayısıyla cezaları düzenleyen spor organizasyonların tekel bir yapıda olması, gücün kötüye kullanımı, kararlarda keyfilik ve adaletsizlik gibi durumlara yol açabilmektedir (52).

Türkiye’de spor hukuku ile ilgilenen yargı mensupları (66) ve bilim insanları (59,67) arasında, spor hukuku teorileri içerisinde lex sportiva kavramının kullanımı özellikle dikkat çekmektedir. Bunun başlıca nedeninin, CAS bünyesinde görev almış olan Erkiner’in Türk spor hukukunda yarattığı etki olduğu söylenebilir. Erkiner spor hukukunu lex sportiva olarak adlandırmış ve bu adlandırma üzerinden dar ve geniş anlamda tanımlamasını yapmıştır (66).

Dar anlamda spor hukuku;

- ✓ “Sporcuların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen kuralları,
- ✓ Spor kuruluşlarının yapısını, faaliyetlerini ve aralarındaki ilişkileri,
- ✓ Antrenörler başta olmak üzere sportif yaşamı yönetenlerin eylemlerini, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını,
- ✓ Spor gerçek ve tüzel kişilerinin davranışlarını,
- ✓ Sporda ‘Fair Play’i,
- ✓ Sporda yargı organlarının hukuki varlığını ve bunların ihtilafları usul ve esastan çözümleme kurallarını içerir.”.

Geniş anlamda spor hukuku;

- ✓ “Bireyin spor yapma ve sportif faaliyetlere özgürce katılma hakkını,
- ✓ Sportif faaliyet ve ilişkilerinin sosyal güvenlik ve iş hukuku boyutunu,

- ✓ Profesyonel spor aktörlerinin hak ve ilişki düzenlemesini,
- ✓ Sporda şiddet, doping, ceza ve disiplin hukuku kapsamına giren eylemler gibi olumsuz davranışların önlenmesini,
- ✓ Sporda adalet ve barışın sağlanmasına yönelik her türlü önlem ve kurumu,
- ✓ Uluslararası spor yarışmalarının yapılabilmesi için gerekli kişi, kurum, kuruluş ve devletler düzeyinde kuralları ve bunlar arasındaki ilişkileri içerir.” (66).

Ayrıca Erkiner’in spor hukukuna dair yaptığı araştırmalarda bulduğu, Necdet Azak’ın kaleme aldığı belgeler, oldukça önemlidir. Azak, spor hukukuna dair görüşlerinde, modern bir bakış açısına sahip olduğunu kullandığı ifadelerle kanıtlamaktadır. Öncelikle sporun hukuki bir hak olduğunu belirttikten sonra, sporun kulüp seviyesinden bakanlık seviyesine kadar uzandığı yapılanmasının spor hukukunun vücut bulmuş hali olmasından dolayı, spor hukukunun kesinlikle mevcut olduğunun ispatı olduğunun altını çizmiştir. Spor hukukunu oluşturan kuralların üç ayrı alt hukuk disiplini şeklinde geliştiğini belirtmiştir:

- ✓ Disiplin kaideleri şeklinde hukuk,
- ✓ Örf ve adet hukuku,
- ✓ Dahili nizamname kaideleri şeklinde hukuk.

Azak, dönemin uluslararası ve ulusal federasyonları tarafından oluşturulan düzenlemelerinin temelini spora ait örf ve adet hukukuna dayandığını belirtmiştir. Ayrıca iradenin muhtariyeti (irade özgürlüğü) kavramının da spor hukuku için önemli olduğunu dile getirmiştir. Bu kavramı gerek ilgili spor federasyonlarının yaptığı düzenlemelerde seçicilikleri anlamında gerekse spor müsabakalarına katılanların uygulanacak kuralları olduğu gibi kabul etmeleri anlamında kullanarak açıklamıştır (66).

Türkiye’de kabul gören diğer bir teori ise kamu hukuku-özel hukuk ayrımına dayanmaktadır. Bu ayrım kapsamında değerlendirilen spor hukuku hem kamu hukuku hem de özel hukuk disiplinlerinden farklı hukuk dallarının dahil olması nedeniyle karma bir hukuk disiplini olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca uluslararası ve ulusal düzenlemeler açısından bakıldığında da spor hukukunun karma bir hukuk disiplini olduğu dikkat çekmektedir (68-71). Bununla birlikte Kocasakal, lex sportivanın spor hukukunu evrensel anlamda kapsaması görüşü ile spor hukukunun karma hukuk disiplini olduğu görüşünün, benzer özelliklere sahip olduğunu ve özdeşleştiğini belirtmiştir (67).

Spor hukukuna dair verilen teorilerde, müsabakalarda hakemler tarafından uygulanan kuralların uluslararası spor federasyonları tarafından hazırlanmakta olduğu dile getirilmiştir. Uluslararası spor federasyonlarının yasal konumundaki belirsizlikler nedeniyle, sporun oyun içindeki kurallarının meşruiyetinin nasıl sağlandığına dair sorular ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun yanıtı için birtakım ilkelerin net bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Krotoszynski'nin konu ile ilgili belirlediği ilkeler;

- ✓ Spora katılımda bulunan herkes için aynı oyun kuralları geçerlidir.
- ✓ Oyun kurallarının sınırları bellidir.
- ✓ Oyun kurallarının, oyuna katılım gösterecek herkese aktarılmakta ve bu kişiler tarafından bilinmektedir.
- ✓ Müsabakaya katılan taraflar kurallar altında eşit statüdedir ve yetenekli oyunculara erişim şartları da eşittir.
- ✓ Hakemin tarafsızlığı net bir şekilde görünür olmalıdır.
- ✓ Hakemler verdikleri kararları destekleyecek gerekçeleri sunmalıdırlar.
- ✓ Müsabakalar kamuya açık olmalıdır (72).

Tüm bu ilkelerin sporun tüm paydaşlarına müsabaka içi adaletin sağlanabileceği konusunda güvence olması gerekir. Ancak bu noktada hakemlerin yapacağı insani hatalar sonucu oluşabilecek haksız fiil durumlarına dair sorunlar olabilecektir. Bu tip durumlarda hakemlerin hukuki konumu önem kazanmaktadır. Hakemler çoğunlukla çalışan statüsü yerine 'bağımsız yüklenici' (independent contractor) kapsamında çalışmaktadırlar. Bu nedenle, işlerini yaparken neden oldukları haksız fiil durumlarında, hakemlik hizmetini sağlamaları adına işi veren kurumların sorumluluğu genel kabul gören bir görüştür. Hakemlerin mümkün olan azami dikkati göstermeleri beklenmektedir. Ancak unutulmaması gereken hakemlerin müsabaka içinde karşılaştığı her bir durumun farklı ve benzersiz olduğu ve bu benzersiz durumlara dair verilecek kararların geribildiriminin, hakemlerle benzer eğitim ve deneyime sahip, mantık ve sağduyu çerçevesinde değerlendirebilecek kişiler tarafından yapılması gerektiğidir. Ayrıca hakemlerin kararlarına yönelik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesiyle, müsabakalarda alacakları kararlarda daha isabetli olarak müsabaka güvenliği, sağlık ve rekabetin korunması gibi konularda daha etkili olacaklardır (73).

2.4. Sporda Disiplin Hukuku

Disiplin kavramının hukuk terminolojisindeki karşılığına bakıldığında; amacı, ilkeleri olan faal bir kurumun bulunduğu, söz konusu kurumun bünyesinde yer alanların kurum düzenine aykırı davranışları işlemesi durumunda karşılaşılabilecek yaptırımların tamamı olarak açıklanabileceği görülmektedir. Kurumun içinde yer alan statüsü belli kişilerce yapılan, önceden belirlenmiş ihlaller disiplin suçu, bu ihlallere yönelik önceden belirlenmiş yaptırımlar ise disiplin cezası olarak adlandırılmaktadır. Disiplin düzenlemelerinin amacı, belli bir hedefe yönelik olarak oluşturulmuş kurumların, hedeflerin yolunda ilerlerken kurum bünyesinde meydana gelebilecek kural dışı davranışları önlenmesi, önlenemeyen olaylar karşısında ise gerekli yaptırımların uygulanmasıdır. Sporda uluslararası ve ulusal federasyonlar tarafından düzenlenen disiplin kuralları, spor organizasyonlarının bir süreç olarak tamamlanmasını sağlamak, genel anlamda sporun tüm paydaşlarını ve sporla bütünleşen mali, idari ve sosyolojik değerleri koruyabilmek adına ortaya konan normlardır (74,75).

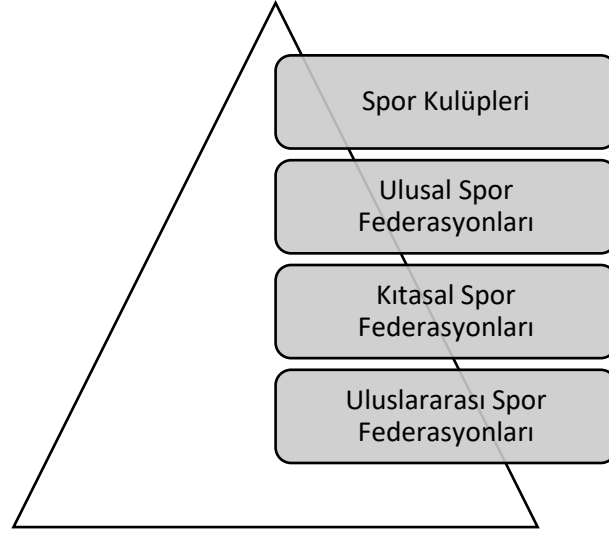
Disiplin kurallarının önleyici, caydırıcı ve bastırıcı olmak üzere üç niteliğe sahip olması beklenir. Böylece verilen cezalar ile disipline edilebilen bireylerin yanı sıra, daha sonra olabilecek benzer ihlale sebebiyet verecek girişimler için de genel bir uyarının verilmesi sağlanmaktadır. Disiplin cezaları manevi ve maddi yaptırımlar olarak uygulanmaktadır. Oranlılık ilkesi göz önüne alınarak, disiplin yatırımların maneviden maddiye göre düzenlendiği ve uygulandığı bir başka disiplin hukuku özelliğidir (74,75).

Spor hukuku ile etkileşime giren disiplin hukuku ise özellikle müsabaka sırasında önem kazanmaktadır. Sporcuların, antrenörlerin yani aktif olarak spora katılan bireylerin disiplin ihlalleri, bireyin kendisinden başlayarak suya atılan bir taş misali etrafına dalgalar yaratarak, kulüpler, sponsorlar, hatta devletler bazında etki yaratmaktadır. Bu bağlamda spordaki müsabaka sırası disiplin ihlallerinin üç başlıkta sınıflandırıldığı görülmüştür:

- Müsabakaların organizasyonunu, düzenini veya güvenliğini engelleyen disiplin ihlalleri,
- Sportmenliğe ve oyun kurallarına aykırı hareket olarak nitelendirilen disiplin ihlalleri,
- Saha-seyirci olayları şeklinde gerçekleşen disiplin ihlalleri (75).

Yukarıda sayılan ihlalleri önleme ve ihlalleri cezalandırma işlemlerini yapacak olanlar ise sporla ilgili yetkili organlardır. Hangi organın hangi ihlale dair düzenlemeleri

yapacağı ve yürüteceğine konusunda hem devlet organlarının hem de uluslararası ve ulusal spor federasyonlarının farklı alanlarda yetki sahibi olduğu dikkat çekmektedir. Bu konuyu teorik açıdan ve uygulama açısından inceleyen van Kleef (76), ilk olarak spor organizasyonlarının piramit olarak yapılandığına dikkat çekmiştir (Şekil 2.6). Piramit yapısında düzenlemeler ve organizasyonlar ‘Federasyonlar’ aracılığıyla yapılmaktadır. Ayrıca piramit şeklindeki yapıyı besleyen dolaylı üyelik adı verilen yapı, spor tüzelkişileri arasındaki bağın hiyerarşik boyutunu oluşturmasını sağlamaktadır. Dolaylı üyelik, spor kulüplerinin ulusal federasyonlar ile doğrudan bir bağa sahipken, uluslararası veya kıtasal federasyonlar ile bağını ulusal federasyonlar aracılığıyla kurması olarak açıklanabilir. Dolayısıyla, uluslararası federasyonların kulüplere yönelik yaptırımları bu şekilde hukuki bir boyut kazanmaktadır. Ancak bu federatif yapılar her ne kadar bağımsız veya özerk olsa da, belli sınırlılıklara sahip olduğu da bir gerçektir. Bu sınırlılıkların ilki, ulusal hukukun içinde yer alan kamu ve özel hukuk normlarında, ikincisi ise sporun federatif yapılarının iç düzenlemelerinde görülmektedir. Bu sınırlılıkların ötesinde disiplin yaptırımlarının uygulanması için bazı kriterlerin oluşması gerekir (76). Öncelikle yaptırımın uygulanmadan önce kanunilik veya yasallık konusunda meşru olması sağlanmalıdır (76,77). Ayrıca genel hukuk ilkelerinden olan eşitlik ve orantılılık ilkelerine de dikkat edilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Diğer bir kriter usule ilişkindir. Usulle ilişkili olarak yapılması gerekenler, ihlalin açık bir şekilde ortaya konması ve ihlali uygulayan kişiye bunun açıklanması, sözlü veya yazılı savunma hakkının gözetilmesi ve kararların bildirilmesi ve gerekçelendirilmesi olarak özetlenebilir. Son olarak ise spor hukukunda oldukça tartışmalı bir konu olan hata, ihmal ve sorumluluk konuları yer almaktadır. Tartışmalı olmasının nedenleri, her ülkede farklı uygulamaların olması, usul ve esas arasındaki çelişkiler, spor hukuku özelinde bu kavramların entegresinin tam olarak gerçekleştirilememiş olması şeklinde sıralanabilir (76).

Şekil 2. 6. van Kleef'e göre spor organizasyonlarının piramit yapısı

Spor federasyonları tarafından disiplin ihlallerine yönelik yaptırımlar üç kategoriye ayrılmaktadır:

- ✓ Ahlaki yaptırımlar,
- ✓ Maddi yaptırımlar,
- ✓ Belirli faydalardan mahkum bırakan yaptırımlar (76).

Söz konusu bu üç yaptırıma yol açan olayların büyük bir kısmı, müsabaka sırasında meydana gelen ihlallerdir. Ancak sporun disiplin düzenlemelerinin çok geniş ve farklı branşlarda farklı şekillerde yayılmış olması nedeniyle, bu bölümden itibaren tezin konusu ile ilişkili olarak futbol özelinde kurumların, düzenlemelerin aktarılması daha açıklayıcı olacaktır.

Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB) tarafından hazırlanan Futbol Oyun Kuralları her sene güncellenerek yayımlanmaktadır. Futbol oyun kuralları ilk olarak 1863 yılında oluşturulmuş olsa da IFAB'ın kuruluşu 1886 yılında gerçekleşmiştir. IFAB bünyesi altında gerçekleşen ilk toplantıda, şu anda da üyelikleri devam eden İngiltere, İskoçya, Galler ve İrlanda'nın ulusal futbol federasyonları yer almıştır. 1904 yılında kurulan FIFA, 1913 yılında IFAB'a üye olmuş ve oyun kurallarının evrensel karar organı olmasını kabul etmiştir. Günümüzde de İngiltere, İskoçya, Galler, İrlanda dördlüsünün ulusal futbol federasyonları ile FIFA'nın IFAB üyelikleri devam etmektedir. Bununla beraber, yapılan toplantılarda dört ülkenin birer oy hakkı bulunduğu, FIFA'nın ise üyesi bulunan tüm ülkeleri temsil edecek oranda dört oy hakkına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca oylamalarda toplam sekiz oyun altısı ile değişiklikler

yapılabilmektedir (78). Bu da FIFA'nın kendi başına kural değişikliği yapamayacağını, yani IFAB'ın, FIFA'nın uluslararası bir güç olarak kuralları dikte etmesini önleyecek bir iç denetime sahip olduğunu göstermektedir.

IFAB tarafından düzenlenen kurallarda müsabaka sırasında meydana gelen kural ihlallerinde, disiplin cezası verilmesi gerektiği ve bu cezanın verilmesinde de yetkili kişinin ise sadece müsabakanın orta hakemi olduğu açıkça görülmektedir (78). Orta hakemin kullandığı yetkinin dayanağı ve tanımlanması konusunda ise farklı görüşler bulunmaktadır. FIFA statüsünde, IFAB'ın oyun kuralları kitabında hakemin müsabakayı 'yönettiği' ifade edilmektedir. TFF'nin ilgili mevzuatında da hakemin yönetim işlevi ön plandadır. Bunun yanında hakemin yargılama işlevini yerine getirdiğine yönelik görüşler de bulunmaktadır. Bunun temelinde ise hakem kelimesinin Arapça kökenli 'HKM' kök harflerinden türetilen sözcüklerden biri olması yatmaktadır. 'HKM' kök harfleri ile hakim, hüküm, hükmen, mahkeme, mahkum, tahkim gibi birçok sözcüğün türetilbildiği görülmektedir. Bu sözcüklerin ortak noktası ise yargılama işlevi ile ilgili olmalarıdır. Dolayısıyla hakem kavramını açıklarken, yargılama işlevini yerine getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Hakem yargılama işlevini yaparken, uluslararası ve ulusal spor federasyonlarının oluşturduğu kuralları ihlal eden sporcu, antrenör, yönetici ve hatta seyircileri ihlal için öngörülen uyarı veya müeyyideler ile cezalandırmak yetkisini kullanmaktadır. Ek olarak, hakemin müsabaka içinde yönetim işlevleri de bulunmaktadır. Ancak yönetim kavramını açıklarken kullanılan, belli bir hedefe ulaşma misyonunu, hakemin tarafsız olabilmesi açısından taşıması mümkün değildir. Ancak spor hakemlerini, hakimlik mesleği ile benzeştirmek veya karşılaştırmak da yanlış noktalara ulaşılmasına neden olacaktır. Çünkü hakemlerin hakimler gibi delil toplamaya zamanları, bilirkişiye danışma imkanları, tanıkları dinleme gibi şansları yoktur, aksine olayları anında görüp bir yargıya varmak zorundadırlar. Olayın müdahili olan sporculara ne olduğunu sormazlar, çünkü hem bunun için yeterli zaman yoktur hem de kazanma azmiyle dolu sporcuların takımları aleyhine bir durumu ihbar etme ihtimalleri düşüktür, ki bunu yapabilen sporculara da nadiren rastlanıldığı ve bu sporcuların hem medyada hem de spor toplumu içinde yeterli takdiri göremediğini de belirtmek gerekir. Bununla birlikte, hakemler bilirkişiye danışamazlar çünkü bilirkişi zaten hakemin bizzat kendisidir. Hakimler verdikleri mahkeme kararları sonrası, üst mahkemece denetlenmektedirler. Hakemlerin müsabaka içinde verdikleri kararlar ise kesindir, dolayısıyla şahısta hata gibi

istisnaları olmakla birlikte, hakem kararlarını değiştirebilecek bir üst mahkeme veya kurul yoktur (79). Bu noktada VAR'a değinmek yerinde olacaktır. VAR teknolojisi ile hakemlerin müsabakayı direkt etkileyecek kararlarına yönelik, yardımcı bir sistem oluşturulmuştur. Yardımcı bir sistem dememizin nedeni, incelenen pozisyonlar sonrası kararı yine orta hakemin veriyor olmasıdır. Gelecekte, saha dışı hakemlerin kararlara daha çok dahil olması ile sistemin yardımcı rolünün de değişebileceği öngörülebilir.

Hakem kararları süreç olarak incelendiğinde, müsabaka öncesi, müsabaka sırası ve müsabaka sonrası olmak üzere üç bölüme ayrılabilir.

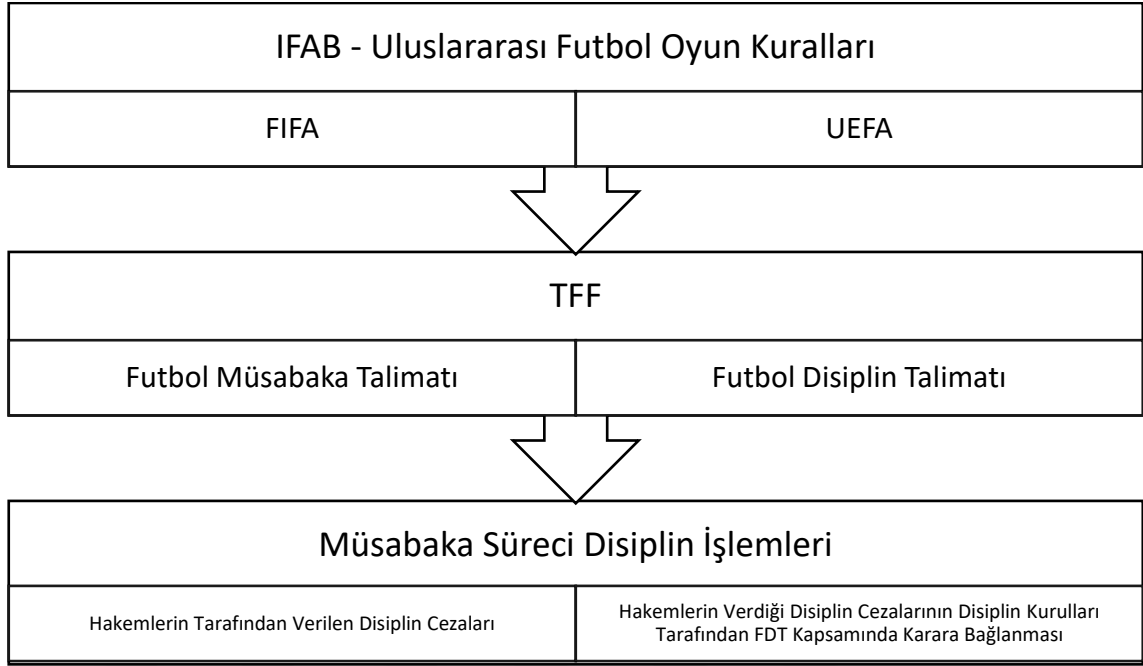
1. Müsabaka öncesi hakem kararları, saha koşullarını incelemek, sporcuların ekipmanlarını kontrol etmek gibi yönetsel niteliğe sahip inceleme ve kararlardır.
2. Müsabaka sırası hakem kararları, büyük çoğunlukla yargısal niteliğe sahiptir. Uluslararası ve ulusal spor federasyonlarınca düzenlenen kuralları uygulamak, ihlal edenleri, yine düzenlenen kurallar neticesinde cezalandırmakla yükümlüdür. Müsabaka sırasında sakatlanan sporcuların tedavisinin yaptırılması gibi yönetsel nitelikte kararları da bulunmaktadır.
3. Müsabaka sonrası hakem kararları, eğer yargısal bir karar verilmesini gerektirecek bir olay olmadığı takdirde yönetsel niteliktedir, ki buna en iyi örnek müsabaka raporunun yazılmasıdır. Ancak soyunma odası koridorlarında meydana gelebilecek olaylarda yine yargısal nitelikte kararlar verebilecektir (79).

Müsabaka sırasında verilen hakem kararlarının yargısal nitelikte olmasının yanı sıra, disiplin hukuku ile doğrudan ilişkili olduğu uluslararası ve ulusal spor federasyonlarının düzenlemelerinde kullanılan kavramlarda ve ilgili kurumların organlarında açık bir şekilde görölmektedir. Futbolda disiplin ihlallerine ilişkin düzenlemeler Futbol Disiplin Talimatı (FDT) adı altında yayımlanmaktadır. Futbolda disiplin ihlallerine yönelik müsabaka dışı cezalandırmaları, ligin düzeyine göre Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu veya Amatör Futbol Disiplin Kurulu karara bağlamaktadır. Bu nedenle disiplin hukukunun futbolun içinde nasıl var olduğuna dair bir çerçevenin de çizilmesi gerekmektedir.

Van Kleef'in (76) piramit modeline göre, uluslararası spor federasyonları tarafından düzenlenen bu kurallar, ulusal federasyonlar tarafından kendi ölkelerindeki

mevzuata göre uyarlanmakta ve uygulanmaktadır. Ancak oyun kurallarının düzenlenmesi sporda disiplin hukukunun yalnızca bir yüzünü oluşturmaktadır. Sporda disiplin hukukunun diğer yüzünü ise müsabaka sürecinde yapılan ihlallere verilen cezaların, federasyonların disiplin kurulları tarafından değerlendirilip karara bağlanması oluşturmaktadır. Bu noktada van Kleeft'in sınırlılık olarak nitelediği ulusal hukukun, spor hukukunun sınırlarını çizmesi ve spor hukukunu yönlendirmesi konusu öne çıkmaktadır. IFAB, FIFA, UEFA gibi uluslararası kuruluşların düzenlemelerinin, ulusal hukuk içinde meşruiyet kazanması için devletin kendi mevzuatı içinde birtakım düzenlemeler yapması gerekmektedir. Türkiye'deki futbol özelinde, uluslararası futbol kuruluşlarının düzenlemelerinin devletler hukukunda meşru kılınması ve disiplin normlarının vücut bulmasını sağlayan yapılanmaya ilişkin model Şekil 2.7'de sunulmuştur. Ayrıntıya girecek olursak, kanun ile kurulan, özerkliği kanun ile garanti altına alınan TFF'ye dair kanunun (80) içerisinde, FIFA ve UEFA tarafından düzenlenen kuralların uygulanması için gerekli yetki TFF'ye verilmiştir. Söz konusu yetkiyi kullanacak olan TFF, kanunilik ilkesi kapsamında TFF Statüsü'nü (81) yayımlamış ve içeriğinde IFAB tarafından düzenlenen kurallara yönelik teknik detayları içermeyen ancak bu kuralların uygulanacağına dair bir beyanda bulunmuştur. Söz konusu teknik detaylar, Futbol Müsabaka Talimatı (82) ve MHK tarafından da olduğu gibi kabul edilen IFAB Uluslararası Futbol Oyun Kuralları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca TFF Statüsü içinde, disiplin kurullarının yapısı ve disiplin cezalarının esaslarının da düzenlendiği görülmektedir. Bir alt basamakta ise FDT içinde düzenlenen, disiplin normları, disiplin kurulları ile ilgili düzenlemeler ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Bütün bu düzenlemeler müsabaka sürecinde hakem disiplin işlemleri ile karara bağlanmaktadır. Bu işlemin ardından disiplin kurulları mevzuat kapsamında müeyyidelere karar vermektedir.

Disiplin kurulları tarafından uygulanan yaptırımlara ilişkin yargı yolu Tahkim Kurulu nezdinde yapılsa da müsabaka esnasında verilen hakem kararlarının kesinliği istisna olarak gözükmektedir. Bu durumun istisnası da Türk futbol hukukunda şahısta hata durumlarıdır. Ancak söz konusu istisna, artık VAR protokolü kapsamında değerlendirildiği için, müsabaka sürecinde yapılan ve o anda ortaya çıkan şahısta hata durumlarının telafisi müsabaka sonrasına bırakılmadan çözüme ulaştırılmaktadır.

Şekil 2. 7. Türkiye özelinde spor disiplin hukukunun işleyişi ve bu işleyişte yer alan gerçek ve tüzel kişiler

Hukuk doktrinde, disiplin hukuku normlarına dair sınıflandırma üç başlıkta yapılmaktadır. Bunlar, tam disiplin hukuku normları, eksik disiplin hukuku normları, açık disiplin hukuku normları olarak tanımlanmıştır. Disiplin hukukunda kurallar içerik olarak, hüküm ve müeyyide içermektedir. Tam disiplin hukuku normları, hükmün ve müeyyidenin içeriğinin net bir şekilde açıklanıp, belirlendiği disiplin hukuku normlarıdır. Eksik disiplin hukuku normları, hüküm kuralı veya müeyyide kuralından sadece birini içermektedir. Açık disiplin hukuku normları, müeyyide kuralının net bir şekilde ifade edildiği, buna karşın hüküm kuralının ise belli bir çerçeveye oluşturularak, ‘talimatlara, genelgeye, emirlere, yönetmeliğe, tüzüğe aykırı hareketin cezalandırılması’ şeklinde ifade edildiği disiplin hukuku normlarıdır (77). Bu bağlamda FDT (82) kapsamında yer alan disiplin ihlalleri ve eşleştiği disiplin normları Çizelge 2.1’de sunulmuştur.

Çizelge 2. 1. FDT kapsamında yer alan disiplin ihlalleri ve eşleştiği disiplin normları

Madde No	İhlal	Tam Disiplin Hukuku Normları	Eksik Disiplin Hukuku Normları	Açık Disiplin Hukuku Normları
36	Sportmenliğe Aykırı Hareket		✓	
37	Bilinçli Kart Görme	✓		
38	Sportmenliğe Aykırı Açıklamalar		✓	
39	Hakem Soyunma Odasının ve Koridorlarının Güvenliği		✓	
40	Takım Halinde Sportmenliğe Aykırı Hareket		✓	
41	Kişilik Haklarına Saldırı, Hakaret, Tehdit ve Tükürme	✓		
42	Ayrımcılık ve İdeolojik Propaganda	✓		
43	Kural Dışı Hareketler		✓	
44	Saldırı	✓		
45	Kavga	✓		
46	Talimatlara Aykırı Hareket			✓
48	Sahtecilik ve Yanıltma		✓	
50	Cezaya ve Tedbire Uyulmaması			✓
53	Çirkin ve Kötü Tezahürat	✓		
59	Görevi İhmal ve Kötüye Kullanma		✓	

IFAB tarafından hazırlanan oyun kurallarına göre, müsabaka sırasında meydana gelen ihlaller sonrası verilecek disiplin cezalarını verme yetkisi müsabaka orta hakemin yetkileri dahilindedir, verilecek disiplin cezaları ise sarı kart ve kırmızı kart sırasıyla ihtar ve ihraç olarak düzenlenmiştir (43,44,78). Ancak söz konusu kurallar her sene güncellendiği için yeni gelişen durumlara karşın değişiklikler olabilmektedir. Bu tez kapsamında bulunan ve incelenecek olan 2017-18 sezonu ile 2018-19 sezonunda uygulanan oyun kurallarının içeriğinde yer alan ihraç verilecek haller Çizelge 2.2’de sunulmuştur. Çizelge 2.2’de de görüldüğü gibi, 18-19 sezonunda tükürme eylemine ısırma eylemi de eklenerek madde yeniden düzenlenmiş, ayrıca VAR teknolojisine dair de bir düzenleme eklenmiştir.

Çizelge 2. 2. IFAB tarafından belirlenmiş disiplin ihlalleri ve VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanması ile meydana gelen değişiklikler

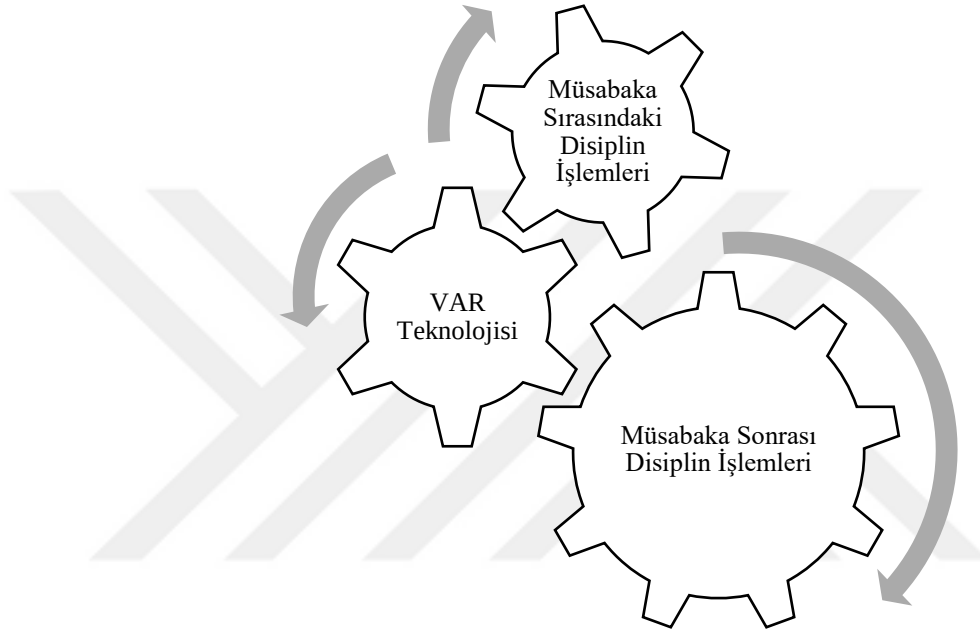
İhraç Verilecek Haller	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu
Topla kasten elle oynayarak rakip takımın bariz golünü veya gol atma şansını önlemek (kendi takımının ceza alanı içindeki kaleci hariç)	✓	✓
İhlali yapan oyuncunun kalesine doğru bir bütün olarak hareketlenen rakip oyuncunun bir golü veya bariz gol atma şansını serbest vuruş gerektiren bir ihlal ile önlemek	✓	✓
Ciddi faullü oyundan suçlu olmak	✓	✓
Rakibe veya bir başkasına tükürmek	✓	-
Birine tükürmek veya birini ısırarak	-	✓
Şiddetli hareketten suçlu olmak	✓	✓
Saldırgan, hakaret edici veya küfürli bir şekilde konuşmak ve/veya jest yapmak	✓	✓
Aynı maçta ikinci bir ihtar (ikinci sarı kart) almak	✓	✓
Video Operasyon Odası'na (VOR) girmek	-	✓

İhraç durumları, futbolda bir takımın oyundaki oyuncu sayısına dair üstünlüğü rakibine vermesi ile sonuçlanan durumlardır ve böyle bir durumda sayısal üstünlüğe sahip takım önemli bir avantaj yakalamaktadır. Bu nedenle, futbolun rekabet yönüne doğrudan etkide bulunan ihraç durumları hakemlerin özellikle dikkat etmesi gereken konulardır. FIFA, direkt kırmızı kart gibi müsabakanın seyrini doğrudan etkileyebilme potansiyeli olan kararlarda hakemlerin epistemolojik avantajlarını arttırmak amacıyla, çeşitli teknolojileri futbola entegre etme yollarını aramaktadır. Bu teknolojilerden en önemlisi ve en tartışmalısı, 2018 FIFA Dünya Kupası ile görücüye çıkan VAR teknolojisidir. Bu turnuvada çok iyi geribildirimler alan VAR, daha sonra Futbol Oyun Kuralları Kitabı'nda yer almış ve ulusal futbol liglerinde uygulanmaya başlanmıştır. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi VAR, dört olaya müdahil olmaktadır. Bunlar;

1. Gol ile sonuçlanan pozisyonlarda gol kararının veriliş verilmemesi,
2. Penaltı veriliş verilmemesi kararı,
3. Direkt kırmızı kart veriliş verilmemesi kararı,
4. Yanlış futbolcuya kart gösterilme durumu (78).

Bunlardan ilki teknik bir karar özelliğine sahiptir. İkinci karar hem teknik hem de disiplin yaptırım özelliği taşıyabilme olasılığı ile göze çarparken, diğer ikisi doğrudan müsabaka sırasındaki disiplin yaptırımları ile ilgilidir. Özellikle direkt kırmızı kart verilmesi, hakem raporları sonucunda disiplin kurulları tarafından incelenen ve yine aynı disiplin kurulları tarafından ihlalin derecesine göre yaptırıma bağlanan olaylardır. VAR

üzerinden incelenen bir pozisyonda direkt kırmızı kart uygulaması ile ihraç edilen bir futbolcu, ilgili disiplin kurulu tarafından da FDT çerçevesinde ayrı bir disiplin yaptırımı ile karşılaşmaktadır. Bu durum VAR teknolojisinin futbol disiplin hukukunda, disiplin kararlarını hem müsabaka sırasında hem de müsabaka sonrasında etkileme potansiyeli olan bir hakem teknolojisi olduğunu göstermektedir (Şekil 2.8).

Şekil 2. 8. VAR teknolojisinin müsabaka sürecindeki disiplin işlemleri ile ilişkisi

Müsabaka sonrasında gerçekleşen disiplin işlemleri disiplin kurulları tarafından yapılmaktadır. Süper Lig müsabakalarında gerçekleşen ihlallerde Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu (PFDK) disiplin işlemleri yapmaya yetkili kılınmıştır. Uyuşmazlık Çözüm Kurulu, Kulüp Lisans Kurulu ve Etik Kurulu ile ilk derece hukuk kurullarından biri olarak nitelendirilen disiplin kurullarından biri olan PFDK, yetkisini hiyerarşik olarak, 5894 sayılı kanun (80), TFF Statüsü (81) ve FDT'den (82) almaktadır. FDT (82) üçüncü bölümünde disiplin kurullarının oluşumu, görevleri ve çalışma usulleri ayrı maddeler halinde açıklanmıştır. Disiplin kurullarının yapısına dair, 2011 yılında önemli bir değişiklik yapılmıştır. 2011 yılına kadar disiplin kurulu kararları, hakem kararları gibi kesin olarak karara bağlanıyordu, ancak 2011 yılından sonra disiplin kurulu kararlarına karşı itiraz yolu, belli kurallar ve süreler çerçevesinde, Tahkim Kurulu üzerinden açılmıştır. Bu durum sporda disiplin hukukunun gelişimi açısından, gelişimin hala

sürdüğüünü gösteren önemli bir ayrıntıdır. PFDK, FDT içinde belirtilen gerçek ve tüzel kişilere, müsabaka sürecinde işledikleri ve talimatta belirtilen disiplin ihlallerine, yine talimatta belirtilen disiplin cezalarını uygulamak adına karar vermekle yetkilidir. Bu bağlamda VAR incelemesi sonunda verilen doğrudan ihraç kararlarında, PFDK hakemin de raporu doğrultusunda talimatta yer alan ihlale karşılık gelen cezayı ihlali uygulayan sporcuya verecektir. Ayrıca hakemin ihlali görmemesinin, ihlale ilişkin disiplin cezası uygulamasının yapılmayacağı anlamına gelmediği de temel bir ilke olarak ifade edilmiştir. Burada VAR teknolojisi, disiplin kuruluna ek yük getirecek bir işlemi müsabaka içinde kontrol ederek ve karara bağlayarak, işlevsel anlamda çok fonksiyonu olan bir hakem ve bir disiplin hukuku aracı olduğunu göstermektedir.

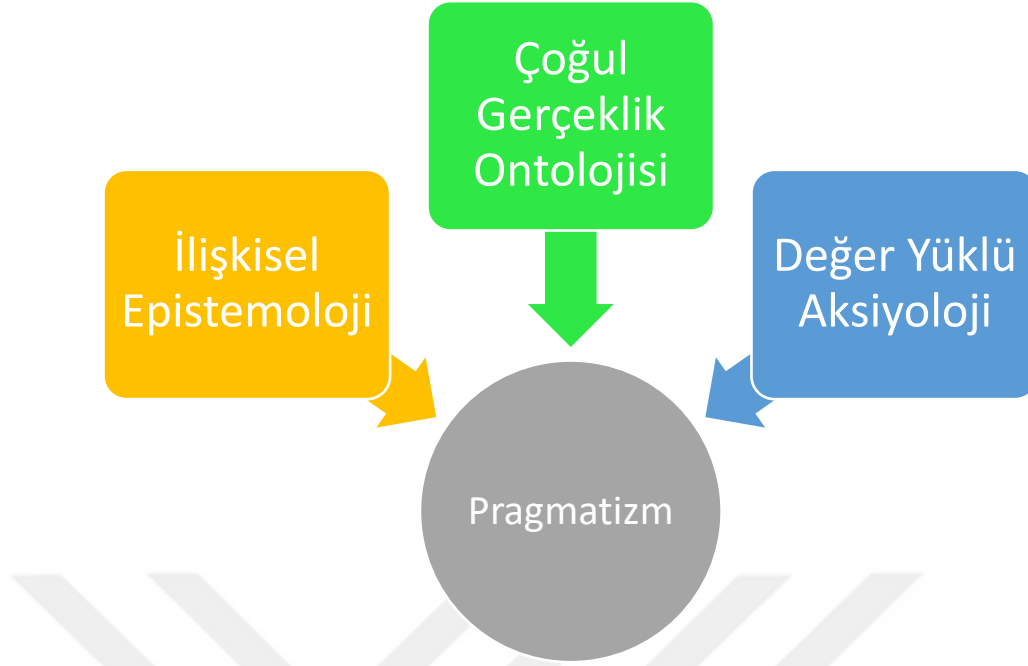

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölüm, araştırmanın yöntemsel olarak nasıl yapılandırıldığıнын sürecini içermektedir. İlk olarak araştırmanın yaklaşımı ve araştırmanın deseni olan durum çalışması açıklanmış olup daha sonra veri toplama süreci ile veri analizi anlatılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yaklaşımı ve Durum Çalışması

Bilimsel araştırma amacı ile yola çıkan her insanın bilime dair genel düşünceleri, yönelimleri bulunmaktadır. Bu düşünce ve yönelimler bilim tarihi boyunca birikerek bilimsel araştırmalara dair paradigmaların oluşumunda ve gelişiminde önemli basamaklar olmuşlardır. Söz konusu paradigmalar pozitivist, yapılandırmacı (bazı kaynaklarda yorumsamacı ya da yorumlamacı olarak da ifade edilmekte), eleştirel, postmodern, pragmatizm olarak ayrılmaktadır. Bu araştırmanın merkezinde ise pragmatizm yer almaktadır. Pragmatizm, tek bir gerçek olduğunu savunan pozitivist paradigma veya sosyal gerçekliği inşa edildiği haliyle kabul eden ve anlamaya çalışan yapılandırmacı paradigma gibi tek bir paradigmanın bilimsel araştırma için yeterli olmadığını düşünen araştırmacılar tarafından benimsenen bir paradigmadır. Pragmatizm araştırmanın amacına en uygun deseni, araştırma sorularına en uygun ve en işe yarayacak yöntemin kullanılmasını tavsiye etmektedir (83,84). Ancak her paradigmada ya da her düşüncede olduğu gibi pragmatizmin farklı yorumlamaları vardır. Dolayısıyla bu araştırmada benimsenen pragmatizmi ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik açılardan açıklamak araştırmada benimsenen yaklaşımın anlaşılmasına büyük fayda sağlayacaktır. Araştırmamızda ontolojik açıdan tek bir gerçeklik olmadığına her bir kişinin kendi gerçeklik algısına sahip olduğu görüşünü ifade eden çoğul gerçeklik ontolojisi; epistemolojik açıdan birbirleriyle iletişim halinde olan insanların bilgiyi sosyal olarak inşa ettiği görüşünü belirten ilişkisel epistemoloji; aksiyolojik açıdan topluma ve insana fayda sağlama amacı ile hareket edilmesi görüşünü savunan değer yüklü aksiyoloji benimsenmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3. 1. Araştırmacı tarafından benimsenen bilimsel yaklaşım

Buradan itibaren araştırma modeli ve desenine dair anlatı ve açıklamalar verilmiştir.

Bu araştırma nitel bir araştırma olup, durum çalışması deseninde tasarlanmıştır. Nitel araştırma, kendiliğinden oluşan, doğal yollarla gelişen bir durumun, olgu veya fenomenin kendi doğası içinde ne kadar karmaşık olursa olsun bir bütün olarak incelenmesi olarak tanımlanabilir (85). Durum çalışması, vaka veya örnek olay adlarıyla da bilinen bir nitel araştırma yöntemi olup, “sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi” olarak nitelendirilmiştir (86). Bu tanımdan yola çıkarak, PFDK’nın sınırlı bir sistem olması, araştırma konusunu oluşturan sürecin doğal yollarla oluşan, kendi içinde kompleks bir yapısı olması nedeniyle durum çalışmasının araştırmamızda kullanılmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Durum çalışmasına dair tanım ve bu çalışmanın durum çalışması ile nasıl eşleştiğine dair açıklamalara ek olarak, durum çalışmasına dair karakteristik özelliklerinin ne olduğu ve bu özelliklerden yola çıkarak bu çalışmada neden durum çalışmasının tercih edildiğine bu noktada değinmek yerinde olacaktır. Durum çalışmasının karakteristik özelliklerine bakıldığında, üç kavram dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki olan belirlilik özelliği, vaka çalışmasının sınırlı bir sistem içinde yer alması gerektiğini belirtir. Bu sınırlı bir sistem, tek bir olay da olabilir birden çok olay da olabilir, bir kuruma ait yapılan programlar da olabilir bir kurumun eski

ve yeni programlarının belli dönemler içinde karşılaştırılması da olabilir (86). Çalışmamız PFDK kararlarının belli bir dönem içinde yeni kullanılan teknoloji ile değişim geçirip geçirmediğini incelemesi açısından belirlilik özelliğini karşılamaktadır. İkinci özellik betimleme, durum çalışması sürecinin neredeyse bir İnce Memed romanındaki gibi açıklanmasını, anlatılmasını, tasvir edilmesini belirtir (86). İnce Memed romanları içerdiği betimlemeler ile Çukurova yöresini gözünüzün önünde canlandırmanızı sağlamak amacı ile onlarca sayfalık betimlemeler sunmakta, bu sayede romanın ilerleyen dönemlerinde insanlar arasında yaşanan olayları sanki filmler izler gibi hayal gücünüzde canlandırmanızı sağlamaktadır. Durum çalışmasında da tıpkı İnce Memed romanında olduğu gibi durum öyle bir anlatılmalıdır ki çalışmayı okuyan kişi, duruma dair bütün süreci araştırmacının ve ilgili durumun içindeki kişilerin gözünden görebilsin. Çalışmamızın bu özelliği karşılayıp karşılamadığının anlaşılması için, araştırmacı olarak gereken titizlik gösterilmiş olup; yapılan betimlemelerin, metni bilimsel bir çalışma kapsamından çıkarmamasına da dikkat edilmiştir. Üçüncü özellik ise sezgiselliktir. Sezgisellik, çalışmaya konu olan olgunun okuyucu tarafından anlaşılması, hatta okuyucunun bu olgu hakkında çalışmadan okudukları ile yeni fikirler ortaya çıkarması ya da zaten bildiği veya bildiğini düşündüklerini teyit etmesi veya değiştirmesi olarak açıklanabilir (86). Çalışmamız kapsamında sunulan, genel bilgiler kısmından öneriler kısmına kadar, her bir paragraf okuyucuya yeni bir bilgi sunmak, yeni bakış açısı kazandırmak, okuyucunun yazılan şeylerle tartışmasını sağlamak amacı ile kaleme alındığı için durum çalışmasının sezgisellik özelliğini karşıladığı düşünülmüştür. Ayrıca durum çalışmasında elde edilen bilgilerin diğer araştırma yöntemlerinden elde edinilen bilgiye kıyasla, daha somut, daha bağlamsal, yoruma daha açık, teorik çerçevesi okuyucuyla birlikte gelişmeye daha uygun olarak nitelendirildiği gözlemlenmiştir.

Araştırmamız PFDK kararları ve VAR teknolojisi etrafında geliştiği için bir programın ve bir uygulamanın nasıl değişimler oluşturduğunu ve söz konusu değişim veya değişmezliğin nasıl oluştuğunu araştırmak amacı ile tasarlanması nedeniyle durum çalışması türlerinden program yürütme durum çalışmalarının araştırmamız ile uyumlu olduğu görülmüştür. Çünkü program yürütme durum çalışmalarının, bir program veya uygulamanın kullanılma amacına uygun şekilde çalışıp çalışmadığına dair kaygıların ilgili topluluk nezdinde arttığı durumlarda, program veya uygulamanın belli süreçler içinde ne şekilde değiştiğini anlamak amacı ile yapıldığı belirtilmiştir (87).

Araştırmamızda durum çalışmasının desen türlerinden iç içe geçmiş çoklu olay deseni tercih edilmiştir. İç içe geçmiş çoklu olay deseni, birden fazla olayı içeren, her bir olayın da kendi içinde alt birimlere ayrılarak karşılaştırıldığı durum çalışması desenidir (88,89). Araştırmamızın konusu kapsamında farklı disiplin ihlallerinin farklı sezonlar ve VAR teknolojisi özelinde değerlendirilmesi ve karşılaştırılması nedeniyle, iç içe geçmiş çoklu olay deseninin uygun olduğu düşünülmüştür.

Durum çalışmalarının yapılma sürecinde sekiz aşamanın bulunduğu ifade edilmiştir. Söz konusu sekiz aşama maddeler halinde aşağıda sunulmuştur:

1. Araştırma Sorularının Geliştirilmesi
2. Araştırmanın Alt Problemlerine Geliştirilmesi
3. Analiz Biriminin Saptanması
4. Çalışılacak Durumun Belirlenmesi
5. Araştırmaya Dahil Edilecek Örneklemin Belirlenmesi
6. Verinin Toplanması ve Toplanan Verinin Alt Problemlerle İlişkilendirilmesi
7. Verinin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması
8. Durum Çalışmasının Raporlaştırılması

Bu sekiz aşamanın araştırmamız çerçevesinde kusursuz bir şekilde uygulanmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Bunun en önemli nedeni, araştırmamız kapsamında Süper Lig hakemlerinin VAR teknolojisi ve kullanımı ile ilgili görüşlerini almak için yapılan başvurunun TFF tarafından “uygun bulunmamış” olmasıdır. Burada asıl önemli ve araştırmanın planını ve seyrini değiştiren ayrıntı, 11.02.2020 tarihinde Çukurova Üniversitesi’nin idari kanalları üzerinden yapılan başvuruya (EK-1) herhangi bir cevap alınmamışken, bundan yedi ay sonra 22.09.2020 tarihinde TFF yetkilileriyle e-posta yoluyla bağlantı kurulduktan (EK-2) ve 24.09.2020 tarihinde şahsi başvurumu posta ile gönderdikten sonra 30.09.2020 tarihinde ilgili kararın alınmış (EK-3) ve 01.10.2020 tarihinde şahsıma e-posta ile iletilmiş olmasıdır (EK-4). Bu durum araştırmanın sekiz aylık bir aksama yaşamasına neden olmuştur. Ancak cevap alındıktan sonra şahsım ve danışmanımın birlikte yoğun çalışmaları neticesinde araştırmamız şu anki haline dönüştürülmüştür. TFF’den alınan cevabı bir milat kabul edersek, araştırmamız durum çalışmasının sekiz aşamasına uygun ama sıralaması bakımından farklı şekilde ilerlemiştir. Çünkü daha önce planlanan araştırma içinde yer alan görüşmelerin yapılmaması nedeniyle, araştırmaya dair sorular tekrardan düzenlenmiştir ama dokümanlar üzerinden

toplanacak veriler yedi aylık bekleme sürecinde toplanmış, hatta analiz edilmiştir. Bu nedenle altıncı aşamadan tekrar birinci aşamaya geri dönülmesi gerekmiştir. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü aşamalarda yapılan değişiklikler nedeniyle, veri toplama ve veri işleme süreci başlıklı bölümde anlatılacak denklemlerin oluşturulması, alt problemlerle ilişkilendirilmesi ve örneklem üzerinde bu analiz yönteminin uygulanması ve yorumlanması ve raporlaştırılması bakımından durum çalışmasının yukarıda verilen yol haritasına uyumlu bir süreç yaşanmıştır.

3.2. Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda, cevap aranacak araştırma soruları aşağıda sunulmuştur:

1. VAR teknolojisinin uygulandığı sezonlarda PFDK tarafından disiplin cezaları, söz konusu teknolojinin uygulanmadığı sezonlara kıyasla cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?
2. VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?
3. VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların şiddeti ve caydırıcılığı bakımından nasıldır, VAR teknolojisi caydırıcılık bakımından bir değişim oluşturmuş mudur?

3.3. Analiz Birimi

Araştırmanın analiz birimi, PFDK tarafından; 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarını kapsayan Türkiye’deki tüm profesyonel liglerinde verilmiş disiplin cezalarıdır.

“VAR teknolojisinin uygulandığı sezonlarda PFDK tarafından disiplin cezaları, söz konusu teknolojinin uygulanmadığı sezonlara kıyasla cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?” araştırma sorusuna yönelik olarak PFDK

tarafından 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarını kapsayacak şekilde Süper Ligi müsabakalarında verilmiş disiplin cezaları ele alınıp incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci sorusu olan “VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?” ile üçüncü sorusu olan “VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların şiddeti ve caydırıcılığı bakımından nasıldır, caydırıcılık bakımından bir değişim olmuş mudur?” sorularının analiz birimi; PFDK tarafından 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarını kapsayacak şekilde Süper Ligi müsabakalarında doğrudan kırmızı kart (ihraç) kararı sonucunda verilmiş disiplin cezalarıdır.

3.4. Veri Toplama ve Veri İşleme Süreci

Araştırmamızın verilerin toplanması tez önerisi sürecinde doküman incelemesi ve görüşme tekniği ile yapılması planlanmıştır. Kovid-19 pandemi sürecinin araya girmesi ile yüz yüze görüşme yöntemi tehlikeye düşmüş oldu. Bu durumda dijital ortamda görüşmelerin gerçekleştirilmesi tasarlandı. Ancak Süper Lig hakemlerinin VAR teknolojisi ve kullanımı ile ilgili görüşlerini almak için yapılan resmi başvuru izninin TFF tarafından verilmemiş olması (Bkz Ek-4) bu görüşmelerin yapılmasını olanaksız hale getirdi. Bu bağlamda çalışmamızın verileri doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. İkincil veri kaynağı olarak nitelendirilen dokümanlar (90) veri toplama aracı olarak kullanılan ve araştırma süreci öncesinde de genelde hazır olan farklı çeşitleri olan resmi veya şahsi olabilen yazılı metinlerdir (86). Dokümanlar içerdikleri metin itibarıyla dışarıdan herhangi bir etkiye maruz kalmayan, okuyanın algısına göre farklı yorumlamalara açık olan, erişimi kolay, maliyeti ucuz bir araştırma aracıdır (86). Özellikle nitel bir araştırmada dokümandan veri toplamak araştırmanın amacı ve sorularına göre dokümanın çok daha derinine inilmesini veya dokümandan yeni ürünler ortaya konmasını mümkün kılmaktadır.

Araştırmanın verileri, PFDK tarafından verilen disiplin kararlarının yayımlandığı TFF’nin resmi internet sitesindeki çevrim içi dokümanlardan toplanmıştır. Bu dokümanlar resmi ve hukuki içeriğe sahip olması nedeniyle yazılı olarak ilgililere

gönderilse de kamuoyuna ilanı çevrim içi yoldan yapılmaktadır ve bu nedenle dokümanlara erişim oldukça kolaydır. Söz konusu dokümanların içinde örneklem kapsamındaki 2016-2017, 2017-2018, 2018-2019 ve 2019-2020 sezonlarındaki Süper Lig müsabakaları sürecinde PFDK tarafından söz konusu olaya ilişkin verilmiş disiplin kararları bulunmakta, bu kararların çalışmaya uygun veri seti haline getirilmesi için SPSS programı yardımıyla veriler sayısallaştırılmıştır. Sayısallaştırma işlemi için disiplin kararlarının belli kategorilere ayrılması noktasında FDT içinde yer alan kavramlardan yararlanılmıştır. Kategorize edebilmek için önce temel veriler olan kulüpler, cezayı alan taraf, cezanın gerekçesi, cezanın ne olduğu, ilgili müsabakanın sezonu ve haftasına dair sınıflandırmalar yapılmıştır. Araştırma sorularına yönelik karşılaştırmaların yapılabilmesi araştırmanın dört sezonluk verilerinin tamamı önce Word formatına bu dört sınıflandırma aracılığıyla, tarih ve ceza numarası ile aktarılmıştır. Daha sonra aktarılan veriler incelenerek her bir farklı durum tek tek ayrı bir Word metnine aktarılmış ve FDT ile eşleştirilerek, gerekli kodlamalar yapılmıştır. Kodlamaların tamamlanması ile bütün veriler SPSS programına girilmiştir. Buraya kadar olan veri toplama ve işleme sürecinin daha net anlaşılması için bir de örnek verelim:

“Gençlerbirliği sporcusu Zeki Yavru'nun, 28.10.2017 tarihinde oynanan Gençlerbirliği - Evkur Yeni Malatyaspor Süper Lig İlhan Cavcav Sezonu müsabakasında, rakip takım sporcusuna yönelik şiddetli hareketi nedeniyle takdiren 3 Resmi Müsabakadan Men ve 13.000 TL Para Cezası ile cezalandırılmasına,” (91) şeklinde sunulmuş bir kararı ele alalım. İlk aşamada cezayı alan gerçek veya tüzel kişinin bağlı olduğu kulüp Gençlerbirliği olarak, cezayı alan taraf sporcu olarak, cezanın gerekçesi şiddetli hareket olarak, ceza da temel disiplin cezası olarak nitelendirilen 3 Resmi Müsabakadan Men ve para cezası olarak 13.000 TL Para Cezası şeklinde kodlanmaktadır. Akabinde Müsabakanın oynandığı hafta ve sezon yine hem TFF'nin resmi sitesinden hem de yayıncı kuruluşun resmi sitesinden kontrol ederek kodlanıyor ki bu örnekte hafta 10. hafta, sezon 2017-18 sezonu olarak kodlanıyor.

Yukarıda anlatıldığı ve örneklendirildiği şekilde girilen veriler, cezayı alan taraf, ihlalin gerekçesi ve ceza kapsamında değerlendirilerek ayıklanmakta ve doğrudan ihraç kararları sonucu verilen cezaları belirlemek için kullanılmaktadır. Burada ek olarak söz konusu kararların net saptanması için TFF ve yayıncı kuruluşun müsabaka kayıtlarıyla eşleştirilerek kontrol edilmektedir. Çünkü PFDK tarafından müsabakadan men cezası

verilmiş bir olayın doğrudan ihraç ile ilgisi olmayabiliyor. Bu noktada bu duruma bir örnek verilmesi yerinde olacaktır: Beşiktaş sporcusu Caner Erkin 23.10.2017 tarihinde oynanan Beşiktaş A.Ş. – Medipol Başakşehir FK müsabakası sonrasında PFDK tarafından verilen toplam ‘6 Resmi Müsabakadan Men ve 43.500.- TL Para Cezası’nı doğrudan ihraç kararı sonucunda verilmemiştir (92,93). Ancak bu tip bir araştırma yapan ve veriler arasında kaybolan biri bu durumu kolayca karıştırabilirdi. Çünkü doğrudan ihraç kararlarında müsabakadan men cezası verilmesi, ilgili ihlal kapsamında FDT tarafından belirlenmiştir. Bu bağlamda, araştırmacı olarak bu tip hataları engellemek amacıyla, doğrudan ihraç kararları sonucu verilen cezalarının belirlenmesinde ilki kendi verilerimizden yola çıkan ikincisi de TFF tarafından açıklanan müsabaka kayıtlarından yola çıkan çift taraflı bir kontrol yapıldığını belirtmemiz, verilerin doğru kapsamda değerlendirilmesi için gereken özenin gösterildiğine dair bir kanıt olarak da sunulabilir. Doğrudan ihraç kararlarının bu çift taraflı kontrolünden sonra her bir ihlal kendi kategorisinde değerlendirilmesi için kodlanmaktadır. Kodlama sonrası doğrudan ihraç kararları sonucunda PFDK tarafından verilen disiplin cezalarının çok daha derinlikli bir şekilde ayrıştırılması gerektiği için her bir cezayı net bir şekilde birbirinden ayıracak bir denklemin oluşturulması için önce literatür araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda ceza hukuku kapsamında suç ve ceza dinamiğine ilişkin model ve denklemlerin var olduğu görülmüştür (94-99). Ancak söz konusu model ve denklemlerin çalışmamız bağlamında doğrudan kullanılabilirliğinin sağlanabilmesi mümkün gözükmediği için yeni bir denklem oluşturulması ya da bu fikirden vazgeçilmesi arasında bir seçim yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada literatürdeki denklemlerin bazı temel prensiplerinin alınarak spor disiplin hukukunun müsabaka sürecinde verilen doğrudan ihraç kararlarına yönelik şekilde bir uyarlamasının yapılması tercihinde bulunulmuştur.

Model ve denklemler konusunda yapılan incelemeler sonrası, araştırmamızda kullanılacak denklemin temel prensiplerini oluşturanları ve neden bu denklemlerin tercih edildiğini de anlatarak şimdi sırasıyla aktaracağım.

Suç ve ceza arasında, araştırmamız açısından ihlal ile ceza arasında, nasıl bir denge olması gerektiği, çözülmesi gereken ilk soru olarak ortaya konmuştur. Bu dengenin nasıl olması gerektiğine yönelik aşağıdaki denklem aradığımız cevabı vermiştir:

$$CO * CŞ > SEEK$$

Denklemden; CO, cezalandırılma olasılığı; CŞ, cezanın şiddeti; SEEK, suçtan elde edilecek kazanç olarak yer almaktadır (97). Bu denklemin farklı şekillerde gösterildiğine rastlansa da bu tarz denklemlerin ortak kanısı şudur: suç işlemeyi düşünen ve bu ihtimali olan kişi, cezalandırılma olasılığı ve cezanın şiddetinin toplam değerinin suçtan elde edeceği kazancı aştığını düşünürse, suçu işlemeyecek; eğer aşmadığını düşünürse, suçu işleyecektir. Bu bağlamda, VAR teknolojisi ile cezalandırılma olasılığının değişmesi ile VAR teknolojisinin kullanıldığı süreçte verilen cezaların caydırıcı olması için cezanın ihlale veya suça nazaran belli bir oranın üzerinde ayarlanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu noktada, söz konusu oranın nasıl hesaplanacağını belirlenmesine ilişkin bir ihtiyacın olduğu ortaya çıkmıştır. Oranın belirlenmesi noktasında halihazırda yapılmış düzenlemelerin olması ve araştırmanın bu düzenlemeler üzerinden verilen disiplin cezalarını içermesi, kurulu düzen üzerinden giderek denklemin oranlarını belirlememize olanak sağlamaktadır. Daha önceki süreçte toplanan ve kodlanan veriler bize gösterdi ki doğrudan ihraç kararı ile sonuçlanan sekiz ayrı ihlal bulunmakta ve her bir ihlalin hem teoride yani FDT (82) kapsamında her bir ihlal için farklı düzenleme yapıldığı hem de uygulamada farklı ceza aralıklarına sahip olduğu saptanmıştır. Bu nedenle ceza aralıkları üzerinden en düşük ve en yüksek ceza üzerinden her bir ihlalin de farklı katsayısının belirlenmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda her bir ihlale karşılık gelen katsayılar Çizelge 3.1’de sunulmuştur.

Çizelge 3. 1. Doğrudan ihraç kararına neden olan her bir ihlale karşılık gelen katsayılar

İhlalin Gerekçesi	Ceza Min	Ceza Max	İhlal Derecesi	İhlalin Denklemdaki Değeri
Saldırı	5	15	1	6
Tükürme	4	12	2	5
Fiili Müdahale İçeren Sportmenliğe Aykırı Hareket	3	6	3	4
Şiddetli Hareket	3	6	3	4
Hakaret	2	7	4	3
Tehdit	2	7	4	3
Ciddi Faul	2	4	5	2
Sportmenliğe Aykırı Hareket	1	3	6	1

İhlallerin kendi içinde ayrılmasına dair katsayıların belirlenmesi sonrasında her bir ihlalin de kendi içinde farklı cezalar ile hükme bağlanması nedeniyle her bir ceza için farklı katsayıların belirlenmesi gerektiğine dair ihtiyaç doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için literatürde yapılan incelemelerde Rizzoli ve Tremewan (98) tarafından oluşturulan denklem dikkat çekmektedir.

$$YC=1-HHdüşük-HByüksek=1-HHYüksek-HBdüşük=AC$$

Bu denklemde YC, yumuşak ceza; HHdüşük, haksız hüküm düşük; HByüksek, haksız beraat yüksek; HHyüksek, haksız hüküm yüksek; HBdüşük, haksız beraat düşük; AC, ağır cezayı ifade etmektedir. Bu denklem, bir olayda haksız hüküm kararının verilmesi ya da haksız beraat kararının verilmesi ihtimali üzerinden cezanın yumuşak veya ağır olarak nitelendirilebileceği şeklinde açıklanabilir. Yani bir cezanın şiddeti ile alakalı yumuşak veya ağır olduğunu anlamımızı sağlayacak bir aralığın belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda FDT içinde her bir ihlale dair maddelerde verilen ceza aralıklarının kullanılması uygun görülmüş, her bir cezanın bir katsayı karşılığının olması yönünde bir model tasarlanmıştır. Ancak bu noktada araştırma sürecinde ortaya çıkan bazı durumlar söz konusu aralıkların doğrudan kullanılmasının bazı durumlarda uygun olmadığını göstermiştir. Sözü edilen durumlar cezaların FDT tarafından belirlenen aralıklar dışında verilmesidir. Bu nedenle, FDT tarafından verilen ceza aralıklarını, PFDK kararlarındaki aralıklarla eşleştirerek katsayı modelinin güncelleştirilmesi yapılmıştır. Söz konusu model hem para cezası hem de temel disiplin cezasına özel olarak iki ayrı şekilde hazırlanmıştır. Doğrudan ihraç kararlarında sadece müsabakadan men cezası verildiği için men cezaları üzerinden hazırlanan katsayılar Çizelge 3.2’de sunulmuştur.

Çizelge 3. 2. Doğrudan ihraç kararı gerekçesi ile verilen her bir ihlalin her bir düzenlenmiş ve verilmiş müsabakadan men cezasına karşılık gelen katsayılar

İhlalin Gerekçesi	Men Cezalarının Katsayı Değeri															
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ciddi Faul		1/2	1	2	3											
Fiili Müdahale İçeren Sportmenliğe Aykırı Hareket				1	2	3	4									
Hakaret			1	2	3	4	5	6								
Saldırı						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Sportmenliğe Aykırı Hareket	1/2	1	2	3												
Şiddetli Hareket		1/3	1/2	1	2	3	4									
Tehdit			1	2	3	4	5	6								
Tükürme					1	2	3	4	5	6	7	8	9			

Para cezaları açısından FDT (82) tarafından ilave para cezaları açısından düzenlenen 35. maddenin 4. fıkrasına göre, Süper Lig kulüplerinde yer alan futbolculara sportmenliğe aykırı hareket, sportmenliğe aykırı açıklamalar, kişilik haklarına saldırı, hakaret, tehdit, tükürme, ayrımcılık, bilinçli kart görme, şiddetli hareket, saldırı ve kavga ihlalleri nedeniyle, ilgili maddelerde belirtilen cezalara ek olarak, 13.000.-TL'den 65.000.-TL'ye kadar ceza verilebileceği belirtilmiştir. Ancak toplanan veriler bize gösterdi ki Süper Lig için belirlenen aralığın dışında para cezaları verilmiş, bu da katsayı belirlenmesi açısından yine PFDK kararları ile eşleştirmeler yapılmış ve para cezaları için her bir ihlalin kendi içinde hangi miktarlarda hükme bağlandığı sınıflandırılması yapılarak her bir ihlal için ayrı ayrı katsayı belirlenmiştir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3. 3. Doğrudan ihraç kararı gerekçesi ile verilen her bir ihlale dair verilmiş para cezasına karşılık gelen katsayılar

İhlalin Gerekçesi	Para Cezasının Katsayı Değeri								
	İPCY	4.350	4.500	8.500	13.000	15.600	17.300	20.800	26.000
Ciddi Faul	1				2				
Fiili Müdahale İçeren Sportmenliğe Aykırı Hareket					1				
Hakaret					1		2		
Saldırı					1	2		3	
Sportmenliğe Aykırı Hareket	1				2				3
Şiddetli Hareket	1	2	3	4	5				
Tehdit				1					
Tükürme					1				

Elimizdeki verilere uygun şekilde değişkenlerimiz ve katsayılarımız tam olarak belirlenmesi sonrasında cezaların şiddetinin ve bu şiddete karşılık gelen caydırıcılık oranlarının belirlenmesi için bir denklem oluşturmamız gerekiyordu. Bu bağlamda, Becker’ın (94) suç arzı modeli ile Emiroğlu ve Görgülü’nün (100) Medeni Kanun’un 989. maddesi ve Türk Ceza Kanunu’nun 247. maddesine yönelik kurdukları fonksiyonel ifadelerden esinlenilmiştir.

$$BF = Cİ \cdot BSKO (MddMnvK - SÇ) + (1 - Cİ) \cdot BSKO \cdot MddMnvK$$

Becker (94) tarafından geliştirilen modelde, BF, beklenen fayda; Cİ, cezalandırılma ihtimali; BSKO, bireyin suça katılma oranı; MddMnvK, maddi-manevi kazanç; SÇ, suçun cezası olarak belirtilmiştir. Bu modele göre suçlular beklenen faydaya ulaşmak için cezalandırılma ihtimali, kazançlarını ve suçun cezasını hesaplayıp rasyonel olarak suça katılır veya katılmazlar. Spor müsabakalarında yapılan her türlü davranışın da profesyonel sporcular tarafından bilinçli ve daha önceden çalışılmış şekilde yapıldığı düşünüldüğünde sporcuların müsabaka süreçlerinde yaptıkları ihlallerin rasyonel kararlar sonucu oluştuğunu ifade edebiliriz. Bu bağlamda sporcuların da müsabaka esnasında yaptıkları doğrudan ihraç ile sonuçlanan davranışı şu şekilde formüle edebiliriz:

Kırmızı kart davranışı = KKD
İhlalin Katsayı Değeri = İKD
PFDK tarafından verilen ceza = C =>

Maddi Ceza = MC
Hak Kısıtlaması = HK

Takıma Zarar = TZ =>

Mevcut Müsabakada Takıma Zarar = MMTZ
Gelecek Müsabakalarda Takıma Zarar = GMTZ

Kendine Zarar = KZ =>

Mevcut Müsabakada Kendine Zarar = MMKZ
Gelecek Müsabakalarda Kendine Zarar = GMKZ

KK ile kazanılan fayda = KKKF

$$KKD = KKKF - [İKD * Cİ * (MC + HK) + ((MMTZ + MMKZ) + (GMTZ + GMKZ))]$$

Bu formüle göre futbolcu davranışından elde edeceği faydayı hem takımına hem kendisine gelecek zararlardan yüksekte görüyorsa gerçekleştirecektir. Ancak futbolcuların anlık kararlarında bunları düşünemeyeceğini iddia edebiliriz. Çünkü herhangi bir spor branşında mücadele eden sporcu fiziksel ve zihinsel açılardan, taktik ve teknik bakımdan zayıf olsa kazanmak için çaba harcayacaktır. Çünkü hem sporun ruhu dediğimiz şey bunu gerektirir hem de sporu meslek olarak ele aldığımızda, mücadeleden kaçmak veya mücadelenin dozunu azaltmak mesleki bir ayıp olarak karşımıza çıkacaktır. Ayrıca sporcunun davranışı gerçekleştirme ihtimalinin gelecekte ne kadar farklı duruma yol açacağını tahmin etmemiz de mümkün değildir. Dolayısıyla formül doğru olsa da ölçemeyeceğimiz değişkenlerin varlığı formülü sadeleştirmemizi gerektirmektedir.

$$KKD = KKKF - [İKD * Cİ * (MC + HK)] * S$$

Yeni formülde hesaplayamayacağımız değişkenleri S, sabit başlığı altında toplayarak formülü sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Bu durumda sporcuları caydıracak tek değişkenin alacakları ceza ve cezalandırılma ihtimali olduğu görülebilir. Bu noktada hakem faktörü devreye girmektedir. Ancak ele aldığımız konu itibarıyla cezalandırılma ihtimali VAR teknolojisinin kullanılması bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. VAR teknolojisi kullanılması her olayın incelenmesi nedeniyle cezalandırılma ihtimalini

eşitlerken, VAR teknolojisinin kullanılmadığı sezonlarda hakemlerin bireysel kalitesi cezalandırılma ihtimalini etkileyecektir. Bu noktada ele alınan sezonlar ardışık olmaları nedeniyle hakem devrinin minimal seviyede olması açısından önemlidir. Hakem kalitesi noktasında Süper Lig müsabakasına çıkan her hakemin bu noktaya gelmesi için gerekli liyakat şartlarını taşıdığı için Süper Lig seviyesine geldiği ek olarak belirtilmelidir. Dolayısıyla formülümüzde sporcuların davranışlarını kontrol edebileceğimiz tek değişken cezalar olarak kalmaktadır. Cezalar ise müsabaka esnasında verilen ihtar ve ihraç kararları ile müsabaka sonrası verilen PFDK tarafından FDT kapsamında verilen disiplin cezalarıdır. Araştırmamızda doğrudan ihraç kararlarına verilen disiplin cezaları inceleneceği için yukarıda verilen genel formülden yola çıkarak, disiplin cezalarının katsayıları oranında bir puanlamanın yapılmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak cezaların FDT tarafından belirlenen aralıklar ve PFDK tarafından yapılan uygulamalar içinde ne oranda caydırıcılık sağladıklarını anlamamıza yardımcı olacak bir denklemin de oluşturulması gerektiği görülmüştür. Bu bağlamda Disiplin Cezası Puanı (DCP) olarak nitelendirdiğimiz, verilen cezaların hangi puana denk geldiğini hesaplayacağımız denklem ile Caydırıcılık Oranı olarak nitelendirdiğimiz, verilen cezaların kendi içlerinde ne oranda bir caydırıcılık taşıdıklarına dair ölçümü yapacak olan denklem aşağıdaki Çizelge 3.4’te sunulmuştur.

Çizelge 3. 4. DCP ve Caydırıcılık oranı hesaplamalarında kullanılacak olan denklemler

Disiplin Cezası Puanı:	DCP	İhlal Gerekçesi Değeri:	İGD
Men Cezası Değeri:	MCD	Para Cezası Değeri:	PCD
$DCP = İGD * (MCD + PCD)$			
$Caydırıcılık\ Oranı = (İGD * (MCD + PCD)) / (İGD * (MaxMCD + MaxPCD)) - (İGD * (MinMCD + MinPCD))$			

3.5. Verilerin Analizi

Veri toplama ve veri işleme sürecine dair bölümde anlatılan aşamaların gerçekleştirilmesi sonrası, sıra verilerin analiz edilmesine gelmiştir. Veri analizini araştırma sorularının içeriği açısından sırayla ele almak daha doğru olacaktır. Veri analizinde hem SPSS programı hem de Excel programı kullanılmıştır.

Birinci ve ikinci araştırma sorularımız VAR teknolojisi ile genel anlamda niceliksel yani sayısal bir değişimin olup olmadığını incelemeyi gerektirmesi bakımından içerik

analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Patton içerik analizini “hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimleri” olarak açıklamıştır (84). İhlallere, cezalara, kulüplere, sezonlara, haftalara dair yapılan kodlamalar sonucunda elde edilen veriler içerik analizine sokulmuş ve elde edilen değerler frekans bazında Cross-Tabs çizelgesi ile hazırlanmış ve sunulmuştur.

Üçüncü araştırma sorusuna dair verilerin analizinde, yapılan hesaplamalar Excel üzerinden yapılmıştır. Çizelge 3.4’te verilen DCP ve caydırıcılık oranına dair denklemlerin kullanılmasıyla yapılan hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular şekil olarak hazırlanmış ve sunulmuştur. Söz konusu bulgular üzerinden de aykırı durumlar saptandığı takdirde ayrıca ifade edilmiştir.

3.6. Geçerlik-Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik nicel araştırmalara kıyasla daha farklı ölçütlerle değerlendirilmekte hatta genel anlamda inanılrlık olarak adlandırılmaktadır (84,86). Bu araştırmada farklı ölçütler ile inanılrlık sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama noktasında hem PFDK kararları hem TFF müsabaka istatistikleri hem de yayıncı kuruluşun müsabaka istatistikleri ve görüntüleri üzerinden katmanlı kontrolünün yapılması ile veri kaynaklarının üçgenlenmesi (84) yapılmıştır. Ayrıca toplanan verilerin hiçbir ayırım yapmadan dört sezonluk bütün PFDK kararlarını içermesi araştırmanın veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılım (86) ile yapıldığını göstermektedir.

Bir başka inanılrlık ölçütü tutarlılık olarak ifade edilebilir. Tutarlılık araştırma bulguları ile araştırma verileri arasında bir uyumun olması olarak özetlenebilir. Bu bağlamda elde edilen verilere dair yapılan kodlamaların bulgular bölümünde de görüleceği üzere sistematik şekilde araştırma sorularına yönelik olarak yapıldığı araştırmanın tutarlılık konusunda dikkatli olduğunun bir kanıtı olarak gösterilebilir.

Araştırmanın bulgular ve tartışma bölümünde araştırma soruları kapsamında hem olumlu hem de olumsuz durumlar birbirleri ile karşılaştırılarak sunulmuş, kimi zaman ise olumlu veya olumsuz olasılıklar üzerinden karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda verilerimiz sonucunda ortaya çıkan her türlü olumlu ve olumsuz durumun doğruluk ve dürüstlük çerçevesinde sunulduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmacı duruşu, nitel araştırma yöntemleri içinde belki de en önemli inanılrlık ölçütüdür. Çünkü nitel araştırma yapan bir araştırmacı aynı zamanda araştırmanın bir ögesi haline gelmektedir. Araştırmacının algıları, deneyimleri, ön yargıları, dünya görüşü, aldığı eğitim ve öğretim gibi araştırmacının kişiliğini, davranışlarını yönlendiren birçok faktör araştırmanın gidişatı içinde rol oynayabilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, araştırmacının nasıl bir duruş sergilediğini belirtmek araştırmayı okuyacak olanlarda araştırmanın inandırıcılığına dair bir izlenim oluşturabilir. Araştırmacı olarak duruşuma gelirsek, araştırmanın bütün süreci içinde araştırmanın kaliteli olması için gereken titizlik gösterilmiştir. Bununla beraber yöntem bölümünden genel bilgilere bölümüne, bulgular bölümünden öneriler bölümüne kadar her yazılan satırın üzerinden birkaç kez geçerek hem akıcı şekilde okunması hem de okunanın anlaşılması için gereken özen gösterilmiştir. Araştırma sürecinde karşılaşılan sorunların aktarılması, araştırma planı ve içeriğinin değişmesine dair bilgilerin verilmesi yine araştırmacı olarak yapılan her şeyin şeffaf ve dürüst şekilde sunulacağının göstergesi olarak sunulabilir.

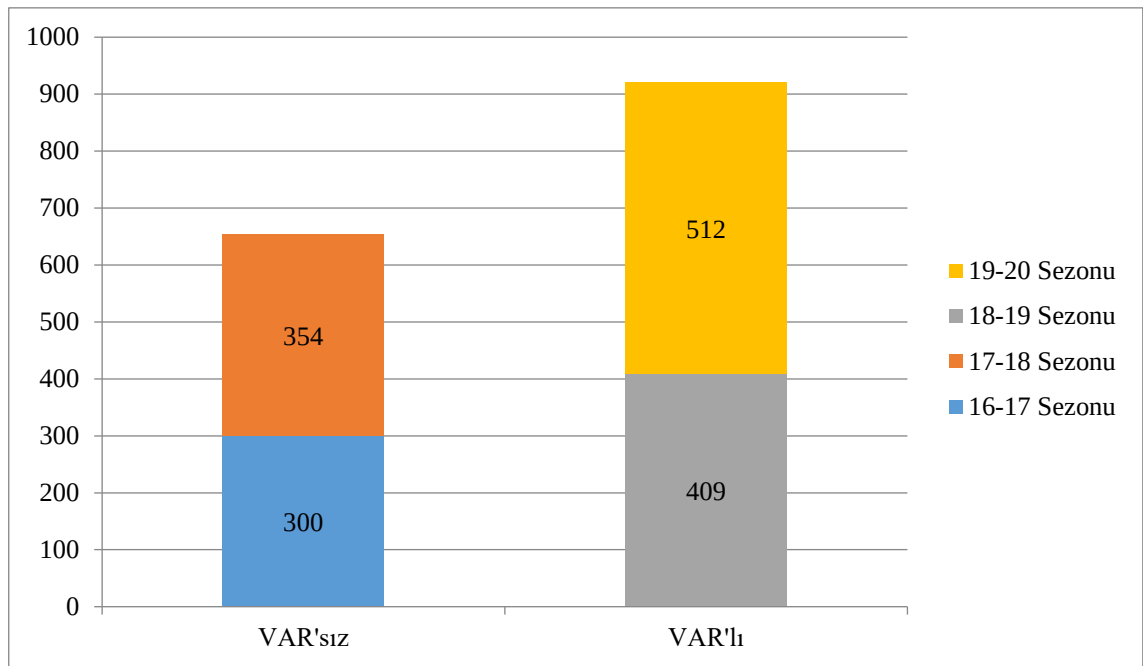
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kullanılan dokümanların, sadece kamuoyu ile paylaşılan PFDK kararlarından ibaret olması, kararların gerekçelerinin ayrıntılı bir şekilde paylaşılmıyor olması, araştırmanın veri toplama gereci ile sınırlılığını oluşturmaktadır. Örneklem açısından verilerin, sadece Türkiye Süper Ligi ile sınırlı olması, uluslararası niteliğe sahip kuralların değerlendirilmesi açısından bir sınırlılık olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında oluşturulan matematiksel denklemleri kullanabilmek için araştırmacıların her bir disiplin cezasını, aynı bu araştırmada olduğu gibi tek tek hesaplaması gerekliliği nedeniyle, araştırmacıyı zorlayıcı bir sürece sevk eden, araştırmacının titizliğine ve ayrıntılara ekstra dikkat etmesini gerektirmesi nedeniyle, oldukça uzun zaman alan bir işlemler bütünü olması, çoğu araştırmacının girmek istemeyeceği bir yükümlülük olması, bir sınırlılık olarak sayılabilir.

4. BULGULAR

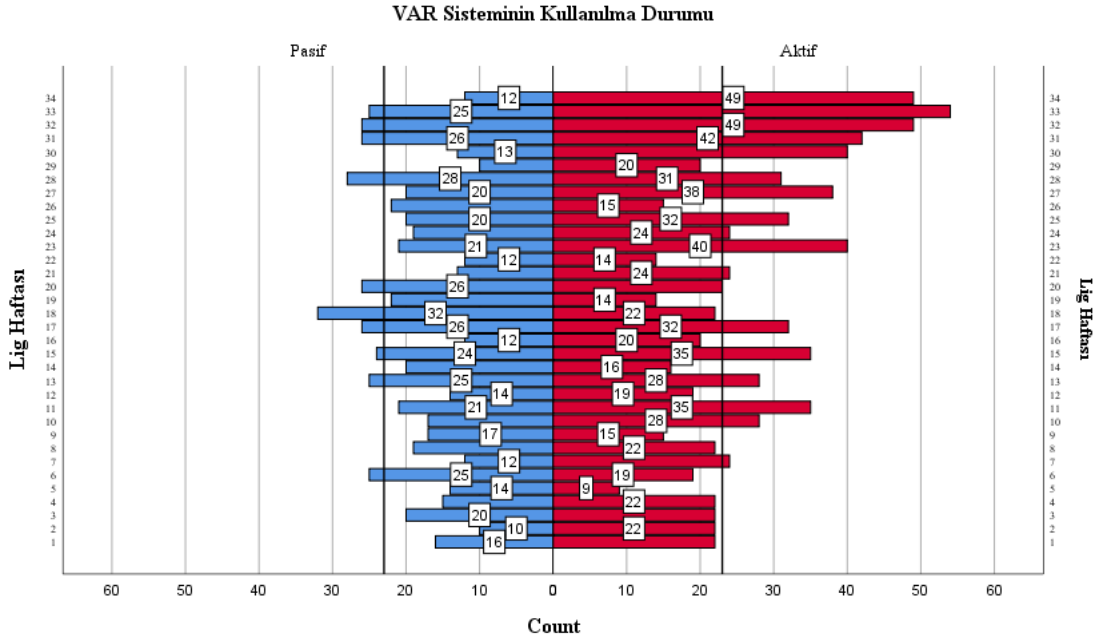
Araştırmanın verileri sonucunda elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur.

İlk olarak “VAR teknolojisinin uygulandığı sezonlarda PFDK tarafından disiplin cezaları, söz konusu teknolojinin uygulanmadığı sezonlara kıyasla cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?” olarak belirlenen araştırma sorusu ilişkin bulgular sunulmuştur.

Şekil 4. 1. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

Şekil 4.1’de, 2016-17, 2017-18, 2018-19 ve 2019-20 futbol sezonlarına ait PFDK tarafından disiplin cezası ile karara bağlanmış olayların, sezon ve VAR teknolojisinin kullanılıp kullanılmaması bakımından dağılımı gösterilmiştir. VAR teknolojisinin kullanılmadığı sezonlarda sırasıyla 300 ve 354 toplamda 654 adet disiplin cezası, VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonlarda 409 ve 512 toplamda 921 adet disiplin cezası kararı alınmıştır.

Şekil 4. 2. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre haftalık bazda dağılımı

Şekil 4.2’de sunulan veriler, haftalık bazda temel disiplin cezaları ve para cezalarının, VAR teknolojisinin kullanılmadığı iki sezon (2016-17 ve 2017-18 sezonları) ve kullanıldığı iki sezon (2018-19 ve 2019-20 sezonları) olmak üzere toplam dört sezonluk dönemi içermektedir.

Veriler iki senelik olarak ele alındığı için, haftalık ortalama da iki sene üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle haftalık ortalama ceza sayısı 23,16 bulunmuştur. Şekil 4.2’deki veriler bu bağlamda değerlendirildiğinde, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde haftalık disiplin cezası ortalaması sadece 10 haftada geçilirken, VAR teknolojisi kullanılırken 17 haftada ortalamanın üzerinde değerler elde edilmiştir.

Çizelge 4. 1. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre kulüp bazında dağılımı

Kulüp	Sezon				Toplam		
	16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
	VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Adanaspor	16	-	-	-	16	-	16
Akhisarspor	5	8	11	-	13	11	24
Alanyaspor	10	15	7	9	25	16	41
Antalyaspor	22	6	6	12	28	18	46
Beşiktaş	29	40	39	25	69	64	133
Bursaspor	27	30	38	-	57	38	95
Ç. Rizespor	9	-	30	24	9	54	63
Fenerbahçe	39	57	43	55	96	98	194
Galatasaray	20	33	61	46	53	107	160
Gaziantepspor	29	-	-	-	29	-	29
Gençlerbirliği	6	7	-	9	13	9	22
Başakşehir FK	14	12	6	26	26	32	58
K. Karabükspor	8	8	-	-	16	-	16
Kasımpaşa	5	5	8	9	10	17	27
Kayserispor	15	24	19	42	39	61	100
Konyaspor	11	26	21	22	37	43	80
Osmanlıspor	3	4	-	-	7	-	7
Trabzonspor	32	26	28	49	58	77	135
Sivasspor	-	14	9	26	14	35	49
Y. Malatyaspor	-	17	17	45	17	62	79
Göztepe	-	22	14	14	22	28	50
B.B. Erzurumspor	-	-	22	-	-	22	22
Ankaragücü	-	-	30	44	-	74	74
Denizlispor	-	-	-	36	-	36	36
Gaziantep FK	-	-	-	19	-	19	19
Toplam	300	354	409	512	654	921	1575
Ortalama	16,67	19,67	22,72	28,44	36,34	51,16	87,50

Çizelge 4.1’de tezin örneklemine oluşturan dört futbol sezonu (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020) içerisinde, ligde yer alan futbol kulüplerinin aldıkları disiplin cezalarının sayısı, sezonluk olarak ve VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonların ayırımına yönelik olarak gösterilmiştir.

Çizelge 4.1’deki veriler sezonluk bazda incelendiğinde, Türkiye Ligi’nde şampiyonluk yaşamış kulüplerin (Başakşehir, Beşiktaş, Bursaspor, Galatasaray, Fenerbahçe, Trabzonspor), her bir sezonun sayıları göz önüne alındığında en azından üçünün en yüksek ceza alan ilk beş kulüpten biri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Fenerbahçe’nin dört sezonun tamamında, Beşiktaş, Galatasaray ve Trabzonspor’un ise üç ayrı sezonda en fazla ceza alan ilk beş kulüp arasına girmesi, bu çizelgeden çıkarılabilecek bir başka bulgudur. Ayrıca Fenerbahçe, dört sezonun üçünde en çok disiplin cezası alan kulüp olurken, sadece 2018-19 sezonunda bu ünvanı Galatasaray’a

bırakmıştır. Bursaspor, verilerini incelediğimiz dört sezonun üçünde ligde mücadele etme imkanı bulmuş ve üçünde de en çok disiplin cezası alan ilk beş takım arasına girdiği gözlemlenmiştir. VAR sisteminin kullanılmaya başlandığı dönemde lige yeni katılan takımların, yerini aldıkları takımlara kıyasla daha fazla disiplin cezası aldığı bir başka bulgu olarak öne sürülebilir. Alanyaspor ve Kasımpaşa kulüplerinin dört sezonun tamamında yer alıp, sezon ortalamalarının altında disiplin cezası alan iki takım olarak saptandığını söyleyebiliriz. Gençlerbirliği 2017-18 sezonunda küme düştüğü için ligde yer almadığı 2018-19 sezonu haricinde, ligde yer aldığı dört sezonun üçünde de lig ortalamasının altında disiplin cezası ile almıştır. Kayserispor dört sezon sonunda toplam 100 ceza barajını geçen, ancak ligde şampiyonluk yaşamamış tek takım olarak dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.1 içerisinde, VAR teknolojisinin kullanılıp kullanılmadığı dönemlere dair veriler incelendiğinde, en çok şampiyonluk yaşayan dört kulübün (Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Trabzonspor) en çok disiplin cezasını aldıkları görülmektedir. Bir başka bulgu, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde lige yeni yükselen kulüplerin, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde ligde yer alan ancak küme düşen kulüplere kıyasla çok daha fazla disiplin cezası almasıdır. Bu durumu en iyi açıklayan örnek, Ankara'nın iki kulübü olan Ankaragücü ve Osmanlıspor'un aldığı ceza sayıları arasındaki farktır. Osmanlıspor VAR teknolojisinin kullanılmadığı iki sezonda toplam 7 ceza alırken, Ankaragücü VAR teknolojisinin kullanıldığı iki sezonda toplam 74 ceza almıştır. Alanyaspor, Antalyaspor ve Beşiktaş VAR teknolojisine geçilmesi ile VAR teknolojisinin kullanılmadığı iki sezona kıyasla daha az sayıda ceza alan kulüpler olarak saptanmıştır.

Çizelge 4. 2. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre ceza alanlar bazında dağılımı

	Sezon				Toplam		
	16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
Ceza Alan Taraf	VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Antrenör	4	5	11	30	9	41	50
Başkan	5	5	4	24	10	28	38
Doktor	0	2	0	0	2	0	2
İdareci	5	10	10	58	15	68	83
Görevli	4	4	12	24	8	36	44
Kaleci							
Antrenörü	3	1	0	6	4	6	10
Kulüp	154	145	152	191	299	343	642
Kulüp ve Taraftar	65	79	109	49	144	158	302
Malzemeci	0	1	0	5	1	5	6
Sporcu	24	48	43	71	72	114	186
Taraftar	30	36	59	39	66	98	164
Teknik Sorumlu	5	15	9	10	20	19	39
Tercüman	0	1	0	3	1	3	4
Yönetici	1	2	0	0	3	0	3
Masör	0	0	0	2	0	2	2
Toplam	300	354	409	512	654	921	1575

Çizelge 4.2'de'de tezin örneklemini oluşturan dört futbol sezonu (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020) içerisinde alınan disiplin cezalarının sayısı, cezayı alan gerçek veya tüzel kişi bağlamında sezonluk olarak ve VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonların ayırımına yönelik olarak gösterilmiştir.

Sezonluk verilerde kulüplerin bir tüzel kişi olarak en çok disiplin cezası alan taraf olduğu görülmektedir. Sporcuların aldıkları disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde artış gösterdiği tespit edilmiştir. Futbolun aktif paydaşları olarak tanımlanabilecek, antrenör, başkan, idareci, görevli, malzemeci, sporcu, teknik sorumlu gibi gerçek kişilerin 2019-2020 sezonunda aldığı cezalarda, bir önceki sezonlara kıyasla önemli artışlar olduğu görülmüştür. Taraftara yönelik cezalarda aynı dönemde azalma olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4. 3. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Sportmenliğe Aykırı Hareket	Müsabakadan Men	4.350 - 26.000	6	11	4	3	17	7	24
	Soyunma Odası ve Yedek Kulübesine Girişi Yasağı	4.350 - 26.000	10	17	8	17	27	25	52
	Hak Mahrumiyeti	4.350 - 26.000	1	2	4	10	3	14	17
		26.001 - 100.000	0	2	1	3	2	4	6
		Yok	0	2	2	1	2	3	5
		Toplam	1	6	7	14	7	21	28
	Yok	4.350 - 26.000	0	5	4	15	5	19	24
		26.001 - 100.000	1	0	0	0	1	0	1
		Toplam	1	5	4	15	6	19	25
	TDC ve PC		17	32	17	33	49	50	99
Sadece TDC		0	2	2	1	2	3	5	
Sadece PC		1	5	4	15	6	19	25	
Toplam		18	39	23	49	57	72	129	

Çizelge 4.3'te sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

VAR teknolojisine geçilmesi ile sportmenliğe aykırı hareket ihlaline yönelik cezaların artış gösterdiği belirlenmiştir. Sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonrasında verilen 129 disiplin cezasının sadece 5 tanesinde para cezasının bulunmadığı, temel disiplin cezalarının ise 129 cezanın 25'inde yer almadığı saptanmıştır. 99 ihlalde hem temel disiplin cezasının hem de para cezasının yer aldığı söylenebilir.

Çizelge 4. 4. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı açıklamalar ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam			
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu				
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel	
Sportmenliğe Aykırı Açıklamalar	İhtar	Yok	0	4	2	2	4	4	8	
	Soyunma Odası ve Yedek Kulübesine Girişi Yasığı	4.350 - 26.000	1	0	1	1	1	2	3	
	Hak Mahrumiyeti	4.350 - 26.000	0	1	1	4	1	5	6	
		26.001 - 100.000	4	6	4	7	10	11	21	
		100.001 - 350.000	1	0	0	0	1	0	1	
		Yok	0	1	0	0	1	0	1	
		Toplam	5	8	5	11	13	16	29	
	Yok	4.350 - 26.000	0	0	0	3	0	3	3	
		26.001 - 100.000	2	5	2	12	7	14	21	
		100.001 - 350.000	0	0	1	2	0	3	3	
		Toplam	2	5	3	17	7	20	27	
	TDC ve PC			6	7	6	12	13	18	31
	Sadece TDC			0	5	2	2	5	4	9
Sadece PC			2	5	3	17	7	20	27	
Toplam			8	17	11	31	25	42	67	

Çizelge 4.4'te sportmenliğe aykırı açıklama ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanılma durumuna bağlı olarak dönemlik dağılımı gösterilmiştir. Sportmenliğe aykırı açıklamalar ihlali gerekçesi ile verilen disiplin cezaları, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde artış göstermiştir.

Çizelge 4. 5. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakem soyunma odasının ve koridorların güvenliği ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Hakem Soyunma Odasının ve Koridorların Güvenliği	Hak Mahrumiyeti	Yok	0	1	0	0	1	0	1
Sadece TDC			0	1	0	0	1	0	1
Toplam			0	1	0	0	1	0	1

Çizelge 4.5'te hakem soyunma odasının ve koridorların güvenliği ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Söz konusu ihlal, dört senelik dönemde sadece 1 kez meydana gelmiş ve bu durum da sadece hak mahrumiyeti ile cezalandırılmıştır.

Çizelge 4. 6. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde takım halinde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Takım Halinde Sportmenliğe Aykırı Hareket	Yok	4.350 - 26.000	17	14	18	16	31	34	65
Sadece PC			17	14	18	16	31	34	65
Toplam			17	14	18	16	31	34	65

Çizelge 4.6'da takım halinde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Takım halinde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezaları, diğer cezalara göre daha dengeli bir seyre sahiptir. Ancak VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde ufak da olsa bir artış görülmektedir.

Çizelge 4. 7. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde kişilik haklarına saldırı, hakaret, tehdit ve tükürme ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Kişilik Haklarına Saldırı, Hakaret, Tehdit ve Tükürme	Müsabakadan Men	4.350 - 26.000	2	7	2	4	9	6	15
	Soyunma Odası ve Yedek Kulübesine Girişi Yasağı	4.350 - 26.000		3	1	1	3	2	5
	Hak Mahrumiyeti	4.350 - 26.000	1	0	0	0	1	0	1
		26.001 - 100.000	0	0	1	0	0	1	1
		100.001 - 350.000	0	0	1	1	0	2	2
		Yok	0	0	0	1	0	1	1
		Toplam	1	0	2	2	1	4	5
TDC ve PC		3	10	5	6	13	11	24	
Sadece TDC		0	0	0	1	0	1	1	
Toplam		3	10	5	7	13	12	25	

Çizelge 4.7’de kişilik haklarına saldırı, hakaret, tehdit ve tükürme başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Dört farklı ihlale yönelik cezaları kapsayan bu ihlalin, uygulamasında VAR teknolojisinin kullanılmadığı ve kullanıldığı dönemlerin sayılarında sadece bir fark olduğu ve cezaların biri hariç hepsinin hem temel disiplin cezası hem de para cezası ile karara bağlandığı saptanmıştır.

Çizelge 4. 8. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde kural dışı hareketler ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Kural Dışı Hareketler	Müsabakadan Men	4.350 - 26.000	4	9	6	8	13	14	27
		Yok	8	15	20	16	23	36	59
TDC ve PC			4	9	6	8	13	14	27
Sadece TDC			8	15	20	16	23	36	59
Toplam			12	24	26	24	36	50	86

Çizelge 4.8’de kural dışı hareketler başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Kural dışı hareketler, sahada sporcular arasında yaşanan ve genellikle direkt kırmızı kart ile sonuçlanan ihlal durumlarını içermesi ve nedeniyle, VAR teknolojisinin müdahil olduğu olaylardan birini içermektedir. Dolayısıyla bu tez çalışmasının önemli verilerini içermektedir.

Çizelge 4.8’deki veriler incelendiğinde, VAR teknolojisi ile kural dışı hareketlerin daha yüksek sayıda disiplin cezası ile sonuçlandığı belirlenmiştir. Ayrıca bu ihlale yönelik cezalarda, sadece müsabakadan men cezasının verilme sayısının arttığı gözlemlenmektedir.

Çizelge 4. 9. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR’sız		VAR’lı		VAR’sız	VAR’lı	Genel
Saldırı	Müsabakadan Men	4.350 - 26.000	2	1	6	0	3	6	9
	Soyunma Odası ve Yedek Kulübesine Girişi Yasağı	4.350 - 26.000	0	0	2	0	0	2	2
	Hak Mahrumiyeti	Yok	1	0	0	0	1	0	1
TDC ve PC			2	1	8	0	3	8	11
Sadece TDC			1	0	0	0	1	0	1
Toplam			3	1	8	0	4	8	12

Çizelge 4.9’da saldırı başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Ancak çalışmanın örneklemini oluşturan dört sezonun içerisinde 2019-20 sezonunda saldırı ihlali sonucunda ceza verilmemiş olması, VAR teknolojisinin kullanıldığı ilk sezon olan 2018-19 sezonunda ise

dört senelik toplam ceza sayısının %66'sının verildiği gibi ilginç bulgulara da rastlanmıştır.

Çizelge 4. 10. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde talimatlara aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Talimatlara Aykırı Hareket	İhtar	Yok	1	0	11	53	1	64	65
	Hak Mahrumiyeti	4.350 - 26.000	0	0	0	8	0	8	8
		26.001 - 100.000	0	0	0	3	0	3	3
		Yok	3	0	1	0	3	1	4
		Toplam	3	0	1	11	3	12	15
	Yok	4.350 - 26.000	30	11	21	120	41	141	182
		26.001 - 100.000	1	0	7	4	1	11	12
		100.001 - 350.000	0	0	0	4	0	4	4
		Yok	1	0	1	0	1	1	2
		Toplam	32	11	29	128	43	157	200
TDC ve PC			0	0	0	11	0	11	11
Sadece TDC			4	0	12	53	4	65	69
Sadece PC			32	11	29	128	43	157	200
Toplam			36	11	41	192	47	233	280

Çizelge 4.10'da talimatlara aykırı hareket başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Talimatlara aykırı hareket ihlaline dair veriler, tezin konusu dışında ilginç bulgular sunmaktadır. Bunlardan en çarpıcı olanı, Covid-19 pandemisi ile yayımlanan talimatlar sonucunda verilen cezaların da etkisiyle, 2019-20 sezonunda (192) diğer üç sezonun toplamından (88) daha çok disiplin cezası verilmiş olmasıdır.

Çizelge 4. 11. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde usulsüz seyirci alma ve merdiven boşluklarının boş bırakılmaması ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Usulsüz Seyirci Alma ve Merdiven Boşluklarının Boş Bırakılmaması	Müsabakaya Girişin Engellenmesi	Yok	0	0	0	1	0	1	1
	Yok	4.350 - 26.000	7	13	16	10	20	26	46
		26.001 - 100.000	10	9	10	10	19	20	39
		100.001 - 350.000	0	0	0	2	0	2	2
		Toplam	17	22	26	22	39	48	87
Sadece TDC			0	0	0	1	0	1	1
Sadece PC			17	22	26	22	39	48	87
Toplam			17	22	26	23	39	49	88

Çizelge 4.11’de usulsüz seyirci alma ve merdiven boşluklarının boş bırakılmaması başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Bu ihlale yönelik cezalarda bir istisna dışında, para cezasının verildiği gözlemlenmiştir. Bu istisnanın da 2019-20 senesinde görüldüğü bulunmuştur.

Çizelge 4. 12. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde cezaya ve tedbire uyulmaması ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Cezaya ve Tedbire Uyulmaması	Hak Mahrumiyeti	26.001 - 100.000	0	0	0	1	0	1	1
	Yok	4.350 - 26.000	1	0	2	1	1	3	4
TDC ve PC			0	0	0	1	0	1	1
Sadece PC			1	0	2	1	1	3	4
Toplam			1	0	2	2	1	4	5

Çizelge 4.12’de cezaya ve tedbire uyulmaması başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin

kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Nadir görülen ihlallerden biri olan cezaya ve tedbire uyulmaması ihlali, son iki yılda ikişer kez ihlal edilmiştir ve bunların temel disiplin cezası olarak nitelediğimiz cezalardan biri olan hak mahrumiyeti kullanılmıştır.

Çizelge 4. 13. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saha olayları ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Saha Olayları	Müşabakaya Girişin Engellenmesi	4.350 - 26.000	0	2	2	3	2	5	7
		26.001 - 100.000	0	11	9	7	11	16	27
		100.001 - 350.000	0	1	3	0	1	3	4
		Yok	0	0	1	0	0	1	1
		Toplam	0	14	15	10	14	25	39
	Seyircisiz Oynama	26.001 - 100.000	2	0	0	0	2	0	2
		100.001 - 350.000	1	0	0	0	1	0	1
		Yok	2	0	0	0	2	0	2
		Toplam	5	0	0	0	5	0	5
	Yok	4.350 - 26.000	53	66	58	57	119	115	234
		26.001 - 100.000	19	20	14	7	39	21	60
		100.001 - 350.000	1	0	0	0	1	0	1
		Toplam	73	86	72	64	159	136	295
TDC ve PC			3	14	14	10	17	24	41
Sadece TDC			2	0	1	0	2	1	3
Sadece PC			73	86	72	64	159	136	295
Toplam			78	100	87	74	178	161	339

Çizelge 4.13'te saha olayları başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Saha olayları ihlali sonucunda verilen disiplin cezaları incelendiğinde, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde, kullanılmadığı döneme kıyasla bir azalma görülmüştür.

Çizelge 4. 14. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde çirkin ve kötü tezahürat ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam			
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu				
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel	
Çirkin ve Kötü Tezahürat	İhtar	Yok	1	1	1	3	2	4	6	
	İhtar ve Müsabakaya Girişin Engellenmesi	Yok	25	0	0	16	25	16	41	
	Müسابakaya Girişin Engellenmesi	4.350 - 26.000	6	7	12	7	13	19	32	
		26.001 - 100.000	17	16	31	11	33	42	75	
		100.001 - 350.000	19	23	23	4	42	27	69	
		Yok	30	50	80	37	80	117	197	
		Toplam	72	96	146	59	168	205	373	
	Yok	4.350 - 26.000	0	2	1	1	2	2	4	
		26.001 - 100.000	2	2	1	1	4	2	6	
		100.001 - 350.000	3	2	2	0	5	2	7	
		Toplam	5	6	4	2	11	6	17	
	TDC ve TDC			25	0	0	16	25	16	41
	TDC ve PC			42	46	66	22	88	88	176
	Sadece TDC			31	51	81	40	82	121	203
Sadece PC			5	6	4	2	11	6	17	
Toplam			103	103	151	80	206	231	437	

Çizelge 4.14'te çirkin ve kötü tezahürat başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Veriler incelendiğinde, 2019-2020 sezonunda önceki yıllara kıyasla bir düşüş olduğu görülmektedir. Toplam 437 disiplin cezasının 414'ünün müsabakaya girişin engellenmesini cezasını içerdiği, dolayısıyla verilen cezaların 23'ünde, çirkin ve kötü tezahürata neden olan taraftarların herhangi bir ceza almadığı, taraftarların yerine kulübün ceza aldığı saptanmıştır.

Çizelge 4. 15. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde yayın ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Yayın	Yok	4.350 - 26.000	0	1	0	0	1	0	1
		100.001 - 350.000	0	0	0	5	0	5	5
Sadece PC			0	1	0	5	1	5	6
Toplam			0	1	0	5	1	5	6

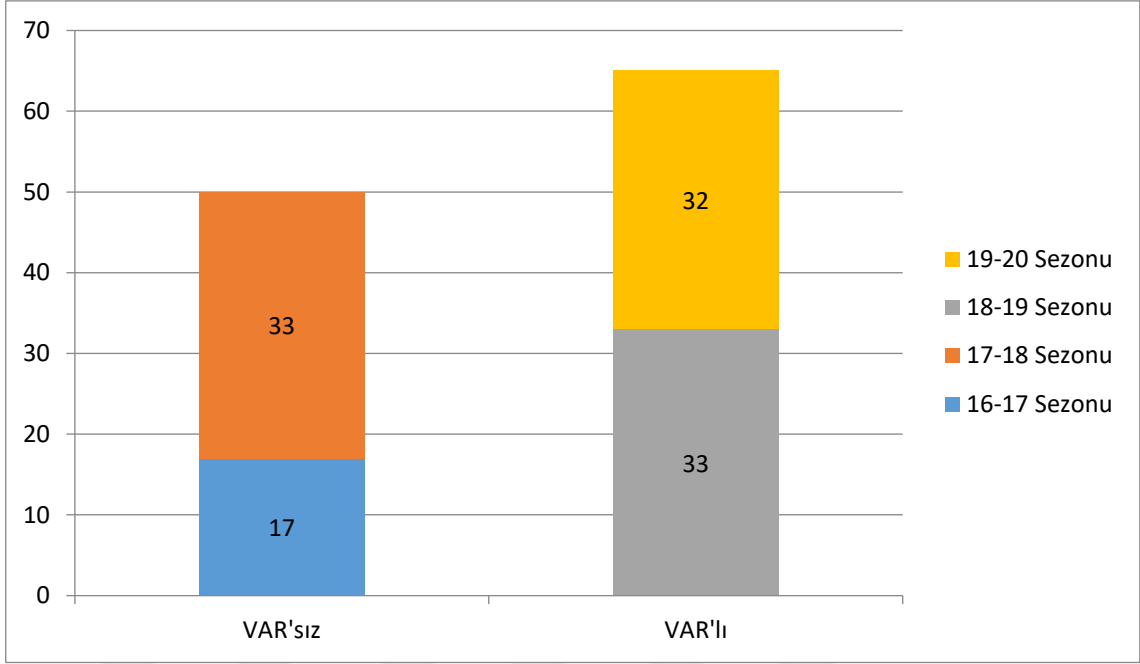
Çizelge 4.15'te yayın başlıklı disiplin ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir. Yayıncı kuruluşa dair yapılan talimatların ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının, 2019-20 sezonunda diğer sezonlara kıyasla daha fazla sayıda olduğu görülmüştür.

Çizelge 4. 16. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde cezaların birleştirilmesi özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlal	Temel Disiplin Cezaları	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Ceza Birleştirme	Müsabakadan Men	4.350 - 26.000	0	2	1	3	2	4	6
		26.001 - 100.000	0	2	0	0	2	0	2
		Toplam	0	4	1	3	4	4	8
	Soyunma Odası ve Yedek Kulübesine Girişi Yasağı	4.350 - 26.000	0	0	1	2	0	3	3
		26.001 - 100.000	1	1	2	1	2	3	5
		Toplam	1	1	3	3	2	6	8
	Hak Mahrumiyeti	26.001 - 100.000	0	1	0	0	1	0	1
		100.001 - 350.000	3	0	0	0	3	0	3
		Toplam	3	1	0	0	4	0	4
	Müsabakaya Girişin Engellenmesi	Yok	0	5	7	2	5	9	14
	Yok	4.350 - 26.000	0	0	0	1	0	1	1
TDC ve PC			4	6	4	6	10	10	20
Sadece TDC			0	5	7	2	5	9	14
Sadece PC			0	0	0	1	0	1	1
Toplam			4	11	11	9	15	20	35

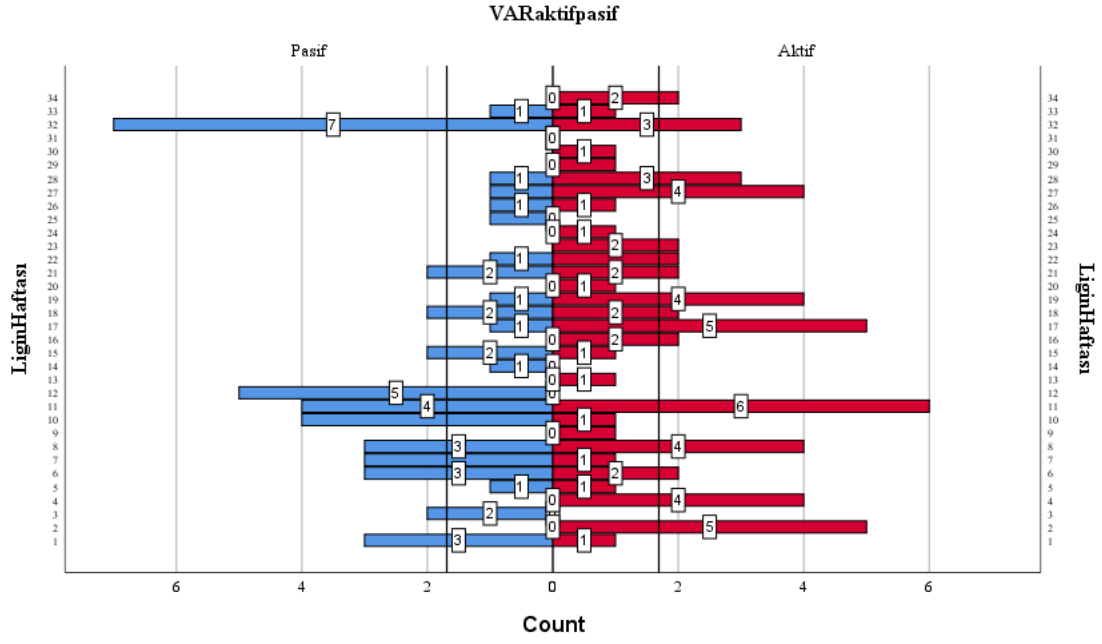
Çizelge 4.16’da ceza birleştirme olarak özetlenebilecek, verilen iki farklı disiplin cezasının tek bir hüküm altında birleştirilmesi ile verilmiş temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Bulgular bölümünün bu noktasından itibaren “VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların sıklığı nedir, cezaların sıklığı açısından bir değişim yaşanmış mıdır?” olarak belirlenmiş araştırma sorusu etrafında elde edilen bulgular sunulmuştur.

Şekil 4. 3. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda verilen disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

Şekil 4.3'te, 2016-17, 2017-18, 2018-19 ve 2019-20 futbol sezonlarına ait direkt kırmızı kart kararlarının PFDK tarafından disiplin cezası ile karara bağlanmış olayların, VAR teknolojisinin kullanılıp kullanılmaması çerçevesindeki dağılımı gösterilmiştir. VAR teknolojisinin kullanılmadığı sezonlarda sırasıyla 17 ve 33 toplamda 50 adet disiplin cezası, VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonlarda 33 ve 32 toplamda 65 adet disiplin cezası direkt kırmızı kart bağlantısı ile disiplin yaptırımına bağlanmıştır.

Şekil 4. 4. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre haftalık bazda dağılımı

Şekil 4.4'te sunulan veriler, haftalık bazda direkt kırmızı kart sonucu alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının, VAR teknolojisinin kullanılmadığı iki sezon (2016-17 ve 2017-18 sezonları) ve kullanıldığı iki sezon (2018-19 ve 2019-20 sezonları) olmak üzere toplam dört sezonluk dönemi içermektedir.

Haftalık veriler iki senelik olarak ele alındığı için, haftalık ortalama da iki sene üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle haftalık ortalama ceza sayısı 1,69 bulunmuştur. Şekil 4.4'teki veriler bu bağlamda değerlendirildiğinde, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde haftalık ceza ortalaması 12 haftada geçilirken, VAR teknolojisi kullanılırken ise 16 haftada ortalamanın üzerinde değerler elde edilmiştir.

VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde, ligin ilk yarısında görülen ceza yoğunluğu, VAR teknolojisinin aktif olarak kullanılması ile ligin geneline yayılmıştır.

Çizelge 4. 17. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre kulüp bazında dağılımı

Kulüp	Sezon				Total		
	16-17	17-18	18-19	19-20	VAR'sız	VAR'lı	Genel
	VAR'sız	VAR'sız	VAR'lı	VAR'lı			
Adanaspor	2	-	-	-	2	-	2
Akhisarspor	0	3	2	-	3	2	5
Alanyaspor	1	2	2	1	3	3	6
Antalyaspor	1	2	2	0	3	2	5
Beşiktaş	0	1	1	1	1	2	3
Bursaspor	1	3	1	-	4	1	5
Ç. Rizespor	3	-	5	0	3	5	8
Fenerbahçe	1	2	4	5	3	9	12
Galatasaray	0	2	3	2	2	5	7
Gaziantepspor	1	-	-	-	1	-	1
Gençlerbirliği	1	2	-	4	3	4	7
Başakşehir FK	2	3	0	0	5	0	5
K. Karabükspor	1	1	-	-	2	-	2
Kasımpaşa	0	1	1	1	1	2	3
Kayserispor	3	0	3	3	3	6	9
Konyaspor	0	1	2	1	1	3	4
Osmanlıspor	0	2	-	-	2	-	2
Trabzonspor	0	3	0	3	3	3	6
Sivasspor	-	2	0	1	2	1	3
Y. Malatyaspor	-	1	3	2	1	5	6
Göztepe	-	2	2	2	2	4	6
B.B. Erzurumspor	-	-	0	-	-	0	0
Ankaragücü	-	-	2	1	-	3	3
Denizlispor	-	-	-	2	-	2	2
Gaziantep FK	-	-	-	3	-	3	3
Toplam	17	33	33	32	50	65	115

Çizelge 4.17’de tezin örneklemini oluşturan dört futbol sezonu (2016-2017, 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020) içerisinde, ligde yer alan futbol kulüplerinin direkt kırmızı kart sonucunda aldıkları disiplin cezalarının sayısı, sezonluk olarak ve VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonların ayırımına yönelik olarak gösterilmiştir.

Sezonluk verilere göre, 2016-17 sezonunda kulüplerden ikisi üçer kez disiplin cezası alırken, yedi tanesi hiç direkt kırmızı kart sonucu disiplin cezası almamıştır. 2017-18 sezonunda dört kulüp üçer kez direkt kırmızı kart sonucu disiplin cezası almış, sadece bir kulüp hiç direkt kırmızı kart nedeniyle disiplin cezası almamıştır. VAR teknolojisinin ilk kez kullanıldığı 2018-19 sezonunda, bir kulüp beş, bir kulüp dört, üç kulüp ise üçer kez direkt kırmızı kart sonucunda disiplin cezası alırken, dört kulüp ise hiç direkt kırmızı kart sonucu disiplin cezası almamıştır. 2019-20 sezonunda ise bir kulüp beş, bir kulüp dört, üç kulüp ise üçer kez direkt kırmızı kart sonrası disiplin cezası cezalandırılırken, üç

kulübün hiç direkt kırmızı kart sonucu disiplin cezası almadığı görülmüştür. Dört sezonluk süreçte en çok ceza alan ilk üç kulübün sırasıyla Fenerbahçe, Kayserispor ve Çaykur Rizespor olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4. 18. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde doğrudan ihraç sonucunda disiplin cezalarının VAR teknolojisinin kullanımına göre ihlalin kime yönelik işlendiğine dair dağılımı

İhlalin Gerekçesi	İhlale Maruz Kalan Taraf	Sezon				Toplam		
		16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
		VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Ciddi Faul	Rakip Takım Sporcusu	8	14	19	17	22	36	58
Şiddetli Hareket	Rakip Takım Sporcusu	4	10	7	7	14	14	28
Sportmenliğe Aykırı Hareket	Rakip Takım Sporcusu	1	-	-	2	1	2	3
	Müsabaka Hakemi	4	4	1	2	8	3	11
	Rakip Takım Mensubu	-	-	-	1	0	1	1
	Toplam	5	4	1	5	9	6	15
Hakaret	Müsabaka Hakemi	-	2	1	3	2	4	6
Fiili Müdahale İçeren Sportmenliğe Aykırı Hareket	Müsabaka Hakemi	-	1	1	-	1	1	2
Saldırı	Rakip Takım Sporcusu	-	-	3	-	0	3	3
	Müsabaka Hakemi	-	1	-	-	1	0	1
	Toplam	-	1	3	-	1	3	4
Tehdit	Müsabaka Hakemi	-	1	-	-	1	0	1
Tükürme	Rakip Takım Sporcusu	-	-	1	-	0	1	1
Toplam	Rakip Takım Sporcusu	13	24	30	26	37	56	93
	Müsabaka Hakemi	4	9	3	5	13	8	21
	Rakip Takım Mensubu	-	-	-	1	0	1	1
	Toplam	17	33	33	32	50	65	115

Çizelge 4.18’de tezin örneklemini oluşturan sezonlar dahilinde, sporcuların hangi ihlali kime karşı işlediklerini gösteren veriler, sezonluk olarak ve VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonların ayırımına yönelik olarak sunulmuştur.

İhlallere genel olarak baktığımızda, 95 ihlal ile en çok rakip takım sporcusuna yönelik, daha sonra 21 ihlal ile müsabaka hakemine yönelik, bir defalığına da rakip takım

mensubuna yönelik olarak işlendiği saptanmıştır. VAR teknolojisi ile müsabaka hakemine yönelik ihlallerde azalma, rakip takım sporcusuna yönelik ihlallerde ise artış saptanmıştır.

VAR teknolojinin kullanıldığı sezonlarda, kullanılmadığı sezonlara kıyasla rakip takım sporcusuna yönelik ciddi faul ihlallerinin sonucunda verilen disiplin ihlallerinin arttığı görülmektedir. Şiddetli hareket ihlali ise verilerde bir değişim olmadığı görülmektedir. Müsabaka hakemine yönelik sportmenliğe aykırı hareketler ihlallerinde ise VAR teknolojinin kullanılmadığı dönemin sayılarının, VAR teknolojinin kullanılmasıyla azaldığı görülmüştür.

Çizelge 4. 19. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde ciddi faul ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	Men Cezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Ciddi Faul	1 Resmi Müsabakadan Men	İlave Para Cezası Yok	0	1	0	0	1	0	1
	2 Resmi Müsabakadan Men	13.000	0	0	0	1	0	1	1
		İlave Para Cezası Yok	8	13	18	14	21	32	53
		Toplam	8	13	18	15	21	33	54
	3 Resmi Müsabakadan Men	İlave Para Cezası Yok	0	0	1	2	0	3	3
TDC ve PC			0	0	0	1	0	1	1
Sadece TDC			8	14	19	16	22	35	57
Toplam			8	14	19	17	22	36	58

Çizelge 4.19'de ciddi faul ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Ciddi faul ihlali sonrası, en çok verilen ceza 2 resmi müsabakadan men cezası olarak saptanmıştır. Ciddi faul ihlalinin FDT (82) içerisindeki ceza aralığının 2 ile 4 müsabaka arasında olduğu göz önüne alınırsa, verilen 58 cezanın 54'ünün alt sınırdan verildiği söylenebilir. Bununla birlikte, bir olayda da ceza alt sınırının da altında bir ceza verildiği görülmektedir. Verilen cezalardan biri dışındaki bütün cezaların ilave para

cezası olmadan verildiği görülmektedir. Ayrıca VAR teknolojisinin kullanılması ile ciddi faul ihlallerine dair verilen disiplin cezalarının arttığı görülmüştür.

Çizelge 4. 20. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	Men Cezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Şiddetli Hareket	1 Resmi Müsabakadan Men	4.350	0	2	1	0	2	1	3
		4.500	0	0	0	1	0	1	1
	Toplam		0	2	1	1	2	2	4
	2 Resmi Müsabakadan Men	8.500	0	0	3	3	0	6	6
		İlave Para Cezası Yok	0	1	0	0	1	0	1
	Toplam		0	1	3	3	1	6	7
	3 Resmi Müsabakadan Men	13.000	4	7	3	3	11	6	17
TDC ve PC			4	9	7	7	13	14	27
Sadece TDC			0	1	0	0	1	0	1
Toplam			4	10	7	7	14	14	28

Çizelge 4.20'de şiddetli hareket ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

FDT (82) içinde şiddetli hareket ihlali sonucunda verilecek ceza aralığı, 3 ile 6 resmi müsabakadan men cezası olarak belirlenmiştir. Uygulamada verilen cezalar incelendiğinde, 28 cezanın 17'sinin ceza alt sınırı olan 3 resmi müsabakadan men cezası olduğu belirlenmiş, diğer 11 cezanın ise ceza alt sınırının da altında kalacak şekilde karara bağlandığı saptanmıştır. 28 cezanın 27'sinde ise ilave para cezasının bulunduğu görülmüştür.

Çizelge 4. 21. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	MenCezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Sportmenliğe Aykırı Hareket	1 Resmi Müsabakadan Men	13.000	4	3	1	2	7	3	10
		İlave Para Cezası Yok	1	0	0	0	1	0	1
		Toplam	5	3	1	2	8	3	11
	2 Resmi Müsabakadan Men	26.000	0	1	0	1	1	1	2
	Men Cezası Yok	13.000	0	0	0	2	0	2	2
TDC ve PC			4	4	1	3	8	4	12
Sadece TDC			1	0	0	0	1	0	1
Sadece PC			0	0	0	2	0	2	2
Toplam			5	4	1	5	9	6	15

Çizelge 4.21’de sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Sportmenliğe aykırı hareket ihlalinin FDT (82) içerisindeki ceza aralığı 1 ile 3 resmi müsabakadan men cezası olarak belirlenmiştir. Verilen cezalar bu kapsamda incelendiğinde, 2 cezanın men cezası olmadan sadece para cezası ile karara bağlandığı; verilen diğer 13 cezanın ise ihlale dair ceza aralığı içerisinde hükme bağlandığı tespit edilmiştir. Sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucu verilen cezaların VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde, VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme kıyasla daha fazla cezalandırıldığı görülmüştür.

Çizelge 4. 22. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	MenCezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Hakaret	2 Resmi Müsabakadan Men	13.000	0	0	0	1	0	1	1
	3 Resmi Müsabakadan Men	13.000	0	1	1	2	1	3	4
	4 Resmi Müsabakadan Men	17.300	0	1	0	0	1	0	1
TDC ve PC			0	2	1	3	2	4	6
Toplam			0	2	1	3	2	4	6

Çizelge 4.22’de hakaret ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezaları, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde artış göstermiştir. Verilen disiplin cezalarının içeriğine bakıldığında, müsabakadan men cezası ile para cezasının birlikte hükme bağlandığı görülmektedir. Hakaret ihlalinin FDT (82) içerisindeki ceza aralığına (2-7 resmi müsabakadan men cezası) dair bir inceleme yapıldığında ise, cezaların alt sınıra yakın verildiği görülmektedir.

Çizelge 4. 23. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	Men Cezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Fiili Müdahale İçeren Sportmenliğe Aykırı Hareket	3 Resmi Müsabkadan Men	13.000	0	1	1	0	1	1	2
TDC ve PC			0	1	1	0	1	1	2
Toplam			0	1	1	0	1	1	2

Çizelge 4.23'te fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

VAR teknolojisinin kullanılmadığı ve kullanıldığı dönemlerde birer kez görülen fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlaline, aynı cezanın verilmiş olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, cezaların FDT kapsamındaki en alt sınırdan verildiği belirlenmiştir.

Çizelge 4. 24. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	MenCezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Saldırı	5 Resmi Müsabakadan Men Cezası	13.000	0	0	1	0	0	1	1
	6 Resmi Müsabakadan Men	15.600	0	0	1	0	0	1	1
	8 Resmi Müsabakadan Men Cezası	20.800	0	0	1	0	0	1	1
	10 Resmi Müsabakadan Men	13.000	0	1	0	0	1	0	1
TDC ve PC			0	1	3	0	1	3	4
Toplam			0	1	3	0	1	3	4

Çizelge 4.24'te saldırı ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Çizelge 4.24'te de görülebileceği gibi 4 defa işlenen saldırı ihlalinin en düşük cezası 5 müsabakadan men cezası, en yükseği ise 10 müsabakadan men cezası olarak bulunmuştur. Müsabakadan men cezalarına ilave para cezasının da eşlik ettiği görülmektedir. Saldırı ihlali 2017-18 ve 2018-19 sezonlarında görülmüş ve 2018-2019 sezonundaki 3 ihlal aynı müsabakada gerçekleşmiştir.

Çizelge 4. 25. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	MenCezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Tehdit	3 Resmi Müsabakadan Men	8.500	0	1	0	0	1	0	1
TDC ve PC			0	1	0	0	1	0	1
Toplam			0	1	0	0	1	0	1

Çizelge 4.25'te tehdit ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Tehdit ihlali 4 sezon boyunca sadece bir defa karşılaşılan bir ihlaldir. Bu olayda 2017-18 sezonunda VAR teknolojisinin olmadığı dönemde meydana gelmiştir. Tehdit ihlalinin ceza aralığı 2 ile 7 müsabaka arasındadır. Verilen cezada alt sınıra yakın olarak verilmiştir.

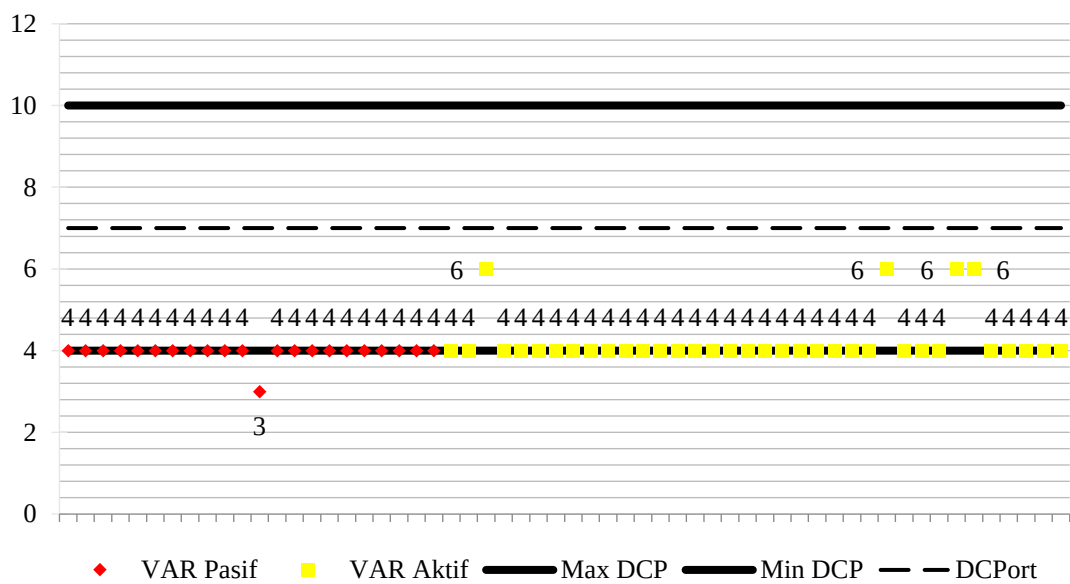
Çizelge 4. 26. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali özelinde disiplin cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanımına göre dağılımı

İhlalin Gerekçesi	MenCezası	Para Cezası	Sezon				Toplam		
			16-17 Sezonu	17-18 Sezonu	18-19 Sezonu	19-20 Sezonu			
			VAR'sız		VAR'lı		VAR'sız	VAR'lı	Genel
Tükürme	4 Resmi Müsabakadan Men	13.000	0	0	1	0	0	1	1
TDC ve PC			0	0	1	0	0	1	1
Toplam			0	0	1	0	0	1	1

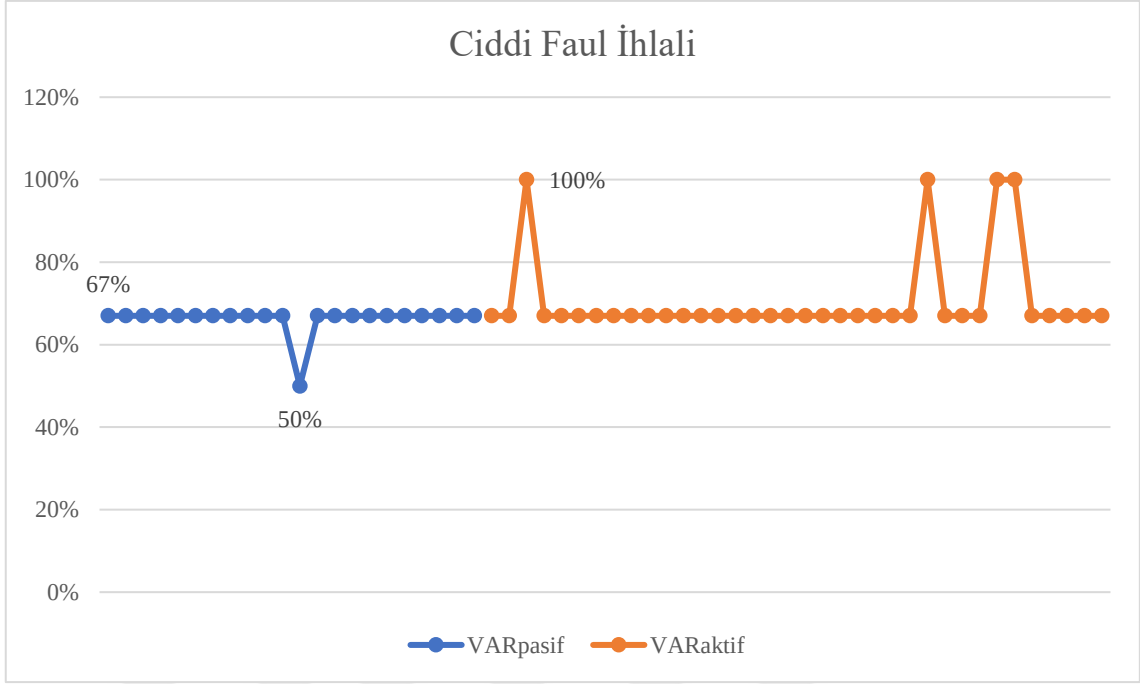
Çizelge 4.26'da tükürme ihlali sonucunda alınan temel disiplin cezaları ve para cezalarının sezonluk ve VAR teknolojisinin kullanıldığı döneme göre dağılımı gösterilmiştir.

Analiz edilen veriler içerisinde disiplin cezası verilen tek bir tükürme ihlali mevcuttur. Söz konusu olay, 2018-19 yılında meydana gelmiş ve ceza aralığının alt sınırından ceza verilmiştir.

Bulgular bölümünün bundan sonraki kısmında “VAR teknolojisinin kullanılması ile müsabaka esnasında verilen doğrudan ihraç kararları sonucunda, PFDK tarafından verilen ihraç gerekçeli disiplin cezaları, cezaların şiddeti ve caydırıcılığı bakımından nasıldır, VAR VAR teknolojisi caydırıcılık bakımından bir değişim oluşturmuş mudur?” olarak belirlenmiş araştırma sorusu etrafında elde edilen bulgular sunulmuştur. Bu kısımda sunulan bulgular, Gereç ve Yöntem bölümü içinde Veri Toplama ve Veri İşleme Süreci başlığı altında açıklanan denklemler yardımı ile hazırlanmıştır.

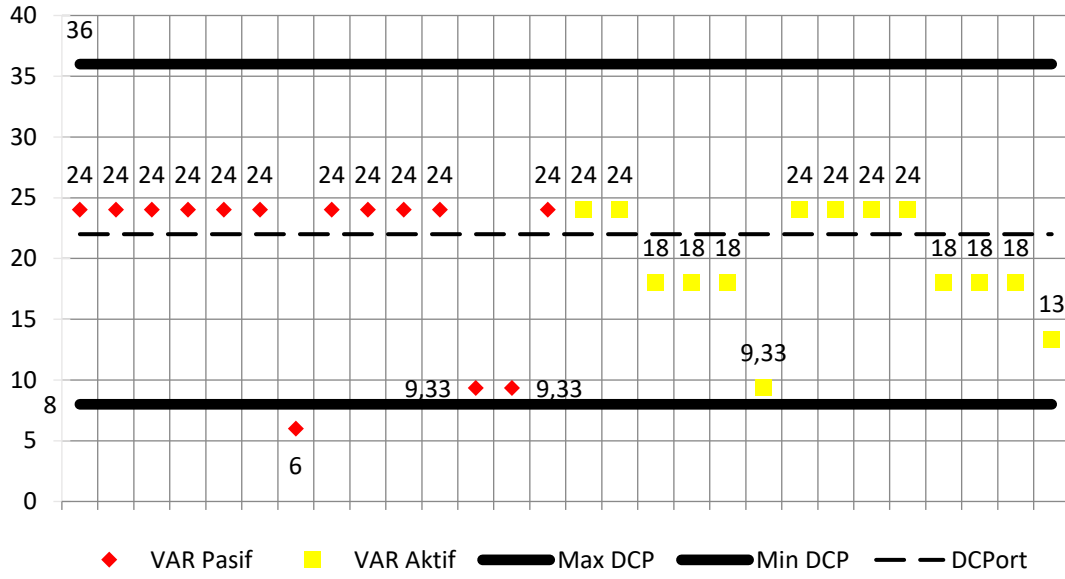
Şekil 4.5'te ciddi faul ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki değerleri sunulmuştur.

Şekil 4. 6. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde ciddi faul ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.6’da ciddi faul ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

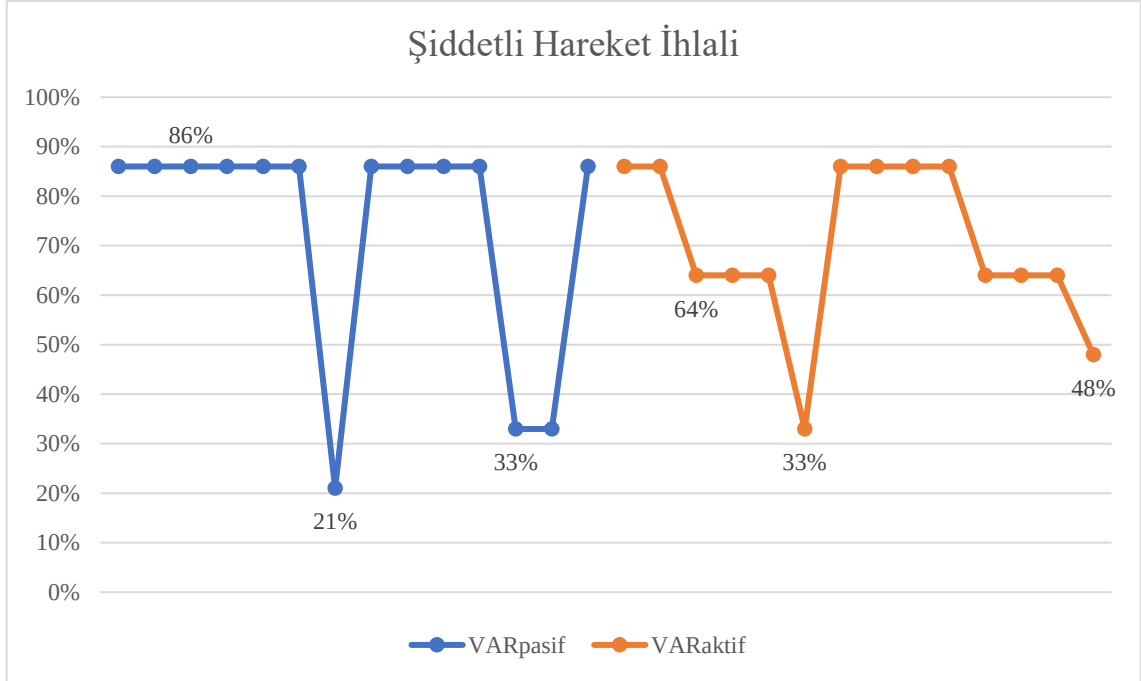
58 ciddi faul ihlalinin 5 tanesinde caydırıcılık oranının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu beş olayın bir tanesinde caydırıcılık oranı %50’ye düşerken, diğer dört olayda %100’lük bir değere çıktığı görülmüştür. Değerlerdeki değişimlere bakıldığında ciddi faul ihlalinde standart bir cezanın olduğunu söyleyebiliriz. Çizelge 4.19’da gösterildiği üzere, VAR teknolojisi ile ciddi faul ihlali sonucunda verilen doğrudan ihraç kararlarının ve buna bağlı olarak verilen disiplin cezalarının artmakta olmasının yanı sıra Şekil 4.6’daki bulgular göstermektedir ki, VAR teknolojisi ile ciddi faul ihlalinde daha caydırıcı cezaların verilmektedir.

Şekil 4. 7. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.7'de şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

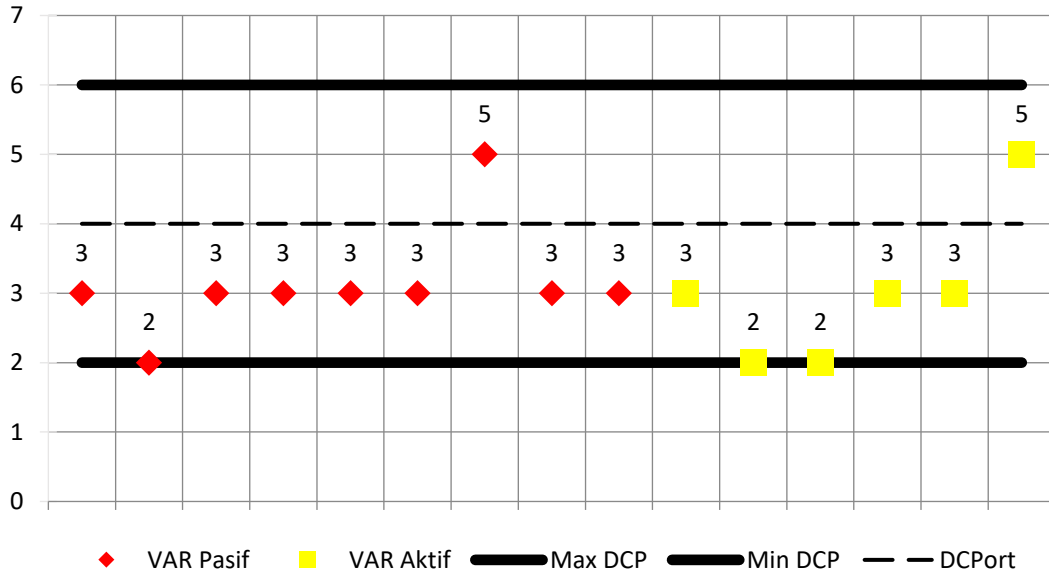
Şiddetli hareket ihlaline karşılık verilen cezaların puan dağılımı incelendiğinde, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde, üç olay dışında diğer cezalara dair DCP'larının benzeştiği saptanmıştır. Benzeşen cezaların DCP ortalamasının üstünde olduğu, benzeşmeyen cezaların ise alt sınıra yakın verildiği, hatta bir olayda da ceza alt sınırının da altında ceza verildiği görülmüştür. VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanması ile cezaların belirlenmiş sınırlar içinde verildiği, sadece bir olayda alt sınıra yakın bir ceza verildiği görülmüştür.

Şekil 4. 8. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.8’de şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

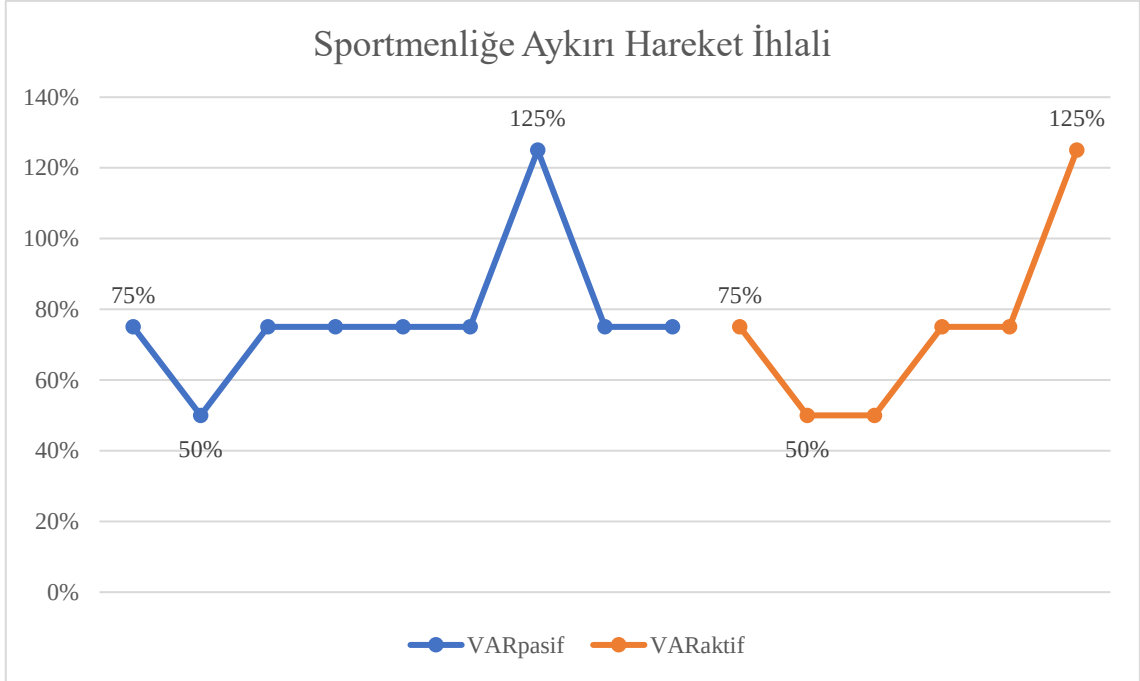
Şekil 4.8’de de görüldüğü üzere, şiddetli hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının oldukça değişken caydırıcılık oranlarına sahip olduğu görülmektedir. %86 ile %21 arasında değişen oranlar cezalarda belli bir standardın olmadığı ve cezaların olaya göre değişkenlik gösterdiği yani cezaların şahsileştirildiği şeklinde ifade edilebilir. Özellikle VAR teknolojisi sonrası cezaların çok daha farklı oranlarda olması, VAR teknolojisinin disiplin kurullarının verdiği kararları her bir durumu farklı değerlendirmesi için teşvik ettiğini göstermektedir.

Şekil 4. 9. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.9'da sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

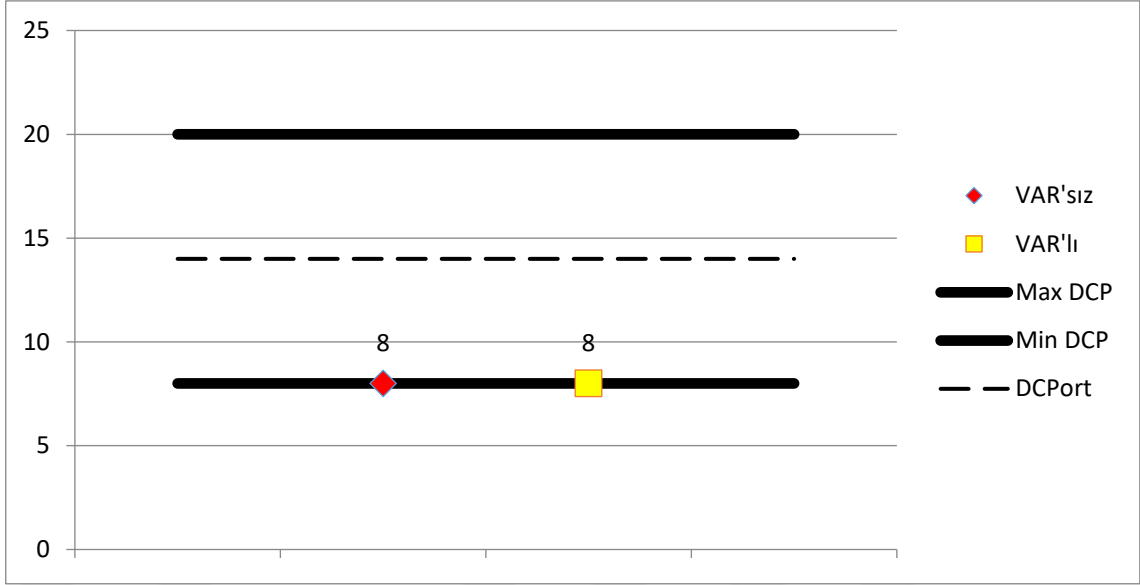
Hem VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde hem de VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde verilen cezalara dair hesaplanan DCP'larının belirlenmiş sınırlar içinde verildiği, her iki dönemde birer olayda cezaların ceza ortalamasının üstünde olduğu, diğerlerinde ise ceza ortalamasının altında cezaların verildiği görülmüştür.

Şekil 4. 10. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değeri

Şekil 4.10'da sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değeri her bir olay özelinde sunulmuştur.

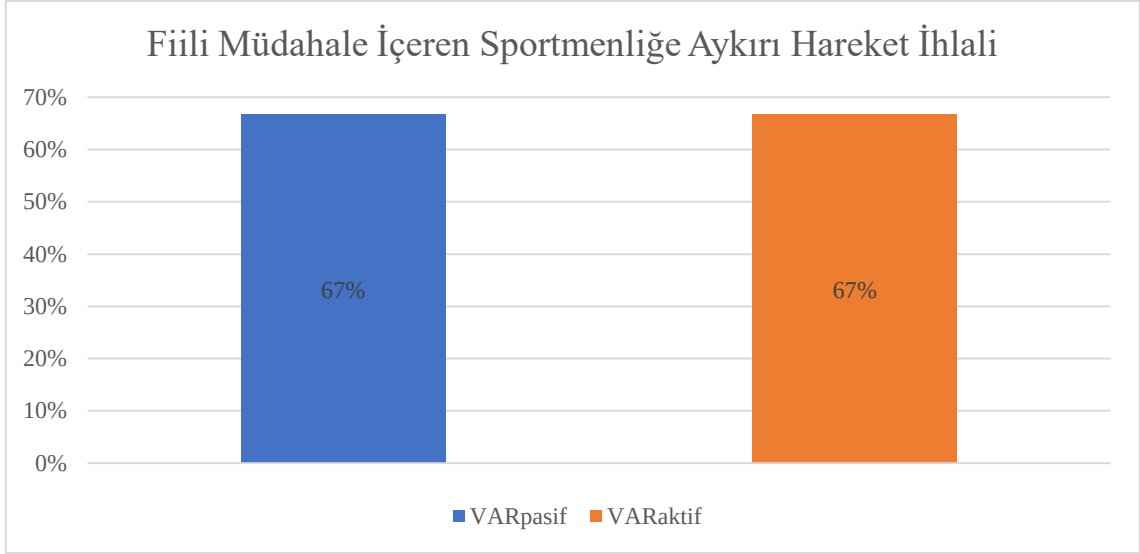
Sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılık oranlarının değışken olduğu bulunmuştur. Caydırıcılık oranlarının %50 ile %125 arasında değıştiği bulunmuştur. Ayrıca araştırmamıza konu olan durumlar içinde %100'ün üzerinde değere ulaşan durumların sadece sportmenliğe aykırı hareket ihlaliinde görölmesi de söz konusu durumları farklı kılmaktadır. VAR teknolojisi ile verilen cezaların caydırıcılığına dair oranlarda, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemlere kıyasla benzerlik göstermesi, sportmenliğe aykırı hareket ihlali özelinde cezaların aslında standart şekilde verildiğini göstermektedir. Cezalar kendi aralarında değışim gösterse de VAR teknolojisinin kullanılması standardize olmuş cezaların aynı kalıplar içinde verildiğinin kanıtıdır.

Şekil 4. 11. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'lerin her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.11'de fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

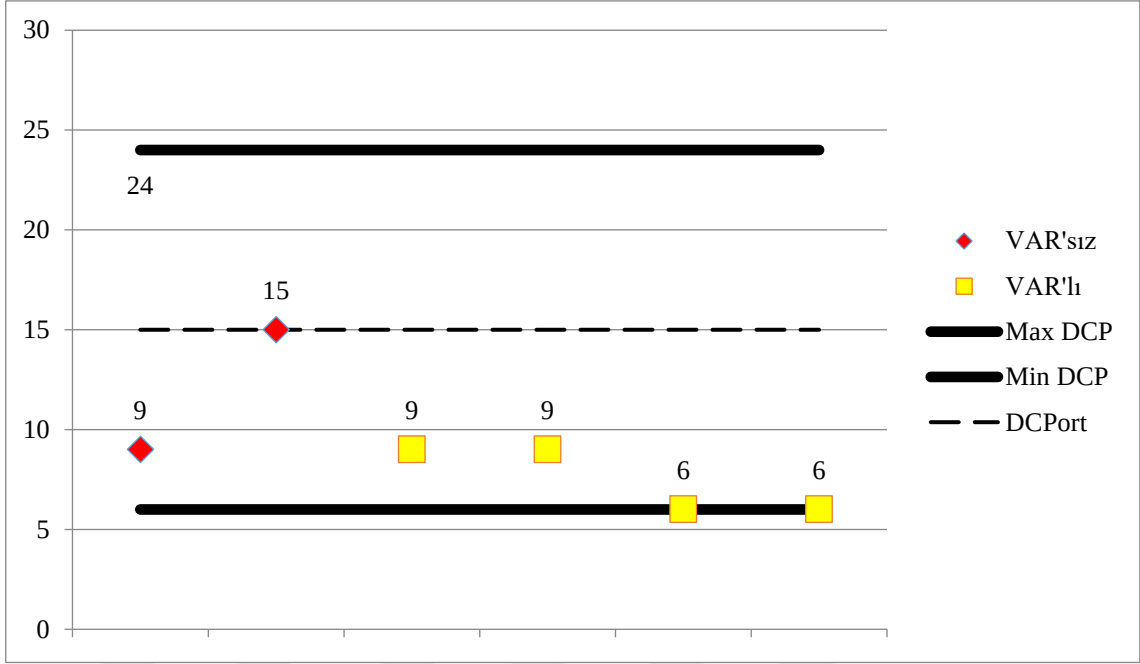
VAR teknolojisinin kullanılmadığı ve kullanıldığı dönemlerde verilen iki fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlaline yönelik cezanın da aynı DCP'ye sahip olduğu ve ceza aralığının en düşük değerine eş geldiği saptanmıştır.

Şekil 4. 12. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.12’de fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

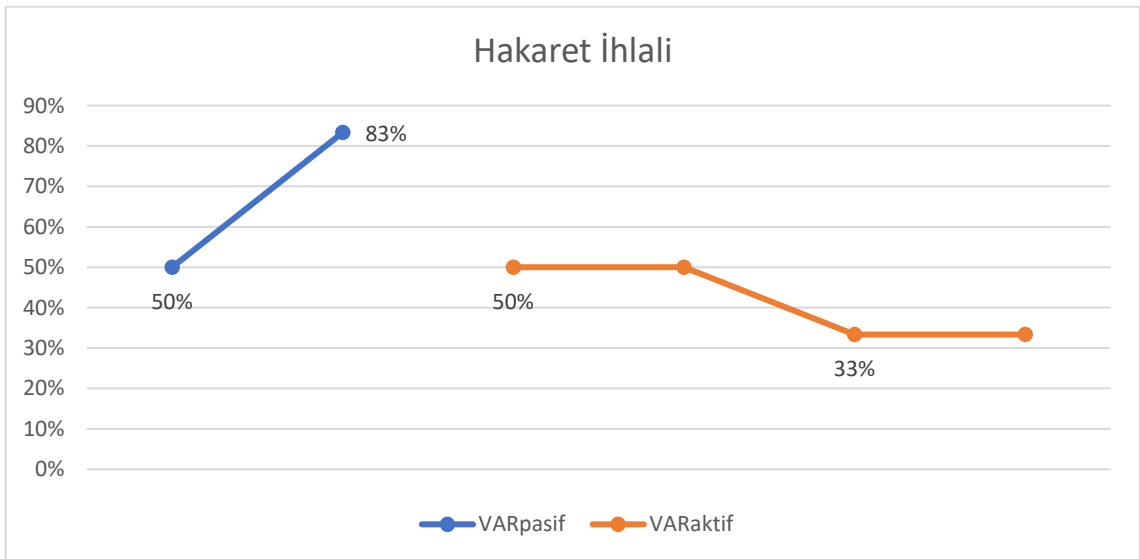
VAR teknolojisinin kullanılmadığı ve kullanıldığı her iki dönemde birer kez rastlanılan fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlalinin caydırıcılık oranlarının aynı olduğu, VAR teknolojisinin söz konusu ihlalde bir değişime neden olmadığı saptanmıştır.

Şekil 4. 13. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.13'te hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

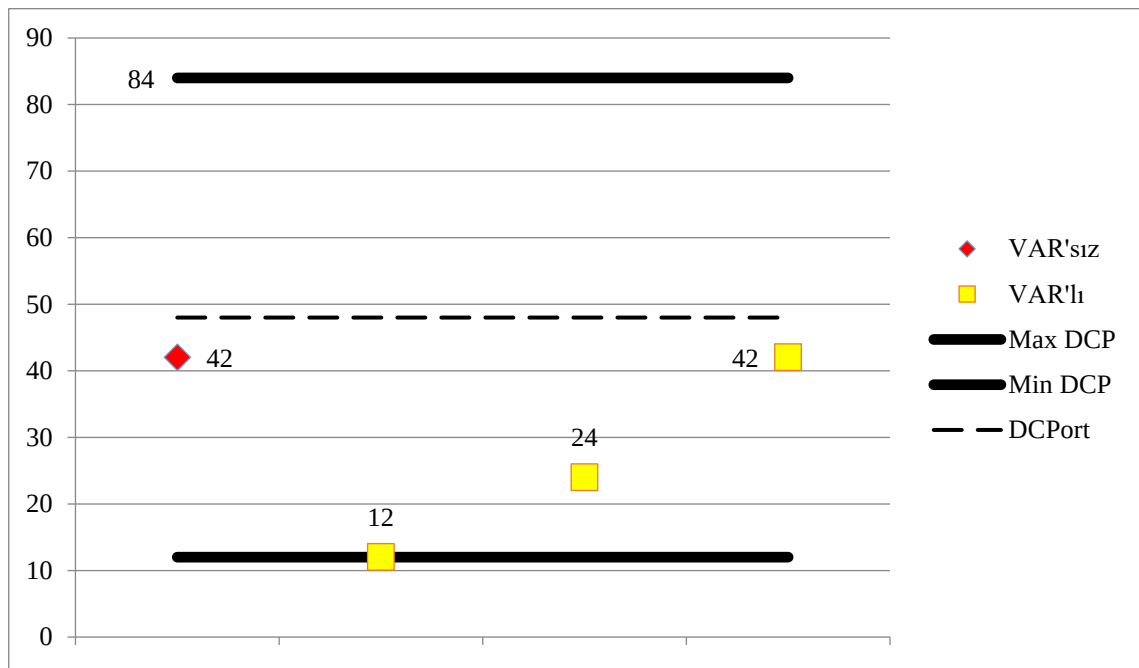
Hakaret ihlali sonucunda verilen cezaların DCP'larının, VAR teknolojisinin kullanımı ile taban ceza sınırına yaklaşmış olduğu saptanmıştır.

Şekil 4. 14. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.14'te hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

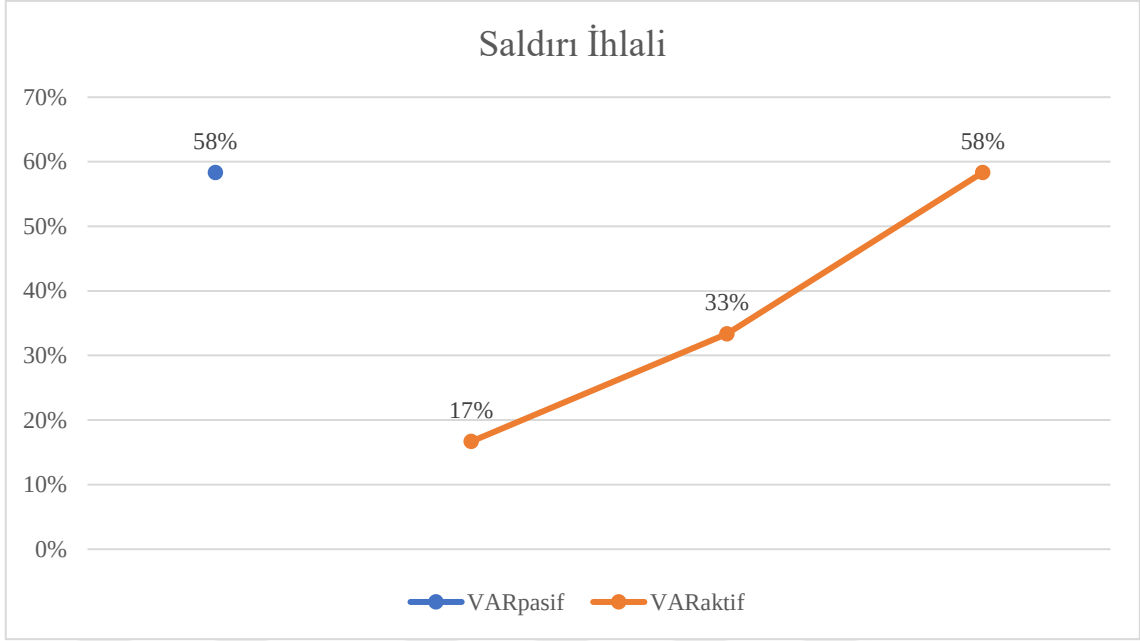
VAR teknolojisinin kullanılmadığı sezonlarda meydana gelen iki durumun sırasıyla %50 ve %83, VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonlarda meydana gelen dört durumun sırasıyla %50, %50, %33 ve %33'lük caydırıcılık oranlarına ulaştığı görülmüştür. VAR teknolojisi ile hakaret ihlallerinin yakalanma ve cezaya bağlanma sıklığı artarken, cezaların caydırıcılık oranlarının düştüğü gözlemlenmiştir.

Şekil 4. 15. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.15.'te saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

Saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına ilişkin yapılan puanlama sonrası, örneklem içinde yer alan disiplin işlemi görmüş dört ihlalinde ceza aralığı içinde yer aldığı görülmektedir.

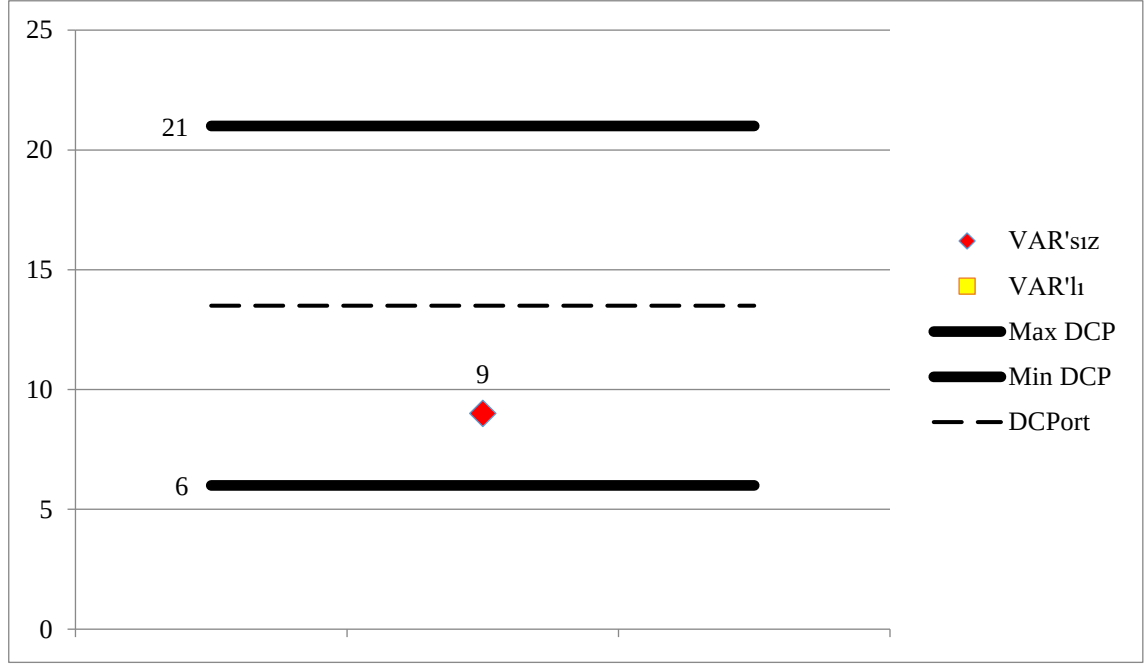

Şekil 4. 16. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.16’da saldırı ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde gerçekleşen tek olayda %58’lik caydırıcılık oranında bir ceza verilmiş iken, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde gerçekleşen üç olayda ise sırasıyla %17, %33 ve %58’lik caydırıcılık oranında cezaların verilmiş olduğu saptanmıştır. Burada söz konusu cezalar ile ilgili daha ayrıntılı inceleme yaptığımızda, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde gerçekleşen olayın 2017-18 sezonunda 4 Mayıs 2018 tarihinde Başakşehir ile Sivasspor kulüpleri arasında oynanan müsabakada gerçekleşen Arda Turan’ın yan hakeme yönelik davranışlarını içeren olay olduğu, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde yer alan üç ceza kararının ise 2018-19 sezonunda 2 Kasım 2018 tarihinde oynanan Galatasaray ile Fenerbahçe müsabakasında gerçekleşen yedek kulübesindeki kişiler de dahil olmak üzere çok sayıda kişinin karıştığı olaya karşılık geldiğinden yola çıkarak saldırı ihlali dört sezonluk süreçte sadece iki olayın yaşandığı söylenebilir. Bu iki olayda verilen cezaların arasında yaklaşık olarak 6 ay olması, ilk olaya verilen cezanın caydırıcılığının aslında görünenden çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Ancak ikinci olayda verilen cezalar daha düşük caydırıcılık oranlarına sahip olsa da VAR teknolojisinin kullanımı ile müsabakanın hakemi Fırat

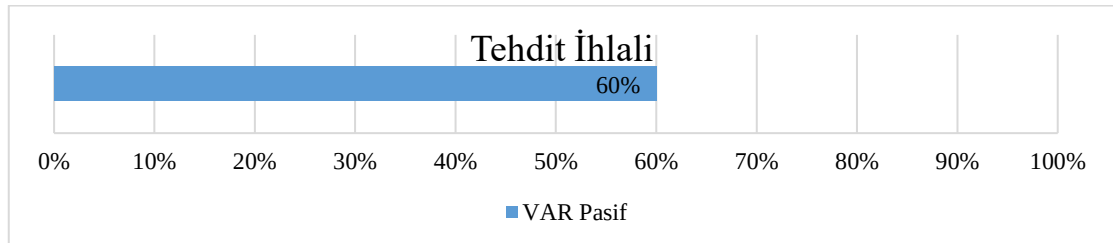
Aydinus'un olaya karışanları izleyip cezalandırması, VAR teknolojisinin sorumlu kişileri bulma gücünü göstermesi ile birleştiğinde görünenden çok daha yüksek düzeyde bir caydırıcılık sağlamıştır ki söz konusu olaydan sonra bir daha saldırı ihlali gerçekleşmemiştir.

Şekil 4.17. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'ların her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.17'de tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

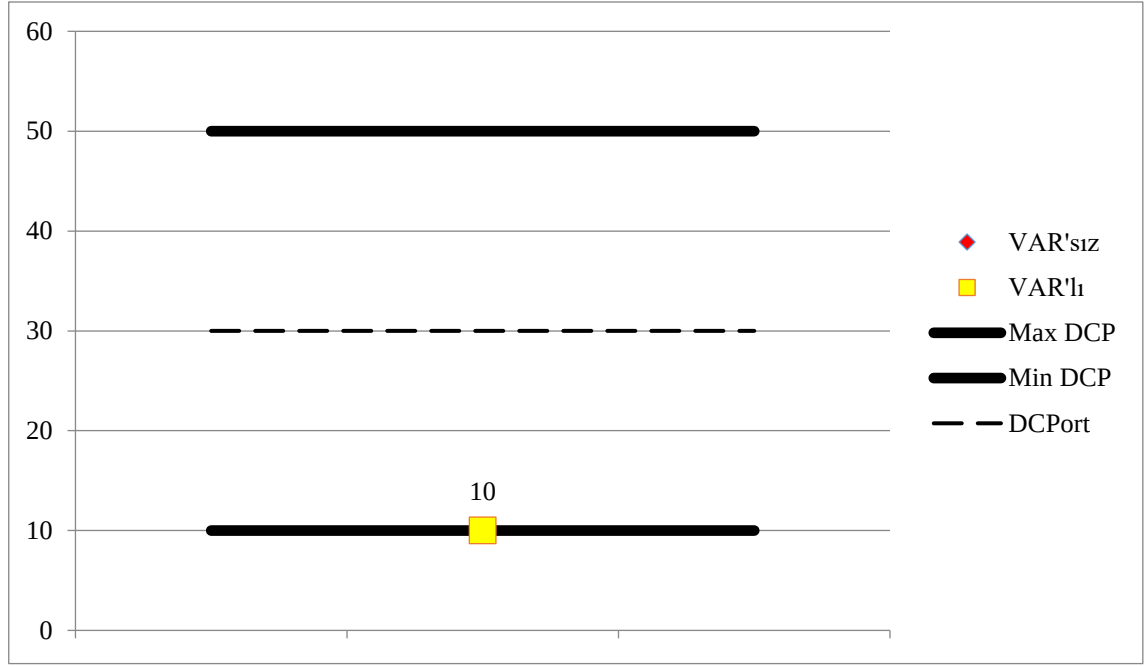
Tehdit ihlali dört senelik süreçte yalnız bir kez VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde meydana gelmiş ve bu olaya dair DCP, ceza aralığı içinde yer almaktadır.

Şekil 4.18. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.18’de tehdit ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

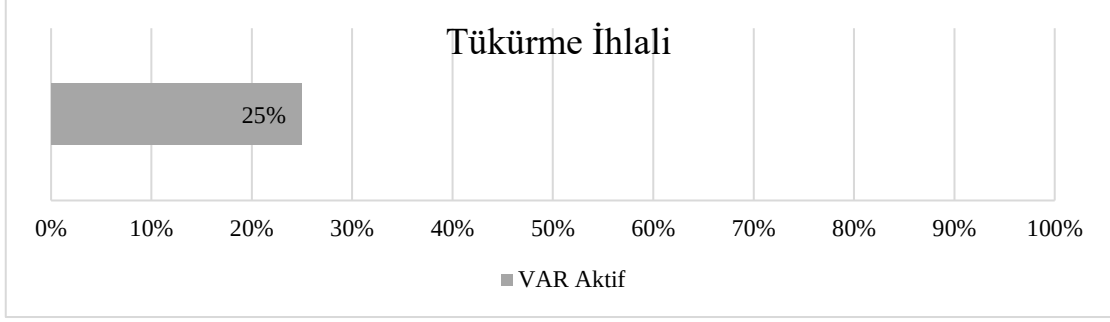
Tehdit ihlali bir defa meydana gelmiş olmakla birlikte verilen cezaya karşılık gelen caydırıcılık oranı %60 olarak bulunmuştur.

Şekil 4. 19. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan DCP'lerin her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.19’da tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının her birinin Disiplin Cezası Puanlarına dair yapılan hesaplamalar sonucunda VAR teknolojisinin kullanıldığı dönem kapsamındaki yeri sunulmuştur.

Tükürme ihlali, dört senelik süreçte bir kez VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde meydana gelmiş ve ceza aralığının alt sınırından bir ceza ile hükme bağlanmıştır.

Şekil 4. 20. 2016 ile 2020 yılları arasındaki dönemde tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarına dair hesaplanan caydırıcılık oranlarının her bir ihlal özelindeki değerleri

Şekil 4.20’de tükürme ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının caydırıcılığına dair yapılan hesaplamalar sonucunda elde edilen yüzdesel değerler her bir olay özelinde sunulmuştur.

Tükürme ihlali de tehdit ihlali gibi sadece bir defa meydana gelmiş ve caydırıcılık oranı %25 olarak saptanmıştır.

5. TARTIŞMA

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, bir önceki bölümde sunulmuştur. Bu bölümde elde edilen bulgular ışığında, literatüre de başvurularak, konu tartışılacak ve yorumlanacaktır. Tartışma bölümü araştırma sorularının sırasına göre ilerlenecek, özel durumlara sahip olaylar ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Araştırmanın ilk sorusuna yönelik elde edilen bulgulara, VAR sisteminin kullanıldığı sezonlarda ve iki senelik dönemde toplam 921 disiplin cezasının verildiği, karşılığında VAR sisteminin kullanılmadığı sezonlarda ve iki senelik dönemde toplam 654 disiplin cezasının verildiği saptanmıştır. Bu bağlamda, genel anlamda disiplin cezalarında bir artış olduğu söylenebilir. Ancak bu disiplin işlemlerinin tamamı, VAR teknolojisi ile ilişkili değildir. İlişkili olan disiplin işlemleri, araştırmanın ikinci ve üçüncü soruları başlığı altında değerlendirilecektir. Bu veri üzerinden ilerlersek, VAR teknolojisi dışında futbolda genel anlamda, disiplinsizliğin artış gösterdiği söylenebilir. Bu çıkarımı, özellikle sporda şiddet konusunda yapılan çalışmalar ile eşleştirdiğimizde, sporda şiddet sorununun arttığı görüşüne ulaşılabilir.

Daha ayrıntılı bir argüman ortaya koyabilmek için diğer bulguları incelemeye devam ettiğimizde, haftalık bazda verilen cezaların sezonun son haftalarına doğru artış gösterdiği, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde haftalık bazdaki disiplin cezası ortalamasının üzerine 17 kez çıkıldığı, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde ise bu sayının 10'da kaldığı gözlemlenmiştir. VAR sisteminin kullanıldığı döneme ait önemli bir ayrıntı, 2019-2020 sezonunun son sekiz haftasında Covid-19 pandemisinin etkileri görülmektedir. Müsabakaların seyircisiz oynanması sonucunda saha olayları ile çirkin ve kötü tezahürat gibi ihlallerin gerçekleşmediği; diğer taraftan ise Covid-19 pandemisine yönelik hazırlanan talimata aykırı hareketler sonucunda talimatlara aykırı hareket ihlalinde büyük bir artış olduğu saptanmıştır. Futbolun aktif paydaşları arasında olan başkan, idareci, görevli, sporcu, antrenör, sporcu, malzemeci gibi gerçek kişiler tarafından işlenen ihlallerin özellikle Covid-19 pandemisi döneminde daha rahat tespit edilebildiği bir ortam oluşmuş ve taraftar dışındaki sporda şiddet unsurlarının belki de çoğu zaman göz ardı edilen disiplinsiz davranışları daha çok ön plana çıkmaya başlamış ve bu dönemde bu davranışlara yönelik dikkatin artması ile ceza sayılarında artış olduğuna dair bir çıkarımda bulunabiliriz. 2019-2020 sezonunda taraftar ile kulüp ve

tarafına yönelik cezalandırma azalmaya dair bulgular ile antrenör, başkan, görevli, idareci, sporcu gibi gerçek kişilere yönelik cezalandırma artışının olduğuna dair bulguların bu çıkarımımızı desteklediği görülmektedir. Dolayısıyla, futbolda şiddeti tribündeki taraftar, medya gibi futbolun pasif paydaşları arasında aramak yerine, futbolun içinde aktif olan paydaşların davranış ve söylemlerinde aramaya başlamak ve bu alanda araştırmaları sıklaştırmak yerinde olacaktır.

Kulüplere dair verilen disiplin cezalarını her bir spor kulübü özelinde tartışmak ve yorumlamak, bu çalışmanın ortaya koymak istediği bilimsel duruşun ve objektifliğin dışında görüşlere yer vermemize neden olacağı için, bu alanda yapılacak en objektif yorum; yıllar içinde kulüplerce alınan disiplin cezalarında artışın devam ettiği, ki artışa sebep olan futbol kulüplerinin özellikle şampiyonluk yaşamış spor kulüpleri olmasının, Türk futbolunda rekabetin yerine konan ne olursa olsun kazanma açlığının getirdiği saldırganlığın, agresifliğin, şiddetin ve bu çalışma özelinde disiplin ihlal ve cezalarında artışın alınan idari ve yasal önlemlere karşın önüne geçilemediğidir.

İhlaller ve disiplin cezalarına dair çizelgeler incelendiğinde, FDT çerçevesinde ihlallere verilen disiplin cezalarının para cezaları ile desteklendiği görülmüştür. Ancak bu tutumun Türkiye’deki futbol özelinde, disiplin ihlallerini azaltmadığını, aksine arttırdığını söyleyebiliriz. Söz konusu artışa dair bulguların derinine inildiğinde, Saha Olayları ile Çirkin ve Kötü Tezahürat ihlallerinde FDT içindeki düzenleme ile meşru hale gelen ve bu meşruiyet içerisinde uygulaması yapılan, ancak ceza hukuku ve disiplin hukukunun temel ilkeleri ile çelişen disiplin düzenleme ve uygulamaları ile karşılaşılması oldukça dikkat çekicidir. FDT’nin Saha Olayları ile Çirkin ve Kötü Tezahürat ihlallerine ilişkin maddeler ve yine FDT’nin Sorumluluk ve Failin Belirlenememesi başlıklı maddeleri (82), söz konusu iki ihlale ilişkin disiplin müeyyidelerini kanunilik ilkesi kapsamında meşru kılmaktadır. Özellikle Sorumluluk ve Failin Belirlenememesi başlıklı maddeler, söz konusu ihlallerde şahsilik ilkesinin göz ardı edilebileceği istisnai durumları belirtmek için talimata eklenmiştir. Evet, saha olaylarına neden olan veya çirkin ve kötü tezahüratta bulunan failleri belirlemek, özellikle 10 binlerce seyircinin bulunduğu stadyumlarda çok da mümkün gözükmemektedir. 6222 sayılı ‘Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Yasa’sı ile ceza almış on kişiyle yapılan nitel bir çalışmada, ceza almış kişilerden birinin küfür sebebi ile ceza alması, çirkin ve kötü tezahürat nedeniyle verilen cezaların şahsileştirilebileceğinin bir göstergesidir (101).

Bursa ilinde 6222 sayılı yasaya aykırılık nedeniyle ceza alan kişiler arasındaki 111 taraftarın çirkin ve kötü tezahürat kapsamında ceza almış olması (102), cezanın şahsiliğinin sağlanmış olması açısından önemli bir sayı belirtmektedir. Diğer taraftan ise elektronik bilet sistemine dair yapılan bir çalışmaya katılan 989 futbol seyircisinden 922'sinin (%93,2) müsabakanın yapıldığı stadyumda elindeki bilete ait koltuk numarasına oturmadığını, sadece 118 taraftarın (%11,9) görevlilerce yerine oturması yönünde uyarıldığı, 831 taraftarın (%84) çirkin ve kötü tezahüratın azalmadığını belirtmesi (103) eklendiğinde, failin belirlenemeyecek olması ve sorumluluğun kulüplere verilmesini anlaşılabilir bir çerçeveye oturtmaktadır. FDT kapsamında kulübe ceza verilirken, ek olarak belli tribünlerin de kapatılması ile taraftarların müsabakaya girişinin engellenmesi sağlanmaktadır (82). Bu konuda cezaların hem kulübe hem de taraftara uygulanıyor olmasının, adaletin terazisini bozduğu iddia edilebilir. Eğer ihlali taraftarın gerçekleştirdiğini bir şekilde ortaya koyabiliyor isen, cezanın sadece taraftara verilmesi gerekir; eğer ihlalin failini bulamayacaksan, kulübe ceza verebilirsin, ama ikisine birden ceza vermek, ihlalin gerçekleştirenleri biliyoruz, ek olarak bu kişiler bu kulübün mensubu oldukları için kulübe de sorumluluk yüklüyoruz demektir. Ki bu durum, bir spor kulübüne aidat vererek kulübe üye olmamış ama futbol müsabakasına iştirak ederek, herhangi bir saha olayı ya da çirkin tezahüratta bulunmamış seyirciler açısından, haksızlığa neden olmaktadır. Aynı zamanda yine bu olay, kulübe üye olmamış kişiler yüzünden kulübe disiplin yaptırımları vermek anlamına gelmesi nedeniyle, kulübe karşı da haksız bir uygulama olarak nitelendirilebilir. Bütün bunların arka planında ise Lord Taylor'ın raporu doğrultusunda, İngiltere'de yaşanan sporda şiddete karşı alınan yasal önlemlerin, İngiltere'de hem kulüpler hem de spor tesisi güvenliğinden sorumlu kuruluşlar tarafından yapılan sıkı denetimler sonucu, İngiltere'de holiganizmin azalması yer almaktadır. Türkiye, İngiltere'nin başlattığı holiganizm ile mücadelenin rüzgarından etkilenen diğer ülkeler gibi gerekli yasal düzenlemeleri yapsa da Türkiye'nin bilgi birikimi eksikliği, insan kaynağı eksikliği, yürütme ve denetime dair sorunları şiddeti azaltma yolunda engel oluşturmuştur (104). Bütün bunlara ek olarak, futbolun sportif ve mali çekiciliğine kendini kaptıran, bu kaptırmışlık sonucunda da güvenlik yerine sermayeyi koruma ağırlıklı düzenlemelere ağırlık veren yetkili kuruluşların uygulamaları (105) ile farklı alanlardaki futbol paydaşlarının sporun hukukuna, adaletine karşı güvensizlik duymaya başlanması ile futbol kamuoyu içinde düzensizlik ve disiplinsizliği artmasına neden

olmaktadır. Spor mevzuatında, özellikle Süper Lig seviyesindeki kulüplerin güvenlik önlemi almasına yönelik düzenlemelerin bulunuyor olması (82) ve söz konusu kulüplerin federasyon bünyesinde faaliyet gösterebilmek adına, bu mevzuatlara uygun olarak tesis ve bütçe yönetimlerini uygulayacak yönetsel faaliyetlerde bulunmaları, dahası CAS (106) tarafından verilen bir kararda UEFA Disiplin Yönetmeliği'nin ilgili maddelerine [m. 6-7-8] atıfta bulunularak (107) holiganizmi futbol ortamından tamamen çıkarabilmek için hem federasyonların hem de kulüplerin spor alanlarında meydana gelen disiplin ihlallerine yönelik tam sorumluluğunun olduğunun ifadesi, kulüplerin çirkin ve kötü tezahürat konusunda sorumlu ve yetkili taraflardan biri haline getirmektedir. Taraftar açısından bakıldığında ise çirkin ve kötü tezahüratta bulunmayan, saha olaylarına karışmayan kişilerin toplu tribün kapatma cezası ile müsabakaya girişlerinin engellenmesini bir kenara bırakırsak, özellikle çirkin ve kötü tezahürat ihlalinin birincil sorumlusunun hem yargı kararları hem televizyon kayıtları hem de futbol müsabakası içindeki akışa dair gözlemler sonucunda taraftar olduğu iddia edilebilir. Hem kulüplere yönelik hem de taraftarlara yönelik argümanlar, çirkin ve kötü tezahürat ile saha olaylarına dayanılarak verilen disiplin cezalarının uygulamasında görülen hem kulübe hem de taraftara yönelik disiplin yaptırımlarının belli bir felsefi ve bilimsel temel üzerinden yapılandırıldığı ve uygulandığı şeklinde ifade edilebilir. Ancak çirkin ve kötü tezahüratta bulunmayan, saha olaylarına karışmayan kişilerin toplu tribün kapatma cezası ile müsabakaya girişlerinin engellenmesi gibi cezaların şahsiliği ilkesine aykırı şekilde cezalandırılmaları ile federasyonun cezanın şahsiliği ilkesi kapsamında, hukuki bir risk aldığı söylenebilir. Bu tip bir durumla karşılaşan herhangi bir taraftarın federasyonu dava etmesi durumunda, 5149 sayılı yasanın yasalaşma sürecinde de ifade edilen cezanın şahsiliği ilkesinin göz önünde bulundurulması gerekliliği (108), federasyonu mahkeme önünde zor duruma sokabilecektir. Aynı süreçte bu tip kolektif cezaların Türk Hukuk Sisteminde yerinin olduğunun ifade edilmiş olması (108) ise federasyonun kullanabileceği ve 5149 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinde de kullanılan bir argüman olarak dikkat çekmektedir. UEFA Disiplin Yönetmeliği (107) ve CAS kararı (106) olarak daha önce sunulan argümanların yine bu konuda federasyonu destekleyici nitelikte olduğu dile getirilebilir. Bu bağlamda suçsuz olan ve suçsuzluğunu ispat edemeyecek durumda olan bir taraftarın, iddialarını kanıtlayamayacak olmasından dolayı hukukun bizzat kendisi tarafından hakkının gasp edildiği bir durum ortaya çıktığı söylenebilir.

Suçsuz olan ama yine de ceza alan bir taraftar için, bir maça da gitmese ne olabilir diye bir soru sorulabilir. Bu soruya ithafen, Bayes Teoremi üzerinden birtakım olasılıkları ifade ederek, işlerin ne kadar kötüye gidebileceğine dair varsayımlarda bulunacağım: Tek sosyal aktivitesi olan, hayata tutunduğu tek dalı futbol olan ve haksız yere ceza almış bir taraftarın, tutunduğu tek dal olan futboldan kopartılması nedeniyle psikolojik durumunun bozulması sonucunda kendine veya başka bir canlıya karşı saldırganlık göstermesi ile hem kendinin hem de başkasına zarar vermesi bir varsayımdır. Diğer taraftan ise aynı kişinin haksızca aldığı ceza sonucunda gitmediği müsabakada, stadyumda tribünlerin çökmesi sonucu, bu durumu kader olarak nitelendirip, hayatını daha düzenli hale getirmesi de bir başka varsayım olarak dile getirilebilir. Bu iki varsayımın dışında, sonu farklı şekilde bitecek milyonlarca başka varsayımda bulunulabilir, ancak bu varsayımların ötesinde bütün bunların temelinde, bir kişiye karşı hukukun uygulayıcıları tarafından hukuksuzluk yapılmış olmasının, tıpkı Amerika'da gerçekleşen Floyd cinayetinde olduğu gibi, toplumda veya ülkenin sistemindeki yerleşmiş ve üstü kapatılmış sorunların, yolsuzlukların, suçların arka planına dönüşebileceği unutulmamalıdır. Floyd cinayeti, trajik bir olay olmasının ötesinde, daha sonra meydana gelen yağmalama gibi birtakım hukuksuzluklar, toplumların aslında ne kadar ince bir buz tabakası üzerinde yürüdüğüne bir göstergesidir, ki futbolun global etkisi düşünüldüğünde, yapıcı niyetler ile yapılan düzenlemeler, yanlış ellerde yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Kulüpler özelinde ise ceza alan kulübe zarar vermek isteyen kişilerin provokasyonu ile yaşanan bir olayda, kulübün hukuksal olarak sorumlu tutulması nedeniyle ceza alması, kulübün hem maddi açıdan hem de manevi açıdan zarara uğraması ile sonuçlanacak, böylece söz konusu provokasyonu gerçekleştiren kişiler amaçlarına ulaşmış olacaklardır, ki bu durum ispatlanma ihtimalinin çok düşük olması nedeniyle kulübe yönelik haksızlığın önlenmesi veya geri alınmasının da ihtimalini düşürecektir. Böyle bir durumun mümkün olmayacağı iddia edilebilir, ancak futbol taraftarlığının, milliyetçilik, bağnazlık derecesinde dindarlık, siyasi taraftarlık gibi kavramlarla benzerlik taşıdığı düşünüldüğünde, böyle bir durumun ülkemizde yaşanan birçok trajik ve toplumsal olayda (3 Temmuz Şike Süreci, 15 Temmuz Darbe Girişimi vb.) izlerinin görüldüğü de göz önüne alındığında, böyle bir olayın gerçekleşme ihtimalinin azımsanmayacak düzeyde olduğu iddia edilebilir. Aynı zamanda bu süreçte taraftarın kendisine herhangi bir savunma hakkının tanınmamış olması, bir başka hukuki ilke ihlali olarak dile getirilebilir. Spor hukukunun hızı açısından

problem teşkil edebilecek olan savunma hakkı, idari usul hukukunun bir ilkesi olarak kabul edilmekte ve iptal davalarında sıklıkla görülen bir idari usul bozukluğu olarak nitelendirilmektedir (109). Bu noktada federasyonun ve kulüplerin güvenlik ve sermaye ekseninde oluşturulan sporda şiddeti önleyici düzenlemeleri (105), kamu kurumları ile birlikte daha efektif kılımları yönünde çalışması gerektiği ve bu efektifliğe ulaşmak noktasında kağıt üstünde güçlü bir işbirliği olduğu söylenebilir. Ancak sermaye ağırlıklı uygulamalar, alınması gereken güvenliğin seviyesini düşürmekte (105), bu da halihazırda bu çalışmanın bulgularında da görüldüğü üzere hem gerçek kişilerde hem de tüzel kişilerde sporda disiplin ihlallerinin genel artışına yansımaktadır. Bursa ili özelinde yapılan 6222 sayılı yasa sonucunda alınan cezaların sayısında, 2012 yılından 2016 yılına kadar azaldığına dair bulgular (102) ise bu çalışmada saptanan ceza sayısı artışı ile benzerlik göstermemektedir. Yaptırım çeşidi olarak farklılık gösterse de, cezaların spor alanlarındaki ihlalleri azaltma amacıyla düzenlenmesini göz önüne alırsak; 2011 yılında yürürlüğe giren 6222 sayılı yasa, 3 Temmuz 2011 tarihinde başlayan şike süreci ile toplumda her kesim tarafından farkındalığa yol açmış ve uygulama noktasında da Erkanal'ın (102) çalışmasında da görüldüğü gibi efektif bir başlangıç yapmıştır, ancak yasanın gündemden düşmesi ile farkındalık azalmış, futbol paydaşlarının eski alışkanlıklarına dönüşü ile de 2016 yılından 2020 yılına kadar PFDK tarafından verilmiş disiplin cezalarında artış gerçekleşmiş şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda hem devlet tarafından sporda şiddetin önlenmesine dair yapılan yasal düzenlemeler ile gelen cezai yaptırımlar hem de futbol federasyonlarının kendi disiplin yaptırımlarının sonuçları açısından istenen azalma trendini tutturamadığı ve hatta hukuki ilkeler çerçevesinde de birtakım çelişkilerin hala çözülemediği söylenebilir. Bu durumun sonucu olarak da sadece ceza vermenin yetersiz kaldığı, spor kültürü, seyirci olma bilinci gibi kavramların topluma yerleşmesi noktasında eksikliklerin olduğu, bu konuda politikaların üretilmesi ve uygulanması gerektiği ifade edilebilir.

Araştırmanın ikinci sorusuna dair bulgulara, VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde saptanan direkt kırmızı kart sonucu verilen disiplin cezalarının iki senelik toplamda 50 olarak bulunduğu, VAR teknolojisinin kullanılması ile bu sayının 65'e çıktığı görülmüştür. VAR teknolojisinin direkt kırmızı kart durumlarında VAR protokolü çerçevesinde doğrudan inceleme yaptığı düşünüldüğünde, VAR teknolojisi ile direkt kırmızı kart ihlallerinin saptamasının artış göstermesi olağan karşılanabilir. Çünkü VAR

teknolojisi, müsabaka saha hakemlerinin gözden kaçırdığı direkt kırmızı kart gerektiren ihlalleri tespit edip müsabaka saha hakemlerine, bilhassa müsabaka orta hakemine bildirecek bir araçtır. Dolayısıyla bu aracın verimli olduğunu bu rakamlardaki artıştan anlayabiliriz. VAR teknolojisinin, bu ihlalleri yakalaması için hizmete sunulduğunu da eklediğimizde elimizde verimli ve etkili bir teknoloji kullanımı olduğu varsayımında bulunabiliriz. Ancak bu varsayımı sadece toplam sayıdaki artışa bağlamak yetersiz bir argüman sunumu olacaktır. Bu nedenle, bulguları farklı açılardan incelemek gerekmektedir.

VAR sisteminin kullanılmadığı dönemde direkt kırmızı kart ihlaline dair haftalık ceza ortalaması 12 haftada geçilirken, VAR sistemi kullanılırken ise 16 haftada ortalamanın üzerinde değerler elde edilmiştir. VAR sisteminin kullanılmadığı dönemde, ligin ilk yarısında görülen ceza yoğunluğu, VAR sisteminin aktif olarak kullanılması ile ligin geneline yayılmıştır. Bu durum direkt kırmızı kart ihlallerine yönelik sezonun sonuna doğru artan rekabetin, hakemler tarafından kuralları uygulanabilmesi noktasında bir gelişme kaydedildiğini göstermektedir. Ligin kritik dönemlerinde, baskı altına giren futbol unsurları arasında sayabileceğimiz hakemlerin, VAR teknolojisi sayesinde ve VAR protokolü çerçevesinde verecekleri kararlarda, daha güvenli, kararlı olabildiklerini ve daha isabetli kararlar alabildiklerini dile getirebiliriz. Ciddi faul sonucu direkt kırmızı kart verilen olayların sayısındaki artış, VAR teknolojisinin ihtiyacı karşılayarak müsabaka esnasındaki kural dışı hareketleri tespit etmede başarı sağladığını göstermektedir.

2018-19 sezonunda 2 Kasım 2018 tarihinde oynanan Galatasaray ile Fenerbahçe arasında oynanan müsabakada yaşanan olaylardan sonra, müsabakanın hakemi VAR teknolojisinin yardımıyla, olaya karışan futbolcu, antrenör, görevli, idareci gibi kişileri belirleyip, yetkisi dahilinde disiplin işlemlerini uygulamıştır (110,111). Bu olay VAR teknolojisinin sadece kural dışı hareketleri belirlemede değil, diğer disiplin ihlallerinin belirlenmesinde de yardımcı olduğunu göstermektedir. Müsabaka sonrası yapılan PFDK toplantısında verilen disiplin cezaları da hakemin verdiği kararları onaylamaktadır (112). PFDK'nın denetleme kapasitesini göstermek açısından, 23 Aralık 2020 tarihinde oynanan Fenerbahçe ve Başakşehir kulüplerinin karşılaştığı müsabakası önemli ve VAR teknolojisi açısından olumsuz bir örnektir. Müsabaka esnasında verilen ikinci sarı karttan kırmızı kart kararının sonucunda uygulanması gereken cezai işlemlerin PFDK tarafından kaldırılması kararı verilmiştir (113-115). PFDK söz konusu kararı gerekçelendirirken,

FDT'nın 86. maddenin 3. fıkrasındaki “şahısta hata” halinin oluştuğunu ifade etmiştir (82). Sadece şahısta hata halinde PFDK'nın olaya müdahil olma yetkisi bulunmaktadır. VAR teknolojisi açısından, VAR teknolojisine dair protokolde ‘yanlış oyuncuya kart gösterilme durumu’nun bulunduğu göz önüne alındığında, uygulamada hata yapıldığı oldukça net bir şekilde ifade edilebilir. Çünkü eğer şahısta hata var ise VAR protokolüne göre bu duruma müdahale edilmesi gerekmektedir. Ancak yine VAR protokolüne göre, VAR teknolojisinin kullanıldığı bir müsabakada, hakemlerin yanlış kararlar vermesinin, olayı incelememesinin müsabakayı geçersiz kılmayacağı belirtilmiştir (78). Dolayısıyla, müsabaka esnasında verilen her bir hakem kararı hala insan hatasına açıktır. VAR teknolojisini kullananlar, tıpkı oyun içinde pas veya pozisyon hatası yapan futbolcular gibi insan olduğuna göre, bu tip hataların, insanın performans gösterdiği her alanda olduğu gibi devam edeceğini net bir şekilde söyleyebiliriz. Ancak sporda adaletin sağlanması için entegre edilen teknolojiler ve oluşturulan kurumların bu tür bir durumda hata yapmasının, adalete olan güvenin sarsılması ile sonuçlanacak bir yola girilmesine neden olacağı unutulmamalıdır.

Örneğimiz kapsamında müsabaka hakemine yönelik işlenen ve direkt kırmızı kart sonucunda PFDK tarafından disiplin cezasına hükmedilen olayların, VAR teknolojisinin kullanılmaya başlanması sonrası azaldığı görülmüştür. Bu durum, VAR teknolojisinin hakemlerin kararlarına yönelik güvenin artması şeklinde değerlendirilebilir. Bu da hakemlere yönelik disiplin ihlallerini azaltmıştır. Yine de başka etmenlerin (oyuncuların eğitim seviyesi, oyuncuların kişilik özellikleri, oyuncuların yaşı, kulüp kültürü, ligdeki rekabet düzeyi, takımın ligdeki konumu, medyanın tutumu vb.) bu durumu etkileme olasılığı göz ardı edilmemelidir. Özellikle 2017-2018 futbol sezonunda Başakşehir kulübünde mücadele eden bir futbolcunun müsabaka hakemlerine yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırı, hakaret ve tehdit içeren ihlalleri sonucunda PFDK tarafından verilen toplam 16 müsabaka için verilen müsabakadan men cezası ve 39.000 TL’lik para cezası (116,117), futbolcuların müsabaka hakemlerine yönelik saldırgan tavırlarında etkili olarak, belli bir caydırıcılığa neden olduğu ifade edilebilir. Diğer taraftan ise müsabaka hakemine yönelik hakaret ihlali sonucunda verilen disiplin cezalarının sayısının VAR teknolojisinin kullanılmasıyla birlikte ikiden dörde çıkmış olması, yukarıda bahsedilen ceza ile sağlanan caydırıcılığın, futbolcuları saldırganlıklarını başka bir şekilde dışavurmaya yönelttiği şeklinde yorumlanabilir.

İhlaller ve cezalara dair bulgular incelendiğinde, ciddi faul ihlalinde 58 cezanın 57'sinin sadece müsabakadan men cezası ile cezalandırıldığı, şiddetli hareket ihlalinde 28 cezanın 27'sinin, sportmenliğe aykırı hareket ihlalinde 15 cezanın 12'sinin, hakaret ihlalinde 6 cezanın tamamının, fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlalinde 2 cezanın tamamının, saldırı ihlalinde 4 cezanın tamamının, tehdit ve tükürme ihlallerinde birer ihlalin tamamının hem müsabakadan men hem de para cezası ile cezalandırıldığı saptanmıştır. Bu durum PFDK'nın verdiği kararlarda bazı standartların oluştuğunu göstermektedir. Ciddi faul ihlalinde sadece müsabakadan men cezası, diğer ihlallerde ise hem müsabakadan men cezası hem de para cezası verilmesi bir PFDK içtihatı olarak yerleşmiş gibi gözükmemektedir. Buna ek olarak, VAR teknolojisi hakemin verdiği kararlarda bir kanıt sunucu olarak değerlendirildiğinde, VAR teknolojisi sonrası verilen cezalarda PFDK'nın ceza sınırları içerisinde müsabakadan men cezası vermesi gerektiği söylenebilir. Ciddi faul, hakaret, fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket, saldırı, tehdit ve tükürme ihlallerinde VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde FDT'na uygun şekilde alt veya üst sınırın dışında müsabakadan men cezası verilmediği görülmüştür. Şiddetli hareket ihlalinde VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde 14 cezanın 8'inin FDT'nda verilen ceza alt sınırının altında verildiği, sportmenliğe aykırı hareket ihlalinde ise 6 cezanın 2'sinin ceza alt sınırının altında verildiği saptanmıştır. Toplamda 65 cezanın sadece 10 tanesinde FDT'nda verilen müsabakadan men ceza aralıklarının dışında disiplin cezası verilmiş olduğu görülmüştür. VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde ise toplam 50 cezadan 4 tanesinde FDT'nda verilen müsabakadan men ceza aralıklarının dışında disiplin cezası verildiği görülmüştür. Daha önce yapmış olduğumuz, PFDK'nın kendi içtihatını oluşturduğu hipotezi çerçevesinde bir değerlendirme yaptığımızda, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde ceza aralığının dışında verilen müsabakadan men cezalarının, bu hipotezi doğrulamadığını söyleyebiliriz. Ancak söz konusu olayların şiddetli hareket ihlali yoğunluklu olması, PFDK'nın şiddetli hareket ihlalinin ciddi faule dair ceza aralığı kapsamında değerlendirme eğilimi olduğunu şeklinde değerlendirilebilir. Bu durumda, FDT'nda kural dışı hareketler başlığı altında sunulan ciddi faul ve şiddetli hareket ihlallerine yönelik yapılan PFDK uygulamalarının birbiri içerisinde benzeştiği, dolayısıyla futbol mevzuatı içerisinde, özellikle FDT içerisinde bu iki ihlale dair yapılan ayırımın daha net bir şekilde yapılması gerektiği söylenebilir.

Üçüncü ve son araştırma sorusunun tartışması için bulgular da olduğu gibi her ihlalin üzerinde ayrı ayrı değerlendirmeler yapılacaktır. İlk olarak ciddi faul ihlali ele alınacaktır.

Ciddi faul ihlaline dair elde edilen bulgulara göre, ciddi faul ihlaline yönelik cezaların standardize olduğu, VAR teknolojisinin ciddi faul ihlalini saptamada hakemlere yardımcı olarak bu alandaki ihlallerin yakalanmasında en azından bu ihlal açısından değerini ispatladığı söylenebilir. Buna ek olarak, ciddi faul ihlali kapsamında PFDK'nın da VAR teknolojisi ile daha caydırıcı cezalar vermesi olaylara yönelik delil açısından VAR teknolojisinin yararlı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan ise 58 kez yaşanan ciddi faul ihlalinde beş kez farklı cezanın uygulanması ve sadece bir olayda PFDK'nın FDT tarafından belirlenen aralıkların dışında ceza verilmiş olması söz konusu olayı diğer olaylara kıyasla daha özel hale getirmektedir. Söz konusu olay 29.09.2017 tarihinde oynanan Teleset Mobilya Akhisarspor - Fenerbahçe A.Ş. Süper Lig İlhan Cavcav Sezonu müsabakasında, Fenerbahçe A.Ş. sporcusu Alper Potuk'un, rakip takım oyuncusuna yönelik ciddi faulü nedeniyle 1 Resmi Müsabakadan Men Cezası ile cezalandırılması olayıdır (118,119). Bu olayla ilgili daha sonra yaşanan süreçte müsabaka hakeminin MHK tarafından da hatalı bir karar olarak nitelendirilmesi ve ayrıca müsabaka gözlemcisinin raporunda hayal kırıklığı olarak başlıklandırılan 7.4 puanını verdiği ifade edilmiştir (120). Burada yeni sorular, yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. İlk olarak gözlemci puanları bakımından 10 üzerinden 7.4'ün düşük olarak başlıklandırılması not sisteminin biraz absürt bir noktaya geldiğini göstermektedir. Sonuçta bu puan 100 üzerinden 74'tür ve herhangi bir sınavda 74 almak hayal kırıklığı değildir. Diğer taraftan Süper Lig hakemi olmak Türkiye'de en iyi hakemlerden birisin demektir. Dolayısıyla en iyi hakemlerden biri isen ve bu notu alıyorsan hayal kırıklığı olarak etiketlenmen bir bakıma anlam kazanmaktadır. Buna ek olarak söz konusu müsabakada hakemin bu kararının hatalı olmasının dışında bir de doğrudan kırmızı kart kararını atladığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla hakemin iki net hatası olduğunu söyleyebiliriz. Hakemin de müsabakaya başlamadan 10 puanı olduğunu varsayalım bu iki hatalı karar ona 2.6 puana mal olmuş ve üstüne hayal kırıklığı olarak etiketlenmesine neden olmuştur. Bardağın dolu tarafına bakarsak, müsabakanın 7.4 puanlık kısmını doğru yönetmiştir. Burada hakemlerin puanlanması noktasında bir sıkıntı olduğu iddia edilebilir. Bu puanlama sistemi idari anlamda işlerin yürütmesinde işe yarıyor olabilir ama 10 üzerinden 7.4 çok

kötü bir yönetim gösterdin demek gibi gözüküyor. Türk eğitim sistemi sürecindeki her aşamada karşılaşılan not sisteminden süregelen bir şekilde 7.4'ü herhangi biri, ben çok kötüyüm, hatalarımı düzeltmem için çok daha fazla çalışmalıyım, kendimi geliştirmeliyim diyecek bir psikolojiye sürükleyecek bir not olarak düşünmüyorum. Ben üniversitede okuduğu bölümü birinci bitirmiş biri olarak bu notun düşük olmadığını düşünüyorsam çok daha ortalama öğrenciler için bu not baş tacı edilebilir. Yani en azından benim bu puanlama konusundaki görüşüm eğer bir hakem hayal kırıklığı ise ben ona en fazla 30 verilmesini beklerim. Bu sayede hem hatalı yönetim gösteren hakeme hem de futbol toplumuna çok daha net bir mesaj verileceğini düşünüyorum. Ayrıca 7.4 puanının hayal kırıklığı olduğu bir ortamda Türk futbolunda neden sürekli hakem tartışması olduğuna dair şöyle bir çıkarım yapabiliriz: Ya hakemlerimizin çok iyi olduğunu düşünüyor ve hakemler için kalite çitasını çok yükseğe koyuyoruz ya hakemlerimizin yetersiz olduğunu bile algılayamayacak bir sisteme sahibiz ya da ki bence en korkuncu bu, hakemlerimizin yetersiz olduğunu bilerek bu tarz puanları verip kamuoyunu, Türk sporunu, Türk futbolunu yanıltıcı bilgiler sunarak adalet açısından, spor açısından toksik bir iklim oluşmasına neden olarak günü ve kendimizi kurtarmaya çalışıyoruz. Bu çıkarımlardan daha bütüncül bir yargıya ulaşmak için bir adım geriden bakıldığında sorunun, Türk futbolunda hakemlere yönelik yaklaşım olduğu ifade edilebilir. Bu yaklaşımın değişmemesi halinde halihazırda yaşananlara ek olarak hakemlere yönelik tartışmalar artarak devam edecek bu da hakemlerin performansını olumsuz etkileyecektir. İkinci olarak eğer MHK kararın hatalı olduğunu belirttiyse PFDK neden olaya dair müsabakadan men cezası gibi bir karar açıklamıştır? Bu durum hem kurum içi iletişimin yetersizliğine yani yönetsel sorunlara hem de hukuki olarak kararların sorgulanabilir olmasına yani adalet ve hukuk açısından sistemin sağlıklı işlemediğine örnek olarak gösterilebilir. Spor hukukunun temel taşlarından biri olan PFDK'nın bu tip olaylar ile güvenilirliğini kaybetmesi spor hukukunun da zarar görmesine neden olabilecektir.

Şiddetli hareket ihlaline gelindiğinde, değişken cezaların varlığı ciddi faul ihlalinin tersine cezaların daha durum bazlı olarak verildiği yani cezaların şahsileştirildiği şeklinde yorumlanabilir. VAR teknolojisi sonrasında cezaların çok daha farklı dağılması, VAR teknolojisinin sporda disiplin hukuku için hukukun genel ilkelerini uygulamada yardımcı bir araç olduğunu göstermektedir. Şiddetli hareket ihlalinde toplam 28 olaydan 11'inin

PFDK'nın FDT tarafından belirlenen aralıklarının dışında hükme bağlandığı, yaptığımız DCP hesaplamaları sonucu sadece bir olayın uygulama aralığı dışında cezaya konu olduğu saptanmıştır. Söz konusu olay 09.12.2017 tarihinde oynanan Galatasaray A.Ş. - Teleset Mobilya Akhisarspor Süper Lig İlhan Cavcav müsabakasında, Galatasaray A.Ş. sporcusu Bafeimbi Gomis'in rakip takım sporcusuna yönelik şiddetli hareketi nedeniyle 1 Resmi Müsabakadan Men ve 4.350.- TL Para Cezası ile cezalandırılması olayıdır (121,122). Bu konu hakkında eski bir hakem olarak Deniz Çoban'ın söyledikleri özet olarak; şiddetli hareket, içinde şiddet geçmesi nedeniyle yanlış algılanıyor doğrusu bir futbolcunun topsuz bir alanda rakibine yönelik yaralayıcı bir davranışta bulunmasıdır, bunun da disiplin talimatındaki karşılığı minimum üç maçlık bir cezadır, bu nedenle PFDK'nın verdiği bu ceza hem ahlaki hem hukuki açıdan açıklanamaz. PFDK kararlarında kendini hakem veya TFF yerine koyarak karar vermek gibi bir hataya düşüyor, bu da hukuksuz uygulamalara sebebiyet veriyor (123). Peki bu konu hakkında Deniz Çoban'ın bu yorumunu neden ciddiye almalıyız? Deniz Çoban, lisans ve yüksek lisans eğitimini spor alanında yapmış, yaklaşık 15 yıllık bir hakemlik deneyimi olan (124) yani sporu hem akademik hem de pratik açıdan deneyimlemiş biridir. Ancak bence onu güvenilir yapan şey, hatalı yönettiği bir müsabaka sonrasında basın karşısına geçip istifa edecek duruşu sergilemiş olmasıdır (125). Bu duruş ve davranış, ne yazık ki Türkiye'de oldukça nadir görülen bir dürüst insan davranışıdır, gelişmiş ülkelerde insanlar hata yaptıklarında bunu açıklayıp istifa edebiliyorlar. İşsiz kalanların işsizlik maaşı veya yeni iş bulma imkanının çok daha kolay olması ve bu işlemlerde adam kayırmannın çok daha az olması gelecek kaygısını azaltarak insanların, çalışanların çok daha dürüst ve onurlu duruş sergilemelerini mümkün kılmaktadır. Bizim ülkemizde ise bu tip bir insan bulduğunuzda hak ettiği değeri göstermek gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle bu olayın yorumunu istifa etme erdemini göstermiş Deniz Çoban üzerinden yapmanın çok daha anlamlı olduğunu düşünüyorum. Peki PFDK neden böyle bir karar verdi? Cevabı ciddi faul ihlalinde aktardığımız Alper Potuk olayıyla benzerlik taşımakla birlikte, Alper Potuk olayında uygulanan haksız tahrik indiriminin, bu olayda da uygulandığı ifade edilmiştir (126). Zaten FDT'nin 12. Maddesi gereğince haksız tahrik sonucu işlenen eylemlerin üçte biri oranında cezada indirim yapılmasını sağlayacak bir düzenleme olması (82) da bu ceza indiriminin zeminini oluşturmaktadır. Bu durum ise Deniz Çoban'ın da dediği PFDK'nın bir hakem, bir federasyon gibi davranma güdüsü ile

hareket ederek hatalı kararları kendi yetki alanı içinde düzeltme çabasına girişmesine neden olan hukuksuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ben bu konuya farklı bir bakış açısı daha eklemek istiyorum. Sporun birçok farklı branşında *trash-talk* olarak bilinen, ‘rakip oyuncunun başarılı hareketlerinden sonra rakibin moralini bozmak amacıyla yapılan tahrik edici konuşmalar’ olarak açıklanabilecek bir davranış mevcuttur. Trash-talk yapan kişilere örnek olarak Micheal Jordan, Larry Bird, Muhammed Ali, Mike Tyson, Jose Mourinho ve daha niceleri verilebilir (127-129). Bu davranış her ne kadar sporun ruhuna aykırı olsa da aynı zamanda rakip için de bir motivasyon aracı ya da kendinize zekice bir avantaj sağlamak için yapılmış bir davranış olabilir. Bunun dünya sporunda birçok örneği verilebilir ancak bu kez ben kendi deneyimlerimden birini aktarmak istiyorum. Çukurova Üniversitesi’nde lisans eğitimimi sürdürürken amatör futbolculuk yapan kişilerle halı saha maçı yapmak gibi şanslarım olmuştu. Şans diyorum çünkü yeteneğin spor için ne kadar önemli olduğunu orada bile fark edebiliyorsunuz. Bir halı saha maçında ben yine kaleci olarak görev yapmaktayım. Karşı takımdaki iki kişi amatör futbol takımlarında oynayan amatör futbolcular. Benim bulunduğum takım, maçın sonu yaklaşırken 2 gol önde ama her halı saha maçı gibi skor 13-11 gibi absürt bir skor. Ben de o iki amatör futbolcu hariç kimseden gol yemesem de onların hiçbir şutunu da kurtaramıyorum. Maçın sonuna doğru bu iki amatör futbolcu işi biraz ciddiye alarak, bizim takıma karşı baskılarını arttırıp farkı bire düşürüyorlar. Topun bize geçtiği nadir anlardan birinde, hücum sırasında yapılan bir top kaybı bize karşı atak olarak dönüyor. Savunmada da kimse yok, ben ve bu iki amatör futbolcu baş başa kalıyoruz. Futbol bilenler kalecilerin atağın yönüne doğru, kalenin atağın geldiği tarafına biraz daha fazla yanaştığını bilir. Ben ise o anda ikiye bir kaldığım için pas verme olasılıkları da olduğundan topu süren oyuncuya “Bunu atamayacaksınız, bu kez yemeyeceğim yeter” diye seslenip normalde kapatmam gereken tarafı değil pas ve uzak kale tarafına yalancı bir hamle yapıyorum. Planım topu süren oyuncuyu tahrik edip açtığım yakın köşeye şut çekmesini sağlayıp yaptığım yalancı hamleden güç alarak topu bir şekilde engellemek. Olaylar tam da planladığım gibi topu süren oyuncunun benim terse hamle yaptığımı düşünüp yerden ve sert bir şut göndermesi ile sonuçlanıyor ve ben de şutu atmasını istediğim yere attığı için ayaklarımla yerden gelen topa kayarak bir müdahale gerçekleştiriyor ve o şutu kurtarıyorum. Maçı kaybediyoruz ama bu durum amatör futbolculara karşı her türlü fiziksel dezavantajıma rağmen mental anlamda zafer

kazanabileceğimi görmemi sağlıyor. Paylaştığım bu olaya ek olarak, literatürde mental dayanıklılığı olan sporcuların çok daha başarılı olduğunun (130-132) akademik açıdan da incelendiği ve kabul gördüğü ifade edilebilir. Bu durumda saha içinde rakibinin mental dayanıklılığını bir zayıflık olarak görüp, Fair Play ve sportmenlik anlayışından taşmadan trash-talk yapabilmek de bir beceri olarak nitelendirilebilir. Bu durumda haksız tahrikin olduğu varsayımıyla tahrik edene nasıl tahrik ettiyse o kapsamda ceza verilmesinin sağlanması (ırkçılık, hakaret, tehdit gibi) ama ihlali işleyene indirim yapılmaması çok daha uygun ve caydırıcı olacaktır. Çünkü benim deneyimimdeki gibi ‘trash-talk’ları spordan çıkarmak saha içindeki sporcuların arasındaki tatlı rekabeti azaltabilecek türdendir ki bunları spordan çıkarırsak neden rekabet ediyoruz, neden herhangi bir şeyi kutluyoruz diye bir sorgulama yapmamız gerekecektir. İnsan olarak sporcu olarak karşı tarafın mental dayanıklılığını alt etmenin sporun bir parçası olarak kabul edip, bunların sınırlarını çok daha açık ve şeffaf şekilde belirlemek de spor içindeki taktik ve stratejinin bir parçası değil midir, eğer değilse neden taktik antrenmanlar yapılıyor? O zaman Barcelona’nın oynadığı Tiki-Taka sistemi çok fazla pas yaparak rakip savunmanın mental dayanıklılığını kırmayı amaçlayan bir sistem olarak cezalandırılmalı mı ya da İtalya’nın Catenaccio sistemi rakip hücumu tamamen hamle yapamaz hale getirip hücum yapanların mental dayanıklılığını kırmayı amaçlayan bir sistem olarak cezalandırılıp yasaklanmalı mı? Bu tip şeyleri yasaklayamayacağımıza göre, haksız tahrik açısından da PFDK tarafından çizilen çerçevenin sınırlarının net ve şeffaf şekilde açıklanması spor hukukunun temellerinin oluşumunda ve spor hukukunun benimsenmesinde faydalı olacaktır. Bunun yanı sıra bu durumun genel anlamda çok daha derin bir soruna işaret ettiğini düşünüyorum. Tüm bu sistem sosyal, ekonomik, kültürel, hukuki, bilimsel açıdan olgunlaşmamış toplum ve insanların birtakım dogmatik kalıp ve inançlara bağlılıklarının devam ettiğini ve bu dogmaların toplumun ötesinde yazılı kurallara da tesir ettiğini göstermektedir. Bürokratik engeller de buna eklenince hem teoride hem de uygulamada temeli yanlış yapılandırılmış kalabalık bir binada depremin gelmemesi bekleniyor. Ancak depremler halihazırda Türk spor hukukunun kapısını çalmaktadır. AİHM’nin 28 Ocak 2020 tarihinde açıkladığı Ali Rıza ve Diğerleri Kararı’nda TFF Tahkim Kurulu’nun bağımsız ve tarafsız olmadığı, bu sorunun yapısal olduğu ifade edilmiştir (133). Buna ek olarak 18 Mayıs 2021 tarihinde AİHM’nin açıkladığı İbrahim Tokmak kararında da TFF Tahkim Kurulu’nun bağımsız ve tarafsız olmadığı tekrar edilmiş, ayrıca ifade özgürlüğü

ihlali yapıldığından bahsedilmiştir (134,135). TFF Tahkim Kurulu en üst yargı organı olarak hakkında verilen yapısal olarak tarafsız ve bağımsız olmadığına dair kararlar aslında TFF'nin bütün kurullarının da aynı şekilde kurulduğu göz önüne alındığında hukuksuz bir düzeni temsil etmekte olduğu iddia edilebilir. Bu sorunların ivedilikle çözülmesi gerektiği bu kadar açıkken iki karar arasında geçen bir yılı aşkın sürede bu konulara dair somut adımların hala atılmamış olması, bir de üstüne ifade özgürlüğü ihlali gibi yeni bir problemin de ortaya konması Türk spor hukuku açısından az önce belirttiğim depremlerin aslında şu an gerçekleşmekte olduğunu, teori ve uygulamada Türk spor hukukunun bu oynak zeminde çırpındığını göstermektedir. Neyse ki Türk futbolu kötü zeminlere alışkın olduğu için bu sorunlar 'usta yöneticiler' tarafından çözülecektir.

Sportmenliğe aykırı hareket ihlalinde aynı şiddetli hareket ihlalinde olduğu gibi cezaların kendi içinde değişkenlik gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu da cezaya konu olan durumların PFDK tarafından bağımsız şekilde değerlendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan VAR teknolojisinin kullanılması cezaların kendi içindeki değişkenliğini sabitleştirmiştir. Yani cezalar DCP ve caydırıcılık oranları açısından bağımsız değerlendirilmesini ötesinde belli kalıplara göre ceza verildiğini, VAR teknolojisine ise cezaları bu kalıplardan kurtaramadığını göstermektedir. Bir diğer ayrıntı ise caydırıcılık oranı hesaplanan cezalar içinde %100'ün üzerinde değere ulaşan tek ihlal sportmenliğe aykırı hareket ihlalidir. Bu da söz konusu cezaları araştırmamız bağlamında özel bir konuma getirmektedir. %125'lik caydırıcılık oranına ulaşan iki olaydan birincisi 1 Nisan 2018 tarihinde oynanan Akhisarspor ile Başakşehir kulüplerinin karşılaştığı ve Akhisarspor sporcusu Hugo Miguel De Almeida Costa Lopes'in ihraç öncesi ve sonrası müsabaka hakemine yönelik yaptığı sportmenliğe aykırı hareketler sonucu verilen 2 Resmi Müsabakadan Men ve 26.000.-TL Para Cezası ile karara bağlanan olay (136) ile 25 Temmuz 2020 tarihinde oynanan Göztepe ve Sivasspor kulüpleri arasında gerçekleşen müsabakada Göztepe sporcusu Eren Bilen'in rakip takım sporcusuna yönelik sportmenliğe aykırı hareketi nedeniyle 2 Resmi Müsabakadan Men ve 26.000.-TL Para Cezası ile hükme bağlanan olaydır (137). İlk olayda Akhisarspor sporcusu Hugo Miguel De Almeida Costa Lopes'in verilmediğini düşündüğü bir faul sonrası hakeme yönelik yaptığı hareketler sonucu müsabaka hakemi doğrudan kırmızı kart ile sporcuyu ihraç ederken (138), ikinci olayda müsabaka sonunda iki kulübün mensupları arasında yaşanan sözlü ve fiziksel arbede sırasında Göztepe sporcusu Eren Bilen'in rakip takım

oyuncusunun boğazına doğru bir hamlede bulunduğunu VAR incelemesi sonrası tespit eden müsabaka hakemi sporcuyla doğrudan kırmızı kart ile cezalandırmaktadır (139). İlk olayda sporcunun doğrudan hakeme doğru hareketi ile sorumlu kişi kolayca tespit edilirken, özellikle ikinci olayda çok fazla kişinin dahil olduğu bir ortamda hakemin kimin ne yaptığını tespit etme olasılığı düşecek, bu da verilecek veya verilmeyecek yanlış bir kararın müsabaka içi ve dışı adalete vereceği zararın yanı sıra hakemlik özelinde federasyona ve ilgili kurullara olan güvenin sarsılmasına yol açabilecek iken VAR incelemesi ile kimin iyi niyetli şekilde tarafları ayırmaya çalıştığı kimin ortamın gerginliğini körüklediği kimin kötü niyetli davranışlarda bulunduğu net bir şekilde tespit edildiği yorumlanabilir. Ancak burada çok önemli bir gözlemimi belirtmek isterim. Akhisarspor ile Başakşehir arasında oynanan müsabakada yaşanan kırmızı kart olayının öncesinde VAR incelemesine konu olacak golle sonuçlanan bir pozisyon daha sonra da birbirine oldukça benzeyen iki de faul pozisyonun hepsinde hakemin takdir haklarını Başakşehir lehine kullandığını düşünen Akhisarspor sporcusu Hugo Miguel De Almeida Costa Lopes sakinliğini kaybederek hakeme yönelik sportmenliğe aykırı hareketlerde bulunuyor. Özellikle golle sonuçlanan pozisyonda topa hem orta hakemden hem de yardımcı hakemden daha yakın olması ve top ile çizgiye göre kendisinin bulunduğu açı ile birleştiğinde pozisyon ile ilgili algısının topun dışarı çıkmış olduğu varsayımı ile sonuçlanmasına neden olduğu iddia edilebilir. Bu noktada eğer VAR incelemesi olsa ve hakem yine de gol kararı verse sporcu hakeme olan güvenini kaybetmeyerek diğer iki faul pozisyonu sonrasında sahada hakkının yendiği düşüncesi ile hakeme doğru isyan ve öfke ile sportmenlik dışı hareketlerde bulunmayacaktı, belki de hiçbir şey değişmeyecekti. Ancak burada önemli olan hakemlerin futbolda bir değişken olmasını sağlamayı isteyip istemediğimizin kararını vermemiz, ondan sonra da futbol paydaşları ve özellikle medya olarak sadece futbolcuların sahada kendi kaderlerini çizmelerini izleyip izlemeyeceğimizin kararını vermemizdir. Eğer hakemleri değişken olarak görmek istemiyor ve sadece futbolcuların sahada kendi kaderlerini çizmelerini izlemek istiyorsak hakemlik ile ilgili teknoloji yatırımlarını arttırmamız gerekmekte hatta hakemleri doğrudan karar verici olmaktan çıkarıp kararları ileten bir elçiye dönüştürecek gelişimin önünü açmamız gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak VAR teknolojisinin incelediği olayların sayısının artırılması yoluna gidilebilir. Ancak ilk olarak hakemi değişken olarak isteyip istemediğimize kararını verilmesi gerekmektedir. Diğer yandan hakemleri

futbolun olmazsa olmazı olarak kabul edip yolumuza bu şekilde devam edecek isek hakem hatalarını belli oranda kabul edecek bir anlayışın benimsenmesini sağlayacak bir futbol kültürüne kendi kendimize evrilmemiz ya da bu bağlamda politikaları geliştirip uygulamamız futbolun geleceği açısından oldukça önemlidir.

Fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali sonucunda disiplin cezası verilen sadece iki olayın olduğu bu ki olayın aynı cezaya çarptırıldığı görülmüştür. Bu iki olaydan biri VAR teknolojisinin kullanılmadığı sezonda diğeri ise VAR teknolojisinin kullanıldığı sezonda gerçekleştiği görülmüştür. Az sayıda karşılaşılan ancak fiziksel bir temas bulunduğu için bir o kadar dikkat edilmesi gereken bu ihlal özelinde futbolculuk mesleğini icra eden futbolcuların bu tip hareketlerde bulunmasının az sayıda olması sevindirici olmakla birlikte, gerçekleşen az sayıdaki olayın da müsabaka hakemine yönelik olması dikkat çekicidir. 2021 yılında yapılan bir araştırmaya katılan ve alt kademelerde görev alan toplam 195 hakemin 70'inin fiziksel saldırıya maruz kaldığını ifade etmesi (140), hakeme yönelik şiddetin daha amatör liglerde çok yaygın olduğunu göstermekte, Süper Lig özelinde %67 olarak hesapladığımız caydırıcılık oranının, çok daha yüksek miktarlarda paralar kazanan futbolcular için caydırıcı iken alt kademelerde mücadele eden çok düşük miktarlarda ücretler alan amatör futbolcular için caydırıcı olmadığı yorumunda bulunabiliriz. Alt kademe liglere yönelik benzer bir çalışma olmaması bu yorumu havada bıraksa da ilerleyen dönemde belki ben belki de başka bir araştırmacı bu cezaları da inceleyerek amatör ile profesyonel futbol bağlamında bir karşılaştırma yapabilir.

Hakaret ihlaline verilen cezaların caydırıcılığının azalması ile hakaret ihlali sayısında bir artış olması dikkat çekicidir. Ayrıca sözel olarak işlenen bir ihlalin VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde değil de herhangi bir görüntü ve ses kaydının bu kadar kapsamlı şekilde incelenmediği bir dönemde çok daha yüksek caydırıcılığa sahip olması ise diğer bir dikkat çekici noktadır. FDT'nin 75. Maddesinin 1. Fıkrası, 76. Maddesinin 1. Fıkrası ve 2. Fıkrası ile 85. Maddesinin 3. Fıkrası (82) VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde verilen cezaların temelini oluşturmaktadır. Bu maddeleri özetlersek, oyun alanında gerçekleşen bir eylemde hakem raporu birincil delil olarak kabul edilmekle birlikte, müsabaka görevlilerin raporları, tarafların ve tanıkların beyanları, maddi deliller, uzman görüşleri ve ses ya da video kayıtları delil olarak kabul edilmektedir. Ancak VAR teknolojisinin gelmesi ile 26.10.2017 tarihinde FDT 76.

Maddesine eklenen ve 01.08.2018 tarihinde değiştirilen mevcut 2. Fıkra (82) ile sözlü ihlallerde VAR teknolojisinin müsabaka esasında olaya müdahale edeceği düşünülmüştür. Ancak burada PFDK'nın saha hakemi, VAR incelemesi, hakem raporu, temsilci raporu gibi delil sayısının arttığı bir süreçte hakaret cezasına daha düşük caydırıcılıkta cezalar vermesi ve hatta bu ihlal dışında diğer ihlallerde de daha düşük cezalar vermesi disiplin kurulunun kararlarında yine ilgili talimatın 75. Maddenin 4. Fıkrasından (82) hareketle vicdani kanaatlerini daha fazla kullandıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun nedeni olarak şu söylenebilir, disiplin işlemlerine teknolojinin dahil olması karar vericilerin olaylara belki de daha insani, daha duygusal açılardan bakmasına neden olmuş olabilir. Sonuçta teknoloji herhangi bir şeyin çok daha keskin olmasını sağlarken insan aklı, insan ruhu ve hatta sporun ruhu teknolojinin keskinleştirdiği köşeleri törpülemektedir. Ancak bu aynı zamanda Deniz Çoban'ın görüşlerini de destekler niteliktedir. Bunu biraz daha açarsak, PFDK bir disiplin kurulu gibi değil de bir hakem gibi davranma çabasına girmektedir. Ayrıca disiplin kurulunun görevi, herkese verilebilecek en yüksek cezanın verilmesi de değildir. PFDK adaleti dağıtacak bir disiplin yargılama merci olarak tutarlı olmak durumundadır. Mevcut tutarsızlıklar kurumsal sorunlar olduğunu göstermektedir ki Ali Rıza ve Diğerleri Kararında Tahkim Kurulu için belirtilen bağımsız ve tarafsız olmama durumu (133), kurulların yönetim kurulu tarafından seçilmesi ve yönetim kurulunun değişmesi ile görevlerine son verilmesi, disiplin kurulunun tüm bu kendi içindeki tutarsız kararlarının bir nedeni olarak gösterilebilir. Dolayısıyla spor hukuku kapsamında görev alan hukukçuların öncelikle TFF içindeki yapısal sorunların çözülmesi yönünde hareket etmesi hem kurumsallaşma hem de adalet adına çok daha faydalı olacaktır.

Saldırı ihlali özelinde cezaların düşük caydırıcılık oranlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda saldırı ihlali suçun ağırlığı bakımından araştırmamızdaki en yüksek katsayılı ihlal olarak daha yüksek düzeyde caydırıcı cezaların verilmesi beklenen bir ihlal olarak suçun ağırlığına karşı yeterli caydırıcılığın sağlanamadığı, buna karşın profesyonel futbol içinde bir o kadar da az rastlanması sebebiyle bu düşük caydırıcılığın ihlalin gerçekleşme sıklığı karşısında yeterliliğini koruduğu şeklinde yorumlanabilir. Sonuçta kimse saha içinde futbol dışında işlerle uğraşarak takıma zarar verecek birinin takımında olmasını istemez. Yani sportif rekabetin üstünde maddi kazanımların devreye girmesinin saldırı gibi suçları profesyonel sporda minimuma indirdiği iddia edilebilir.

Ayrıca saldırı ihlali kapsamında değerlendirilen 2018-19 sezonunda 2 Kasım 2018 tarihinde Galatasaray ile Fenerbahçe arasında düzenlenen müsabakada gerçekleşen olayda (110) saldırı ihlaline ek olarak kavga ihlalinin de gerçekleştiği iddia edilebilir ancak bu olayın neden bu şekilde değerlendirilmediği de başka bir soru işareti olarak ortaya çıkmaktadır.

Tehdit gerekçesi ile ceza verilen tek olaya dair hesaplanan caydırıcılık oranının %60, tükürme gerekçesi ile ceza verilen tek olaya dair hesaplanan caydırıcılık oranının ise %25 olduğu gözlemlenmiştir. Tehdit kapsamında değerlendirilen olay daha önceki bölümlerde de değindiğimiz 2017-18 sezonunda 4 Mayıs 2018 tarihinde Başakşehir ile Sivasspor arasında oynanan mücadelede gerçekleşen Arda Turan'ın hakeme yönelik saldırı, hakaret ve tehdit ihlallerini gerçekleştirdiği ve PFDK tarafından toplamda 16 müsabakadan men cezası ve 39.000 TL'lik para cezası verilen olaydır (116,117,141). Ben bu noktada tehdit ihlali biraz daha açmak istiyorum. Çünkü tehdit ihlaline teşebbüs edecek kişi aynı zamanda savurduğu tehditlerin arkasını da doldurabileceğine güvenen kişidir. Dolayısıyla bu olayda tehdit ihlali olarak algılanan sözler net bir şekilde anlaşılmasa ve açıklanmasa da hakem raporu başta olmak üzere delillere göre değerlendirilmiş olduğunu düşünüyor ve cezanın ona göre verildiğini tahmin ediyoruz. Ancak söz konusu tehdidin yönü kapsamında en azından TFF tarafından soruşturma açılmasının gerektiğini düşünüyorum. Eğer hakeme sana bir daha hakemlik yaptırmayacağım gibi bir şey söylendiyse MHK içinde, senin futbol sahasına bir daha ayak bastırmayacağım gibi bir şey söylendiyse TFF'nin tamamında, seni öldürürüm, yaşatmam gibi bir şey söylendiyse doğrudan ilgili savcıların devreye girerek en azından bir soruşturma açması gerekiyordu. O zaman belki de şunu daha iyi anlardık, olaydaki sorumlu kişi gerçekten bunu yapabilecek bir kişi mi ki öyleyse hem kendisinin hem de kendisine yardımcı olacak kişilerin en azından spordan uzaklaştırılması gerekiyor. Yalnız futbol demiyorum spordan uzaklaştırılması gerekiyor. Eğer tehditleri o anın öfkesi, siniri ile söylediye o zaman en azından bir psikologla birkaç seans geçirmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü tehdit gibi ihlaller mafya olarak anılan yasa dışı grupların yapacağı şeylerdir. Bunun arka planının bu kadar boş bırakılması aslında spor hukukundan öte sporculara sadece sahada kullanacakları donanımları sağlamanın dışında sporcuların bir insan olarak gelişimlerine odaklanılması gerektiğinin de kanıtı olarak gösterilebilir. Çünkü az önce ifade ettiğim her iki ihtimalde belki de Türkiye tarihindeki en başarılı

futbolculardan biri olarak sayabileceğimiz bir kişinin aslında psikolojik anlamda ne kadar kaybolmuş olduğunu göstermektedir. Bu noktada daha önce tartışılan 1 Nisan 2018 tarihinde oynanan Akhisarspor ile Başakşehir kulüplerinin karşılaştığı ve Akhisarspor sporcusu Hugo Miguel De Almeida Costa Lopes'in ihraç öncesi ve sonrası müsabaka hakemine yönelik yaptığı sportmenliğe aykırı hareketler sonucu verilen 2 Resmi Müsabakadan Men ve 26.000.-TL Para Cezası ile karara bağlanan olaya (136,138) tekrar değinmek yerinde olacaktır. Her iki olay da 2017-2018 sezonu içinde yaşanmış ve bu sezon Başakşehir'in o döneme kadar ki tarihinde şampiyonluğa en yakın olduğu sezon olması itibarıyla Başakşehir için oldukça önemli bir hale dönüşmüştür. Tekrar bu iki olaya dönecek olursak, daha önceki bölümde Akhisarsporlu futbolcu için söylenen hakemin kararlarının futbolcu tarafından yanlış, yanlış olduğu şeklinde algılamasına dair sorunların üstüne şampiyonluk yarışı içindeki Başakşehir takımının ikinci yarının uzatma dakikalarında yediği goldeki kaleci hatasının da bu olayın yaşanmasında payı olabileceği söylenebilir. Türkiye A Milli Takımı'nda görev yapmış bir kalecinin kendi hatası ile yenen gol sonrası, müsabaka ve sezon içinde tüm yaşananlara ek olarak bir de kendi takım arkadaşı tarafından ve hatta daha yüksek ilahi bir güç tarafından ihanete uğradığını, haksızlığa uğradığını düşünerek normal şartlarda belki hiç itiraz bile etmeyeceği bir pozisyonda öfkesini fiziksel ve sözlü olarak dışavurduğu iddia edilebilir. Bu noktada ise şu soru(n) ortaya çıkmaktadır: Bir kurum veya bir grup içinde olan bir kişinin, o kurum veya o grubun kendi yaptığı yanlışları tartışamayacağı bir ortama sahip olması nedeniyle kurum veya gruba yönelik öfkesini başkalarına yansıtması, kişisel olarak psikolojik ve iletişim sıkıntılarının yanı sıra kurumun mevcut örgüt ikliminin de sorunlu olduğunu göstermez mi? Bu da Talimciler'in literatüre kazandırdığı hali ile futbolun 'minyatür' model olduğu (142) benzetmesinin ne kadar doğru olduğunu yani futbolun aslında sosyolojik açıdan da toplumun bir yansıması olduğunu bir kez daha bizlere göstermektedir.

Yaşanan tek tükürme ihlaline gelince, olay 2018-19 sezonunun 19 Ağustos 2018 tarihinde Akhisarspor ile Rizespor arasında oynanan müsabakada Akhisarspor sporcusu Yevgen Seleznev'un rakip takım oyuncusuna tükürmesi ve bu olayın neticesinde PFDK tarafından 4 Resmi Müsabakadan Men ve 13.000.-TL Para Cezası verilen olaydır. Bu olayda müsabaka hakemleri tükürme davranışının gerçekleştiği anı kaçırmışlar, daha sonra davranışa maruz kalan sporcunun olayı belirtmesi sonucu hakemin VAR

incelemesinde bulunması ve inceleme sonucunda Akhisarspor sporcusu Yevgen Seleznov'a doğrudan kırmızı kart gösterdiği gözlemlenmiştir (143). Burada bence en önemli şey, böyle bir davranışa maruz kaldıktan sonra hakeme durumu ileten futbolcunun ifadesi üzerine 'gözden kaçan önemli olay' olarak VAR incelemesinde bulunmasıdır. VAR protokolünde böyle bir itiraz sonucu inceleme yapılır gibi bir madde yoktur ama hakemin şüphelendiği bir durumda VAR incelemesi başlatma hakkı bulunmaktadır. Yine VAR protokolüne göre Video Yardımcı Hakem her olayı kontrol edeceği için oyuncu veya antrenörlerin itirazda bulunmasına gerek yoktur. Ancak bu olayda tükürme olayından yaklaşık birkaç saniye sonra davranışa maruz kalan oyuncu kendini yere bıraktığı için hakem oyuncunun yanına gitmekte, oyuncu da durumu hem sözel hem beden dili ile ifade etmektedir. Hakemde bu ifadeye dayanarak gerçekleştiğinden şüphelendiği davranışa dair VAR incelemesi başlatmaktadır. Burada bence oyuncu kendini yere bırakarak bu olayın gözden kaçmasını engelleyen kişidir. Çünkü AVAR her olayı incelemesinin yanı sıra tükürme gibi bir olayı incelemesi için çok daha yakın bir kamera açısından olaya bakması gerekmektedir. Bu incelemeyi bu kadar detaylı yapmasının da akan oyun içinde düşük ihtimale sahip olduğu eklendiğinde, oyuncunun kendini yere bırakmayıp devam ettiği bir durumda olayın hakemin gözünden kaçacağını söyleyebiliriz. Ancak oyuncunun kendini yere bırakması hareketi hakemin şüphe duymasına neden olmuş ve sonunda sorumlu kişi oyundan doğrudan kırmızı kart ile ihraç edilmiştir. Dolayısıyla bu olay bence VAR protokolünün her adımına tamamı ile uymasa da ihlalin saptanıp cezasının verilmesi bakımından önemlidir. Çünkü VAR teknolojisinin ve protokolünün beki de ileride kazanacağı perspektife, gidebileceği yola çok uygun bir örnek olarak gösterilebilir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar sunulmuştur.

Analiz edilen veriler sonucunda 2016-17 sezonu ile başlayıp 2019-20 sezonu ile biten dört yıllık süreçte disiplin cezalarının artış gösterdiği belirlenmiştir. Bu süreçte PFDK tarafından ihlal ayırmaksızın sırasıyla 300, 354, 409 ve 512 disiplin cezası verilmiştir. VAR teknolojisinin kullanılma durumuna göre cezaların sıklığında 267 cezalı bir artış saptanmıştır. Dolayısıyla VAR teknolojisi genel anlamda PFDK tarafından verilen disiplin cezalarında ihlallerin yakalanması ve cezalandırılması açısından pozitif bir değişime neden olmasına karşın sporda şiddet ve saldırganlığa karşı girilen mücadele sürecinde, gidişatın olumsuz olduğunu göstermektedir. 6222 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği 2011 yılında bu yana geçen sürede yapılanların eksik ve yetersiz olduğunu, aynı zamanda uygulayıcıların da ilgisiz ve yetersiz kaldığını göstermiştir.

2016-17 ile başlayıp 2019-20 sezonu ile biten analizimizde sırasıyla 17, 33, 33 ve 32 defa doğrudan ihraç (kırmızı kart) kararı verildiği, VAR teknolojisinin kullanılması doğrudan ihraç kararlarında 15 cezalı bir artış görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. VAR protokolünde incelenecek dört olaydan biri olan doğrudan ihraç kararlarındaki bu artış, VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde görevini yerine getirerek eskiden gözden kaçan olayların yakalanmasında hakem ekibine yardımcı olduğunu göstermekle birlikte, PFDK kararları özelinde spor hukukunda bir delil aracı olarak değerini ispatladığını göstermektedir.

Ciddi faul ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin biri hariç belirlenen aralıklar içinde olduğu, aralık dışındaki cezanın da alt sınırın altında yer aldığı bulunmuştur.
- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %50 ile %100 arasında değiştiği bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılığında standart verilen cezaların dışında daha caydırıcı cezaların yer aldığı görülmüştür.

Şiddetli hareket ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin biri hariç belirlenen aralıklar içinde olduğu, aralık dışındaki cezanın da alt sınırın altında yer aldığı bulunmuştur.
- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %86 ile %21 arasında değiştiği bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılığında daha caydırıcı cezaların verildiği ve cezaların şahsileştirildiği saptanmıştır.

Sportmenliğe aykırı hareket nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin belirlenen aralıklar içinde olduğu bulunmuştur.
- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %50 ile %125 arasında değiştiği bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılığında belli ceza kalıplarının tekrarlanması ile caydırıcılığın sabit kaldığını göstermektedir.

Fiili müdahale içeren sportmenliğe aykırı hareket ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin belirlenen aralıklar içinde ve her iki olaya da aynı şiddette cezanın verildiği bulunmuştur.
- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %67 olduğu bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılığına dair değerlerin değişmediği gözlemlenmiştir.

Hakaret ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin belirlenen aralıklar içinde olduğu bulunmuştur.
- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %33 ile %83 arasında değiştiği bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılığına dair oranların düştüğü gözlemlenmiştir.

Saldırı ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen her bir duruma yönelik elde edilen sonuçlara göre;

- ✓ Cezaların şiddetinin belirlenen aralıklar içinde olduğu bulunmuştur.

- ✓ Cezaların caydırıcılık oranlarının %17 ile %58 arasında değiştiği bulunmuştur.
- ✓ VAR teknolojisinin kullanılması ile cezaların caydırıcılık oranı tekrar VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemdeki seviyesine gelse de VAR teknolojisi daha düşük caydırıcılığa sahip cezaların verildiği bulunmuştur.

Tehdit ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen ve VAR teknolojisinin kullanılmadığı dönemde meydana gelen tek olayda;

- ✓ Cezanın şiddetinin belirlenen aralıklar içinde olduğu bulunmuştur.
- ✓ Cezanın caydırıcılık oranının %60 olduğu bulunmuştur.

Tükürme ihlali nedeniyle doğrudan ihraç kararı verilen ve VAR teknolojisinin kullanıldığı dönemde meydana gelen tek olayda;

- ✓ Cezanın şiddetinin belirlenen aralıklar içinde olduğu bulunmuştur.
- ✓ Cezanın caydırıcılık oranının %25 olduğu bulunmuştur.

Sporda şiddet ve saldırganlığı önlemek amacıyla yapılan girişimlerin (6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Yasa gibi) yetersiz ve eksik kaldığı, ayrıca saha içi ve dışında bu tip davranışların giderek arttığı görülmüştür. Taraftar dışındaki aktif futbol paydaşlarının (başkan, idareci, görevli, sporcu, antrenör, sporcu, malzemeci gibi gerçek kişiler) sporda şiddet ve saldırganlığı teşvik etmesinden, şahsen katılmasına kadar disiplinsiz davranışlarının göz ardı edildiği, Covid-19 pandemisi döneminde taraftarların katılmadığı dönemde maske takmak gibi basit bir talimatı bile yerine getirememelerinden dolayı birçok cezaya maruz kalmaları, söz konusu grupların sporda şiddete olan etkisinin en azından Türk futbol toplumunda göz ardı edildiğini göstermektedir. Özellikle taraftarlara yönelik verilen toplu tribün kapatmalarda cezanın şahsiliği, savunma hakkı açısından hukuksuz uygulamaların olduğu görülmüştür. Spor kültürünün yerleşmesi ve sporun yaygınlaşması için yapılan girişimlerin sonuçsuz kaldığı, bu süreçte kat edilmesi gereken daha çok mesafe olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hakemlere yönelik performans değerlendirmelerinin sorunlu olduğu görülmüştür. TFF içinde iletişim ve yönetim sorunları olduğu, bunun da spor hukuku açısından işleyişte sıkıntılara yol açtığı bulunmuştur. TFF kurullarının ilgili AİHM kararları göz önünde bulundurularak tarafsız ve bağımsız olmadığından yola çıkarak, Türkiye’de futbol özelinde spor hukukunda alınmış her bir kararın sorgulanabilir olduğu sonucuna ulaşılabilir.

VAR teknolojisi kullanıldığı iki sezon ele alındığında verimli ve etkili bir teknoloji olduğunu göstermiştir. Lig rekabetinin arttığı özellikle ligin son haftalarındaki dönemlerde hakemler tarafından verilen doğrudan ihraç kararlarının arttığına dair elde edilen bulgudan yola çıkarak, hakemlerin VAR teknolojisi ile özgüvenlerinin yüksek ve kararlılıklarının artmış olduğu sonucuna ulaşılabilir. VAR teknolojisini kullanan hakemlerin de hata yapabileceği, ancak PFDK'nın en azından müsabaka sonrasında bu hataları düzeltecek kapasitede olduğu bulunmuştur. VAR teknolojisi ile hakemlerin kararlarına olan güven artmıştır.

VAR teknolojisi faydalı olduğu kadar yüksek maliyetli, ancak faydası hakem kalitesi ve yapılan yatırımla ilişkili olduğu için de faydası değişken bir teknolojidir. Bununla beraber, adalete ulaşmak için parasal maliyetlerin göz ardı edilmesi gerektiği de açıktır. VAR teknolojisi kısa vadede ihtiyaca karşılık vererek, hakemlere müsabaka sürecinde adil olmalarına yardımcı olmuştur ve olmaya devam edeceğine dair bir izlenim bırakmıştır. Uzun vadede ise VAR teknolojisinin futbolcuları daha dürüst, daha teknik, ikili mücadelelerde daha dikkatli, faullü temaslarda ölçülü olmaya iteceğini öngörülebilir. Bu sayede, futbol müsabakalarının seyir zevkinin artacağını öne sürebiliriz. Ancak bu varsayımlar sadece VAR teknolojisi ile gerçekleşmeyecektir. Futbolcular, antrenörler, hakemlerin VAR teknolojisine uyum sağlaması ile futbola yaklaşımın oyun odaklı hale dönüşmesi gibi etmenler ile birleştiğinde, özellikle üst düzey futbol liglerinde, futbol oyununun daha teknik, daha estetik, seyri keyif veren bir şekle bürüneceğini hayal edebiliriz. İngiltere başta olmak üzere büyük bütçeli liglerde bu dönüşümün gerçekleşmeye başladığını görmekteyiz. Futbolun endüstriyel bir sektör haline dönüşmesi, çok farklı alandan marka ve kurumu çekmeye devam etse de, futbolun oynanma hızının düştüğü liglerin takip edilme seviyeleri de azalmaktadır. İnsanların herhangi bir içeriği çok hızlı tükettikleri, internet ortamında futbol gibi, Formula 1 gibi uzun süren ve oyun içi aksiyonları nispeten azalan ve çok fazla durağanlaşan oyunlar, insanların ilgisini kaybetmesine neden olmaktadır. Artık insanlar, fanatik ya da holigan olsalar bile müsabakayı stadyumda veya evlerinde takip ederken, müsabaka durağanlaştığında, sıkıcılaştığında bir yandan da telefonlarından internete girme veya başka bir şey yapma ihtiyacı hissediyorlar. Futbolun 90 dakikalık süresinin 60 dakikaya düşürülmesi, atılan gol başına ekstra puan verilmesi, faul veya ofsayt gibi oyun içi ihlallerde yapılacak radikal değişikliklere yönelinmesi ile futbolun özellikle 2000 sonrası

kuşaklara daha ilgi çekici hale getirilmesi sağlanabilir ki bu tezin yazıldığı dönemde ortaya atılan Avrupa Süper Ligi projesinin öncülerinden biri olan Real Madrid Başkanı Florentino Perez futbolun yeni kuşaklar tarafından daha az ilgi ile izlendiğinin farkında olduklarını belirtmiştir (144,145). Bu açıklamanın üzerine yapılan Z jenerasyonundan 11 bin civarı katılımcı ile yapılan bir araştırmada ise Z jenerasyonunun Avrupa Süper Ligi'ne karşı olduğu ancak futbolun belli alanlarda gelişim ve inovasyona ihtiyacı olduğunu dile getirmişlerdir (146). Bu bağlamda değerlendirildiğinde VAR teknolojisi futbolun gelişimi ve futbolun inovasyonu yönünde atılmış bir adım olmakla birlikte, hakemlerin dijitalleşmesi ile sonuçlanacak bir sürecin başlangıcı olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla futbolun hem bir spor hem de bir endüstri olarak 2000 sonrası kuşağa ulaşması için evrim geçirmesi gerektiği, futbolun ve diğer benzer spor branşlarının acilen yüzleşmesi gereken bir gerçektir. VAR teknolojisi bu evrimin basamaklarından biridir.

6.2. Öneriler

VAR teknolojisinin uygulandığı seyircili bir müsabakada, VAR incelemesi gerektiren pozisyonlarda, seyircilerin o pozisyona dair verilmesi gereken karar ile ilgili algısı (kararın ne olması gerektiği) dijital ortamda toplanarak analiz edilecek, VAR incelemesi sonrası seyirci ile hakemin VAR öncesi ve sonrası verdiği kararların karşılaştırması şeklinde yapılacak bir araştırma ile hem seyircilerin oyun bilgisi ölçülmüş olur hem hakemlerin VAR kullanımı ile verdikleri kararlardaki değişiklik anlaşılmış olur hem de hakemlerin epistemolojik avantajı geri alıp almadıklarına dair daha net bir bulguya ulaşılabilir.

Alt kademe liglere yönelik disiplin cezalarının inceleneceği ve disiplin cezaları bağlamında amatör ile profesyonel futbol bağlamında bir karşılaştırmanın yapılabileceği bir araştırma tasarlanabilir.

Bayes Teoreminin merkeze alındığı bir araştırma deseninde, müsabakaların sonuçları ile VAR teknolojisi ile verilen kararların etkileri arasında kurulacak bağlantının istatistiksel ve matematiksel analizi ile VAR teknolojisinin bir müsabakanın seyrini ne oranda değiştirdiğine dair araştırmalar yapılabilir.

Zaman serisi analizi ile PFDK tarafından verilen veya 6222 sayılı Yasa kapsamında verilen cezaların haftalık veya sezonluk seyrindeki değişimlerin incelenmesi ile spor disiplini hukuku ve sporda şiddet konularında literatür için önemli veriler elde edilebilir.

Örneğin, sporda şiddet yasalarının düzenlenmesi ile sporda görülen şiddet olaylarının sayılarında nasıl değişikliklerin olduğunun belirlenmesi veya toplumsal olayların (terör olayları, pandemi, 15 Temmuz darbe girişimi, Gezi Parkı olayları gibi) sporda şiddet olaylarını nasıl etkilediğine dair bulgular elde edilebilir.

Çirkin ve Kötü Tezahürat, Saha Olayları gibi ihlaller için faillerin belirlenemediği durumlarda, PFDK tarafından kulübe verilen maddi disiplin cezaları, ihlali gerçekleştiren tribünde o müsabakada Passo Lig sistemi ile girişi yapan toplam kişi sayısına bölünerek, ceza bu kişilerin şahsına yönelik olarak ulaştırılacak ya da bu kişilerin bir daha müsabaka bileti aldıkları zaman bilet ücretine eklenebilir (Çizelge 6.1). Bu sayede hem tüzel kişi olarak kulüplere yüklenen bu ihlalin sorumluluğu, ihlali gerçekleştiren kişilere yönlenecek hem de artık stadyumda müsabakayı takip eden seyirciler yanlarında şuursuzca küfreden kişileri kendi içlerinde uyarma mecburiyeti hissedecekler veya en yakın yetkiliye bu kişileri ihbar edeceklerdir.

Çizelge 6. 1. Taraftarların yer aldığı disiplin cezalarına dair şahsileştirme önerisi

PFDK Tarafından Verilen Ceza / İhlali Gerçekleştiren Bölümdeki Toplam Kişi Sayısı = Kişiselleştirilmiş Disiplin Cezası
Örnek: $100.000 / 2500 = 40$ TL veya $250.000 / 1000 = 250$ TL

Kural dışı hareketler başlığı altındaki ciddi faul ve şiddetli hareket ihlallerinden birini, yanında başka bir ihlal daha olmadan yapan futbolcu [(Oyuncunun Yıllık Sabit Maaşı / Ligin Hafta Sayısı) * Aldığı Men Cezası] denkleminde karşılık gelen tutarı, futbolcunun kendi banka hesabından olması koşuluyla, ödediği takdirde, aldığı men cezasının bittiğine hükmedilerek bir sonraki müsabakada oynamasına izin verilebilir.

Kural dışı hareketler ihlali özelinde müsabakadan men cezasının sabit tutulması ile cezaların çok daha maddi bir çerçeveye getirilmesi ve bu cezaların doğrudan ihlale karışan kişilerin bireysel olarak ödemesine dair uygulamalar ile futbolcuların saha içinde yaptıkları ve gelecekte de yüksek olasılıkla tekrar yapacakları ihlaller nedeniyle performansta sürekliliğin çok önemli olduğu futbolculuk mesleğinden çok fazla uzak kalmamaları sağlanabilir. Ancak diğer ihlallerde böyle bir uygulamanın yapılmasının spora dönüşü olumsuz olacaktır.

Hakemlere yönelik performans değerlendirmesinde notların değiştirilmesi, değiştirilmese bile şeffaf şekilde açıklanması hem hakemlerin kendilerini geliştirecekleri

noktaları öğrenmeleri açısından faydalı olacaktır hem de hakemlere yönelik tartışmaların somutlaşmasını, böylece futbolun paydaşlarının hakemlere yönelik beklenti ve algısının daha doğru bir zemine yerleşmesine neden olacaktır.

VAR teknolojisi ve kullanımının aslında günümüz teknolojileri için oldukça sıradan olduğunu anladığımızda, bunun nasıl geliştirileceğine dair araştırmalar, önerilerin de düşünülmesi kaçınılmazdır. Organizasyon olarak İspanya Birinci Ligi LaLiga, Amerika Ulusal Basketbol Ligi NBA, Fransa Birinci Ligi Ligue 1, Amerikan Futbolu Ligi NFL, Olimpiyatların kulüp olarak Liverpool, Arsenal, Manchester City'nin partnerleri olduğu Intel FreeD teknolojisi oyunun oynandığı spor tesisine yerleştirilen özel kameralarla elde edilen pozisyonun görüntüsünü 360° olarak oynatabilme gücüne sahip bir teknolojidir. Bu teknoloji halihazırda taraftarlara oyun içinde gerçekleşen güzel hareketleri 360° olarak aktararak seyir zevkini arttırmak amacı ile kullanılmaktadır (147-150). Bu teknoloji biraz daha işlevsel hale getirilerek VAR teknolojisine entegre edilerek pozisyonların 360°'lik bir açı ile incelenmesini sağlayabilecektir.

Microsoft firması 2021 yılının başlarında Mesh adını verdiği yeni bir teknoloji tanıttı. Bu teknoloji yardımı ile başka kıtada bir kişi ile holografik olarak gerçek veya animasyon olarak aynı ortamda bulunabiliyor, yine bu teknoloji yardımı ile iki tarafında ulaşabildiği herhangi bir şey üzerinde çalışma yapabiliyorsunuz (151,152). Bu teknolojiyi hakemin sahada istediği yere anında gidebildiği ve oyunu fiziksel olarak engelleyemeyeceği bir inovasyon ile hakemlerin her pozisyona çok daha yakın olması hatta hakemlerin görevlerini müsabaka alanına bile girmeden yerine getirebileceği bir ortam oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

1. **Kolblinger O, Lames M.** Scientific approaches to technological officiating aids in game sports. *Current Issues in Sport Science*, **2017**; 2:001: 1-10. doi: 10.15203/CISS_2017.001
2. **Almusawi MA, Ali AK.** The use of video assistant referee (VAR) technology in football match management. *Journal of Physical Education*, **2020**; 32(4): 130-135.
3. **Carlos LP, Ezequiel R, Anton K.** How does Video Assistant Referee (VAR) modify the game in elite soccer?. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, **2019**; 19(4): 646-653.
4. **Çankaya S, Saki Ü, Taşmektepligil, MY.** VAR Sisteminin 2018-2019 Sezonu Süper Lig Futbol Maçlarına Etkisinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, **2020**; 11(2): 141-154.
5. **Errekagorri I, Castellano J, Echeazarra I, Lago-Peñas C.** The effects of the Video Assistant Referee system (VAR) on the playing time, technical-tactical and physical performance in elite soccer. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, **2020**; 20(5): 808-817.
6. **Kenta A.** <Survey Report> VAR Outcomes and Incident Review: Using the 2018 FIFA World Cup as a Clue \ n. *Humanities*, **2019**; 17: 247-256.
7. **Spitz J, Wagemans J, Memmert D, Williams AM, Helsen WF.** Video assistant referees (VAR): The impact of technology on decision making in association football referees. *Journal of Sports Sciences*, **2020**; 39(2): 147-153.
8. **Ugondo PL, Tsokwa M.** Interpreting video assistant referee and goal-line technology communication: the pitch-based referees perspectives. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, **2019**; 3(4): 1058-62.
9. **Solheim HM.** Referees and implementation of VAR (Video Assistant Referee) in Norwegian football. A quantitative study with a pragmatic abductive approach to Norwegian elite league clubs' views on Norwegian referees and a possible implementation of video refereeing in Norway. Bachelor's thesis, Molde University College of Logistics, **2019**.
10. **D'Andréa C, Melgaço L.** Emerging Technologies: “Problem Issues” of the VAR Tweeted during the 2018 World Cup. XVIII Annual Meeting of Compós. Porto-Portugal, 11-14 June 2019: 1-27.
11. **Engin SG, Çelik VO.** VAR'lığın yeter! Hakemlerin gözünden video yardımcı hakem sistemi. *International Journal of Sport Culture and Science*, **2019**; 7(2): 53-68.
12. **Erdoğan ÇH.** Futbolcuların Video Yardımcı Hakem “VAR” Sistemi Hakkındaki Görüşleri. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, **2021**; 4(2): 113-123.
13. **van den Berg L, Surujlal J.** Video Assistant Referee: Spectator And Fan Perceptions And Experiences. *International Journal Of Social Sciences And Humanity Studies*, **2020**; 12 (2): 449-465.

14. **Lucić I, Babić S, Vučkov D.** Perception of Using VAR Technology in Football After Completion of Training and Education and Experiences of Croatian Video Assistant Referees (VARs) and Assistant VARs (AVARs). 43rd International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), 28 September- 2 October 2020: 995-1001.
15. **Petersen-Wagner R, Ludvigsen J.** VAR (video-assistant-referee) as Neo-Colonialism? Reading the FIFA 2018 Mens World Cup YouTube Video Comments. In: 14th European Sociological Association Conference 2019, 20 August 2019- 23 August 2019, (Unpublished).
16. **Post J.** WAR with the VAR: The effects of time dissonance, bias, information overload, enjoyment and frustration on the acceptance of the Video Assistant Referee (VAR) in football. Master's thesis, University of Twente, **2020**.
17. **Şentuna B.** Futbolda hakem ve video hakem 'VAR' sisteminin Weber'in rasyonalite teorisi ile açıklanması ve post-modern görüşler, *Turkish Studies - Social*, **2020**; 15(3): 1527-1540.
18. **Salinas D.** An alert to 2018 FIFA World Cup: mind control with brain nanobots-deceiving the VAR. *Int Phys Med Rehab J*, **2018**; 3(4): 301-302.
19. **Haugen KK.** Video assisted refereeing in association football-possible adverse effects on uncertainty of outcome. *OA Journal-Sports*, **2019**; 1(1): 1-3.
20. **Şirin EF, Sevilmiş A.** Spor Toto Süper Ligi Turgay Şeren Sezonunda Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarının İçerik Analizi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, **2019**; 10(3): 325-334.
21. **Khan YZ.** The Growth of Information & Communication Technology: How it changed the Scenario of Sports? *Invention Journal of Research Technology in Engineering & Management (IJRTEM)*, **2017**; 1(12): 35-39
22. **Magdalinski T.** *Sport, technology and the body: The nature of performance*. 1st.Ed., London: Routledge, **2009**.
23. **Gardner R.** On Performance-Enhancing Substances and the Unfair Advantage Argument, *Journal of the Philosophy of Sport*, **1989**; 16(1): 59-73.
24. **Miah A.** Philosophical and ethical questions concerning technology in sport: the case of genetic modification. Doctoral dissertation, De Montfort University, **2002**
25. **Butryn, T.** Cyborg Horizons: Sport and the Ethics of Self-Technologization. In: Miah A, Eassom SB. Eds. *Sport Technology: History, Philosophy and Policy*, **2002**.
26. **Ryall E.** Humans, athletes and cyborgs: Where next for sport. *Bulletin of Sport and Culture*, **2012**; 35(7-9): 1-6.
27. **Loland S.** The ethics of performance-enhancing technology in sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, **2009**; 36(2): 152-161.

28. **Şimşek A, Devecioğlu S.** *Spor Teknolojileri*. 1.Baskı, Ankara: Gazi kitabevi, **2019**.
29. **Cortsen KH, Rascher DA.** The Application of Sports Technology and Sports Data for Commercial Purposes. In *The Use of Technology in Sport: Emerging Challenges*, InTech Open Access Publishers, **2018**: 47-83.
30. **James D.** The ethics of using engineering to enhance athletic performance. *Procedia engineering*, **2010**; 2(2): 3405-3410.
31. **Collins H, Evans R.** Sport-decision aids and the “CSI-effect”: why cricket uses Hawk-Eye well and tennis uses it badly. *Public Understanding of Science*, **2012**; 21(8): 904-921.
32. **Collins H.** The philosophy of umpiring and the introduction of decision-aid technology. *Journal of the Philosophy of Sport*, **2010**; 37(2): 135-146.
33. **Dyer B.** The controversy of sports technology: a systematic review. *SpringerPlus*, **2015**; 4(1): 1-12.
34. **Nlandu T.** The Fallacies of the Assumptions Behind the Arguments for Goal-Line Technology in Soccer. *Sport, Ethics and Philosophy*, **2012**; 6(4): 451-466.
35. **Bordner SS.** Call ‘em as they are: What’s wrong with blown calls and what to do about them. *Journal of the Philosophy of Sport*, **2015**; 42(1): 101-120.
36. **Kapil S.** Advanced Referral Systems–Scrapping the Pain of Wrong Decisions. *Science Reporter*. **2018**; 38-40.
37. **Dandıl E, Özkul İ.** Futbol maçları için bilgisayarlı gözü destekli gol karar sistemi (golkasis): Bir prototip çalışma. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji*, **2019**; 7(1): 213-224.
38. **Cross R.** The footprint of a tennis ball. *Sports Engineering*, **2014**; 17(4): 239-247.
39. **Kolbinger O Linke D, Link D, Lames M.** Do we need goal line technology in soccer or could video proof be a more suitable choice: A cost-benefit-analysis of goal line technology in soccer and thoughts about an introduction of video proof. In: Cabri J. et al. Eds. *International Congress on Sports Science Research and Technology Support*, Springer, Cham. **2014**: 107-118.
40. **National Basketball Association.** Nba Officials Media Guide 2019-20. **2019**.
41. **Demir M.** Endüstriyel futbol ve futbolda teknoloji kullanımı. *TRT Akademi*, **2019**; 5(9): 356-375.
42. **Collins H.** Applying philosophy to refereeing and umpiring technology. *Philosophies*, **2019**; 4(2): 21.
43. **The International Football Association Board.** Oyun Kuralları 2017/18. **2017**.

44. **The International Football Association Board.** Oyun Kuralları 2018/19. **2018.**
45. TBF. Basketbol Oyun Kuralları. Erişim: (https://www.tbf.org.tr/sitefiny-tbf-media/dokuman/CEB8657240134392B8D1120A22C71FE3_basketbol-oyun-kurallari-2020.pdf) 2020. Erişim Tarihi: 07.07.2021
46. **Vamplew W.** Playing with the rules: Influences on the development of regulation in sport, *The International Journal of the History of Sport*, **2007**; 24:7: 843-871.
47. **Galantić M.** Sports Law: Some Introductory Considerations. *Annals of Applied Sport Science*, **2016**; 4(3): 51-59.
48. **McLaren RH.** Twenty-Five Years of the Court of Arbitration for Sport: A Look in the Rear-View Mirror. *Marquette Sports Law Review*, **2010**; 20(2): 305-333.
49. **Lenard M.** The Future of Sports Dispute Resolution. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, **2010**; 10(1): 173-182.
50. **Casini L.** The making of a lex sportiva by the Court of Arbitration for Sport. *German Law Journal*, **2011**; 12(5): 1317-1340.
51. **Valero A.** In search of a working notion of lex sportiva. *The International Sports Law Journal*, **2014**; 14(1-2): 3-11.
52. **Foster K.** Global Sports Law Revisited. *Entertainment and Sports Law Journal*, **2019**; 17(4): 1-14.
53. **Foster K.** Is There a Global Sports Law?. *Entertainment Law*, **2003**; 2(1): 1-18.
54. **Foster K.** Lex Sportiva and Lex Ludica: The Court of Arbitration for Sport's Jurisprudence. *Entertainment and Sports Law Journal*, **2005**; 3(2): 1-14.
55. **Duval A.** Lex sportiva: a playground for transnational law. *European law journal*, **2013**; 19(6): 822-842.
56. **Hart HLA.** *The concept of law*. 3rd.Ed., Oxford:Clarendon Press. **2012.**
57. **Duval A.** The Olympic Charter: A Transnational Constitution Without a State?. *Journal of Law and Society*, **2018**; 45: 245-269.
58. **Teubner G.** *Global law without a state*. Aldershot: Dartmouth, **1997.**
59. **Gürten K, Erenel SE.** Lex sportiva: Spor hukukunun küreselliği. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **2012**; 3(1): 295-316.
60. **Nafziger JA.** International Sports Law. In: Nafziger JA, Ross SF. Eds. *Handbook on international sports law*. Cheltenham:Edward Elgar Publishing, **2011**: 3-32.

61. **Siekman R.** The specificity of sport: sporting exceptions in EU Law. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, **2012**; 49(4): 697-725.
62. Arbitration CAS 98/200 AEK Athens and SK Slavia Prague / Union of European Football Associations (UEFA), award of 20 August 1999. Erişim: (<https://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/200.pdf>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
63. **Wax A.** Public International Sports Law: A “Forgotten” Discipline? In: Siekman RCR, Soek J, editors. *Lex sportiva : what is sports law?*, New York: Springer, **2012**: 287-298.
64. Union Royale Belge Des Sociétés De Football Association and Others v Bosman and Others. Erişim: (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61993CJ0415&from=EN>) 15 December 1995. Erişim Tarihi: 07.07.2021
65. **Wolf KD.** The non-existence of private self-regulation in the transnational sphere and its implications for the responsibility to procure legitimacy: The case of the lex sportiva. *Global Constitutionalism*, **2014**; 3(3): 275–309
66. **Erkiner K.** Türkiye’de Spor Hukukunun Oluşumu. In: İstanbul Barosu Dergisi Spor Hukuku Özel Sayısı, İstanbul: Can Matbaacılık, **2007**: 17-41
67. **Kocasakal Ü.** Sporda hukuki ve Cezai Sorumluluk. In: I. Uluslararası Spor Hukuku Kurultayı, Ankara: Ankara Barosu Yayınları, **2010**: 54.
68. **Ertay ř, Petek H.** *Spor Hukuku*. 3.Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, **2017**.
69. **Çağlayan R.** *Spor Hukuku*. Ankara: Asil Yayınları, **2007**.
70. **Özelçi MA.** Türk Spor Yönetiminde Kendine Özgü Bir Yapılanma: Türkiye Futbol Federasyonu Yüksek lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2007**.
71. **Şenol T.** Yarışma Hakemlerinin Kararlarının Hukuki Niteliğı In: I. Uluslararası Spor Hukuku Kurultayı, Ankara: Ankara Barosu Yayınları, **2010**: 332
72. **Krotoszynski Jr. RJ.** The New Legal Process: Games People Play and the Quest for Legitimate Judicial Decision Making. *Washington University Law Quarterly*, **1999**. 77(4): 993-1052.
73. **Biedzynski KW.** Sports Officials Should Only Be Liable for Acts of Gross Negligence: Is That the Right Call? *University of Miami Entertainment & Sports Law Review*, **1994**; 11(2): 375-420.
74. **Aydın Z.** Sporda Disiplin Hukuku, Delil ve Savunma Hakkı In: I. Uluslararası Spor Hukuku Kurultayı, Ankara: Ankara Barosu Yayınları, **2010**: 78-94
75. **Bıçakçı L.** Sporda Disiplin ve Siyaseti. In: Çağlar T, Baykal HG, Çağatay B, Aybers A. Eds. Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu “Av. Atılâ Elmas” Armağanı, Ankara: Koza Matbaacılık, **2012**: 175-187

76. **Van Kleef R.** The legal status of disciplinary regulations in sport. *The International Sports Law Journal*, **2014**; 14(1): 24-45.
77. **Hafizoğulları Z.** Disiplin ve Futbol Disiplin Hukukunda Suç ve Cezanın Kanuniliği. In: Çağlar T. Eds. Ankara Barosu Spor Hukuku Kurulu Av. Mustafa Kemal Kaya Armağanı, Ankara: Afşaroğlu Matbaası, **2015**: 697-715
78. **The International Football Association Board.** Oyun Kuralları 2019/20. **2019**.
79. **Savaşer Y.** Yarışma Hakemlerinin Kararlarının Hukuki Niteliği. In: I. Uluslararası Spor Hukuku Kurultayı, Ankara: Ankara Barosu Yayınları, **2010**: 320-325
80. 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. Erişim: (<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF-KANUN-STATU/TFF-Kurulus-ve-Gorevleri-Hakkinda-Kanun.pdf>) 5.5.2009. Erişim Tarihi: 07.07.2021
81. TFF. Türkiye Futbol Federasyonu Statüsü. Erişim: (<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TFF-KANUN-STATU/TFF-Statusu.pdf>) 2019. Erişim Tarihi: 07.07.2021
82. TFF. Futbol Disiplin Talimatı. Erişim: (<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/Futbol-Disiplin-Talimati.pdf>) 2019 Erişim Tarihi: 07.07.2021
83. **Kivunja C, Kuyini AB.** Understanding and applying research paradigms in educational contexts. *International Journal of higher education*, **2017**; 6(5): 26-41.
84. **Patton MQ.** *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. 2. Baskı. Çev.Ed: Bütün M, Demir SB. Ankara: Pegem Akademi. **2014**.
85. **Fraenkel JR, Wallen NE.** *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill. **1993**.
86. **Merriam SB.** *Nitel araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. 3. Baskı, Çev. Ed: Turan S, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, **2018**.
87. **Datta L.** Case Study Evaluations. Washington, DC: U.S. General Accounting Office, **1990**; Transfer paper 10.1.9.
88. **Yıldırım A, Şimşek H.** *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi. **2008**.
89. **Aytaçlı B.** Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, **2012**; 3(1): 1-9.
90. **Gürbüz S, Şahin F.** *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seckin Yayıncılık, **2018**.

91. TFF. PFDK Kararları - 02.11.2017. Erişim: <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=28194> Erişim Tarihi: 07.07.2021
92. TFF. PFDK Kararları - 26.10.2017. Erişim: <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=28141> Erişim Tarihi: 07.07.2021
93. TFF. Spor Toto Süper Lig İlhan Cavcav Sezonu. Beşiktaş A.Ş. – Medipol Başakşehir FK. Erişim: <https://www.tff.org/Default.aspx?pageId=29&macId=180412> 23.10.2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
94. **Becker GS.** Crime and punishment: An economic approach. In: Becker GS, Landes WM. Eds. *The economic dimensions of crime*. London: Palgrave Macmillan, **1974**: 1-54.
95. **Brown WW, Reynolds MO.** Crime and “punishment”: Risk implications. *Journal of Economic Theory*, **1973**; 6(5): 508-514.
96. **Ehrlich I.** “Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation”. *The Journal of Political Economy*, **1973**; 81(3): 521-565.
97. **Crump D.** Deterrence, St. Mary's L.J. **2018**; 49(2): 320-357
98. **Rizzolli M, Tremewan J.** Hard labor in the lab: Deterrence, non-monetary sanctions, and severe procedures. *Journal of behavioral and experimental economics*, **2018**; 77: 107-121.
99. **Montag J, Tremewan J.** Let the punishment fit the criminal: An experimental study. *Journal of Economic Behavior & Organization*, **2020**; 175: 423-438.
100. **Emiroğlu H, Görgülü N.** Hukukun matematiksel olarak ifade edilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **2013**; 62(1): 73-92.
101. **Bilir FP, Avcı A.** Ceza Alan Futbol Taraftarlarının Şiddete Yönelik Davranışlarının İncelenmesi: Adana İli Örneği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, **2017**; 8(3): 232-251.
102. **Erkalan U.** 6222 sayılı kanunun bursa ilinde sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesindeki etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **2018**.
103. **Baykara A** Futbol Müsabakalarındaki Elektronik Bilet Sisteminin Seyirci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Mersin, **2017**.
104. **Bilir FP, Eryılmaz F.** İngiltere ve Türkiye’deki Sporda Şiddet Yasaları. In: Dinç ZF. Eds. Spor Bilimleri Araştırmaları I. Ankara: Akademisyen Kitabevi. **2018**: 165-179.
105. **Aydın DH, Aydın MB.** Güvenlik, Piyasa ve Hukuksallaşma: 6222 Sayılı Yasa Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, **2019**; 43(4): 731-758.

106. CAS 2007/A/1217 Feyenoord Rotterdam v/ UEFA. Arbitral Award. Erişim: (http://www.archiefheesakker.nl/CMS/pdfs/onderzoeken/cas2007-A-1217_feyenoord.pdf) 2007. Erişim Tarihi: 07.07.2021
107. UEFA Disciplinary Regulations Edition 2013. Erişim: (https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/Tech/uefaorg/General/01/95/84/21/1958421_DOWNLOAD.pdf) Erişim Tarihi: 07.07.2021
108. T.B.M.M. (S. Sayısı : 424) Spor Mşsabakalarında şiddet ve Dşzensizliğin şnlenmesine Dair 2.3.2004 Tarihli ve 5100 Sayılı Kanun ile Anayasanın 89 uncu ve 104 üncş Maddeleri Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşşlmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Adalet Komisyonu Raporu. Erişim: (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss424m.htm>) 2004. Erişim Tarihi: 07.07.2021
109. **Yeşil İ.** Ceza hukuku genel ilkelerinin idari cezalara uygulanabilirliği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2010**
110. Spor Toto Süper Lig, 02 Kasım 2018, Galatasaray- Fenerbahçe. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/mac-merkezi/galatasaray-fenerbahce?id=111325980>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
111. Galatasaray Fenerbahçe maçı sonrası kavga! İşte, olaylı derbi görüntşleri... Sözcş Gazetesi. Erişim: (<https://skor.sozcu.com.tr/2018/11/03/galatasaray-fenerbahce-macinda-kavga-mac-sonu-kavgasi-nasil-cikti-802542/>) 03/11/2018. Erişim Tarihi: 07.07.2021
112. TFF. PFDK Kararları - 08.11.2018. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=30318>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
113. Süper Lig 2020/2021 Sezonu, 23 Aralık 2020, Fenerbahçe- Medipol Başakşehir. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/mac-merkezi/fenerbahce-medipol-basaksehir?id=111459838>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
114. Rafael'in kırmızı kart cezası kaldırıldı. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/haber/rafaelin-kirmizi-kart-cezasi-kaldirildi>) 25 Aralık 2020. Erişim Tarihi: 07.07.2021
115. TFF. PFDK Kararları - 25.12.2020. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=34377>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
116. TFF. Spor Toto Süper Lig İlhan Cavcav Sezonu, Medipol Başakşehir FK- Demir Grup Sivasspor. Erişim: (<https://www.tff.org/Default.aspx?pageId=29&macId=180620>) 4.05.2018. Erişim Tarihi: 07.07.2021
117. TFF. PFDK Kararları - 10.05.2018. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=29214>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
118. Teleset Mob. Akhisarspor 1 - 0 Fenerbahçe Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2017-2018/7/akhisar-genclikspor-1-0-fenerbahce-mac-ozeti>) 29 Eylül 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021

119. TFF. PFDK Kararları - 05.10.2017. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=28013>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
120. MHK'dan Bülent Yıldırım kararı! Milliyet Gazetesi. Erişim: (<https://www.milliyet.com.tr/skorer/mhkdan-bulent-yildirim-karari-2528838>) 30.09.2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
121. Galatasaray 4 - 2 Teleset Mob. Akhisarspor Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2017-2018/15/galatasaray-4-2-akhisar-genclikspor-mac-ozeti>) 09 Aralık 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
122. TFF. PFDK Kararları - 14.12.2017. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=28464>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
123. Gomis'in cezasına sert tepki: Bunun izahı yok! Fanatik Gazetesi. Erişim: (<https://www.fanatik.com.tr/gomis-in-cezasina-sert-tepki-bunun-izahi-yok-video-1337154>) 14 Aralık 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
124. Wikipedia. Deniz Çoban. Erişim: (https://tr.wikipedia.org/wiki/Deniz_%C3%87oban) Erişim Tarihi: 07.07.2021
125. NTVSPOR. Gözyaşları ile bıraktı! | VIDEO. Erişim: (<http://web.archive.org/web/20151001134731/http://www.ntvspor.net/haber/futbol/139682/gozyaslari-ile-birakti>) 30 Eylül 2015. Erişim Tarihi: 07.07.2021
126. Galatasaray'a Gomis Müjdesi. Erişim: (<https://www.sporundibi.com/galatasaray/galatasaray-a-gomis-mujdesi-h44017.html>) 12 Aralık 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
127. **Pumerantz Z.** The 50 Best Trash Talk Lines in Sports History. Erişim: (<https://bleacherreport.com/articles/1238737-the-50-best-trash-talk-lines-in-sports-history>) 29 June 2012. Erişim Tarihi: 07.07.2021
128. **Hype U.** Football's Best Trash Talkers. Erişim: (<https://urbanpitch.com/football-trash-talkers/>) 20 January 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021
129. **Warond A.** Top 10 Best Trash Talkers In NBA History. Erişim: (<https://fadeawayworld.com/more-than-points/top-10-best-trash-talkers-in-nba-history>) 24 December 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
130. **Crust L, Azadi K.** Mental toughness and athletes' use of psychological strategies. *European Journal of Sport Science*, **2010**; 10(1): 43-51.
131. **Gucciardi DF, Gordon S, Dimmock JA.** Advancing mental toughness research and theory using personal construct psychology. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, **2009**; 2(1): 54-72.
132. **Gerber M, Kalak N, Lemola S, Clough PJ, Perry JL, Pühse U, Brand S.** Are adolescents with high mental toughness levels more resilient against stress?. *Stress and Health*, **2013**; 29(2): 164-171.

133. European Courts of Human Rights. Case of Ali Rıza and Others v. Turkey. Erişim: ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-200548%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-200548%22]})) 22/06/2020. Erişim Tarihi: 07.07.2021
134. European Courts of Human Rights. Affaire İbrahim Tokmak c. Turquie. Erişim: ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-209958%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-209958%22]})) 18 Mayıs 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021
135. **Yaşar M.** Kamuoyu Duyurusu. Erişim: (<https://sporvehukuk.net/2021/05/18/kamuoyu-duyurusu/>) 18 Mayıs 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021
136. TFF. PFDK Kararları - 05.04.2018 Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=29029>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
137. PFDK Kararları - 30.07.2020. Erişim: (<https://www.tff.org/default.aspx?pageID=246&ftxtID=33537>). Erişim Tarihi: 07.07.2021.
138. Teleset Mob. Akhisarspor 1 - 2 Medipol Başakşehir Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2017-2018/27/akhisar-genclikspor-1-2-istanbul-basaksehir-mac-ozeti>) 01 Nisan 2018. Erişim Tarihi: 07.07.2021
139. Göztepe 3 - 1 Demir Grup Sivasspor Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2019-2020/34/goztepe-3-1-sivasspor-mac-ozeti>) 25 Temmuz 2020. Erişim Tarihi: 07.07.2021
140. **Cantez D.** Futbol Hakemlerine Göre Seyirciyi Saldırganlığa Yönlendiren Faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, **2021**.
141. Medipol Başakşehir 1 - 1 Demir Grup Sivasspor Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2017-2018/32/istanbul-basaksehir-1-1-sivasspor-mac-ozeti>) 04 Mayıs 2018. Erişim Tarihi: 07.07.2021
142. **Talimciler A.** Futbol Sahaları ve Spor Salonlarındaki Hak İhlalleri ve Taraftarlar Üzerindeki Etkisi. *Sosyoloji Dergisi*, **2007**; 17: 279-291.
143. Akhisarspor 1 - 1 Çaykur Rizespor Maç Özeti. Erişim: (<https://tr.beinsports.com/lig/super-lig/ozet/2018-2019/2/akhisar-genclikspor-1-1-caykur-rizespor-mac-ozeti>) 19 Ağustos 2018. Erişim Tarihi: 07.07.2021
144. **Calonge L, Tronchoni N.** Real Madrid president: 'We are creating a European Super League to save soccer, the situation is dire'. Erişim: (<https://english.elpais.com/usa/2021-04-21/real-madrid-president-we-are-creating-a-european-super-league-to-save-soccer-the-situation-is-dire.html>) 20 April 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021
145. **Riaz A.** Florentino Perez Hints Football Matches Might Be Shorter Than 90 Minutes In European Super League. Erişim: (<https://www.sportbible.com/football/news-florentino-perez-hints-european-super-league-matches-might-be-shorter-20210420>) 20 April 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021

146. **Dixon E.** Study: European Super League opposed by 80% of Gen Z soccer fans. Erişim: (<https://www.sportspromedia.com/news/european-super-league-gen-z-fans-study-arsenal-daniel-ek-florentino-perez>) 26 April 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021
147. Intel. See more game than ever. Erişim: (<https://www.intel.com/content/www/us/en/sports/technology/true-view.html>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
148. Intel. A new perspective on sports. Erişim: (<https://www.intel.com/content/www/us/en/sports/sports-overview.html>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
149. Intel® freeD Technology + NFL | Intel. Erişim: (<https://www.youtube.com/watch?v=J7xIBoPr83A>) 8 Aralık 2017. Erişim Tarihi: 07.07.2021
150. Science Node -- freeD™ at Indiana University. Erişim: (<https://www.youtube.com/watch?v=WOBKTMq75MU>) 15 Mart 2016. Erişim Tarihi: 07.07.2021
151. Microsoft. Introducing Microsoft Mesh. Erişim: (<https://www.microsoft.com/en-us/mesh?activetab=pivot:primaryr7>) Erişim Tarihi: 07.07.2021
152. Introducing Microsoft Mesh. Erişim: (<https://www.youtube.com/watch?v=Jd2GK0qDtRg>) 2 Mart 2021. Erişim Tarihi: 07.07.2021

EKLER

EK-1 Çukurova Üniversitesi Üzerinden TFF'ye Gönderilen İzin Belgesi

Kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında buradaki belgeler çıkartılmıştır.

EK-2 TFF Yetkilileri İle Mail Yoluyla Yapılan Yazışmalar

Kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında buradaki belgeler çıkartılmıştır.

EK-3 TFF'ye Gönderilen Bireysel Başvuru Dilekçesi

Kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında buradaki belgeler çıkartılmıştır.

EK-4 TFF Tarafından Alınan Karar

Kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında buradaki belgeler çıkartılmıştır.

EK-5 TFF Tarafından Alınan Kararın Mail Yoluyla Şahsıma İletilmesi

Kişisel verilerin korunması kanunu kapsamında buradaki belgeler çıkartılmıştır.

EK-6 Etik Kurul Kararı

Tarih ve Sayı: 01/11/2019-E.158157

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 58998516-050.02.04/
Konu : Yüksek Lisans Tez Önerisi (Fahri
ERYILMAZ) hk.

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz Yönetim Kurulu'nun 31.10.2019 tarih ve 31/17-12 no'lu kararı
aşağıda sunulmuştur.
Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Karar No: 12- Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Başkanlığı'nın 24.10.2019 tarih ve 154190 sayılı yazısı görüşüldü;

Yüksek Lisans öğrencisi **Fahri ERYILMAZ**'ın "*VAR Teknolojisinin Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu Kararlarına Etkisi ve Hakemlerin VAR'a Dair Algıları*" başlıklı tez önerisinin kabulüne, öğrencinin kendisi tarafından YÖK Yayın ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Tez Otomasyon Sistemine veri girişi yapılması ve çıktılarının Enstitü'ye iletilmesine, oy birliği ile karar verildi.

e-imzalıdır

Prof.Dr. Behice DURGUN
Enstitü Müdürü

Dağıtım:
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
Başkanlığına
Sayın Doç.Dr. Fatma Pervin BİLİR

Adres: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü 01330 Balcalı, Sarıçam / Adana
Telefon: 0 (322) 338 60 78 Faks: 0 (322) 338 62 98
e-Posta: sagbile@cu.edu.tr Elektronik Ağ: www.cu.edu.tr

Bilgi için: Çiğdem İNAL
Unvanı: Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
Tel No: 0(322) 338 66 43

EK-7 Tez Çalışmasının Turnitin Dökümü

VİDEO YARDIMCI HAKEM (VAR) TEKNOLOJİSİNİN
PROFESYONEL FUTBOL DİSİPLİN KURULU KARARLARINA ETKİSİ
VE HAKEMLERİN VAR'A DAİR ALGILARI

ORJİNALLİK RAPORU

%**3**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**3**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**0**

YAYINLAR

%**1**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

ÖZGEÇMİŞ

Fahri Eryılmaz, Kayseri’de doğmuştur. İlköğretim düzeyinde eğitim-öğretiminin ilk beş senesini Balıkesir, iki senesini Hatay, son senesini Adana’da tamamlamıştır. Liseyi Adana’da Seyhan Rotary Anadolu Lisesi’nde okuduktan sonra, 2007 senesinde girdiği üniversite sınavında %100 burslu olarak Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni kazanmıştır. Bu üniversitede bir sene hazırlık eğitimi aldıktan sonra, Hukuk Fakültesi’ni ikinci sınıfta bırakmıştır. 2014 senesinde tekrar girdiği üniversite sınavında Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Lisans programına girmeye hak kazanmıştır. Bu bölümü 2018 senesinde Birincilik ile bitirmiş ve lisans mezuniyeti sonrası aynı sene içinde Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans programına girmeye hak kazanmıştır. 2018 yılından bu yana Yüksek Lisans öğrencisi olarak eğitimine devam etmekte ve bu süreç içinde ulusal ve uluslararası alanda bilimsel çalışmalara katılmaktadır.